

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Friarealprojekter i kvarterløft

Delprojekter i syv kvarterløftområder

Attwell, K.; Sonne Olesen, E.

Publication date:
2005

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Attwell, K., & Sonne Olesen, E. (2005). *Friarealprojekter i kvarterløft: Delprojekter i syv kvarterløftområder*. SBI forlag. SBI Nr. 2005:08

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

SBi 2005:08

Friarealprojekter i kvarterløft

Delprojekter i syv kvarterløftområder

Friarealprojekter i kvarterløft

Delprojekter i syv kvarterløftområder

Karen Attwell
Elisabeth Sonne Olesen

Titel	Friarealprojekter i kvarterløft
Undertitel	Delprojekter i syv kvarterløftområder
Serietitel	SBi 2005:08
Udgave	1. udgave
Udgivelsesår	2005
Forfattere	Karen Attwell, Elisabeth Sonne Olesen
Sprog	Dansk
Sidetæl	109
Litteratur-henvisninger	side 108-109
Emneord	Kvarterløft, friarealer, byrum, byfornyelse, bymiljø
ISBN	87-563-1229-6
Pris	Kr. 250,00 inkl. 25 pct. moms
Tekstbehandling	Annette Frøhling, Birgit Markfoged, Ella Pedersen
Kort	Samo Olsen
Fotos	Hvor intet anført: Forfatterne
Tegninger	Side 44: Torben Schønherr
Udgiver	Statens Byggeforskningsinstitut, Dr. Neergaards Vej 15, DK-2970 Hørsholm E-post sbi@sbi.dk www.sbi.dk

Eftertryk i uddrag tilladt, men kun med kildeangivelsen: SBi 2005:08: *Friarealprojekter i kvarterløft. Delprojekter i syv kvarterløftområder. (2005)*

Indhold

Forord	7
Indledning	8
Friarealprojekter i Avedøre Stationsby	11
A 101 Diverse byfornyelsesprojekter (Pyramiden)	11
A 102 Den Grønne Sti	14
A 107 Kunsten Stiger	14
A 201 Grøn beskæftigelse i Avedøre Stationsby	15
A 202 Avedøre Skole – En grøn skole	15
A 204 Regnbuen	16
A 205 Naturlegeplads	16
A 406 Et multianvendeligt anlæg	16
Kortbilag	17
Friarealprojekter i Sydvest Kvarteret i Kolding	21
K 101 Vandtårnet ved Mosevej	21
K 102 Kvarterets Plads	21
K 103 Legeområde ved KFUM	21
K 104 Den Grønne Linie	22
K 105 Stejlbjerganlægget	23
K 106 Sct. Michaels Gade/Ottosgade	24
K 107 Stipassager m.v. ved Den Grønne Linie	25
K 108 Eksisterende grønne arealer/legepladser/regnvandsbassiner forbedres	25
K 109 Miljømæssig bæredygtighed	26
K 111 Kvarterhus	28
K 116 Stejlbjergområdet	28
K 117 Carl Plougs Vej 120-132	29
K 118 Knud Hansens Vej	29
K 119 Bjerggade	30
K 121 Trafikplan	30
Kortbilag	31
Friarealprojekter i Tøjhushavekvarteret i Randers	35
R 101 Boligbyggeri syd for Tøjhushaven (Tøjhusparken)	35
R 103 Tøjhushaven	35
R 104 Gaderum	37
R 105 Torve og pladser m.m.	37
R 112 Torvet / J. V. Martins Plads og Karré 300	39
R 113 Aktivitetspladsen	39
R 118 Byfornyelse	39
Kortbilag	41
Friarealprojekter i Aalborg Øst	45
L 104 Friarealforbedring i boligbebyggelsen, Skallerupvej 1 - 35	45
L 106 Grøn struktur	46
L 107 Hesteskoen	46
L 108 Naturlegepladser	47
L 109 Grønt Kanalkvarter	47
L 115 Idrætslegeplads ved Astrupstien	49
L 117 Forbedring af stisystemer	49
L 121 Grøn guide Aalborg Øst	49
L 127 Skallop-Pladsen	50
L 128 Hundemarken	51
L 129 Astrupstien	51
L 130 Bundgårdsparken	52

L 131 Rulleskøjtøløjpen.....	53
L 134 Friarealer ved Planetcentret, Hundrede-meter-skoven.....	53
L 137 Bænke.....	53
Kortbilag.....	55
Friarealprojekter i Femkanten i Nordvestkvarteret.....	59
N 109 Det Grønne Kontor.....	59
N 111 Tegnestuen.....	60
N 115 Degnestavnens Legeplads.....	61
N 200 (N114) Utterslev Torv.....	62
N 204 Trafikhandlingsplan for Femkanten.....	63
N 202 Smedetofte og N 203 Møntmester Plads.....	64
N 205 Bolig- og friarealforbedringer.....	65
Andre projekter.....	66
Kortbilag.....	67
Friarealprojekter i Holmbladsgadekvarteret.....	71
Byens rum og pladser.....	71
H 100 Plads ved Jemtelandsgade.....	71
H 101 Plads ved Bremensgade.....	72
H 102 Kulturdiagonalen.....	73
H 103 Geislersgade.....	75
H 104 Plads ved Amagercenteret.....	75
H 107 Laplandsgade/Vermlandsgade.....	76
Begrønning.....	76
H 120 Prags Boulevard.....	76
H 121 Pavillon (Orangeri og Væksthus).....	78
H 122 Amagerbanens tracé.....	78
H 123 Planteværksted.....	78
H 124 Grøn Polensgade.....	79
H 125 Østrigsgade som grønt bånd.....	79
H 126 Naturlegeplads i Moselgade.....	79
H 127 Lergravsvej.....	80
Forskønnelse.....	81
H 130 Belysning på Holmbladsgade.....	81
H 131 Belysningsplan for Prags Boulevard.....	81
H 137 Radikal oprydning og forskønnelse.....	82
Trafik.....	82
H 156 Pulje til trafikprojekter / Trafikplan for Holmbladsgadekvarteret.....	82
Andre projekter.....	83
H 280 Projekt grøn byfornyelse.....	83
H 341 Planteklubben (Planteklubben de Grønne fingre).....	83
H 434 Gårdmænd på tværs.....	84
Andre aktiviteter:.....	84
Kortbilag.....	87
Friarealprojekter i Kongens Enghavekvarteret.....	91
E 101 Arkitektkonkurrence for Sydhavns Plads.....	91
E 102 Byens Grønne Nerve.....	91
E 110 Området omkring Karens Minde.....	93
E 111 Sjælør Boulevard.....	94
E 113 Pumpehusvej.....	94
E 117 Langsigtede tiltag for overordnede veje.....	95
E 125 Borgmester Christiansens Gade.....	95
E 126 Mozarts Plads.....	95
E 128 Bavnehøj Allé.....	96
E 129 Grøn bydel.....	96
E 130 Stisystemer.....	96
E 131 Tværgående byøkologi i Kgs. Enghave.....	97
E 132 Trafikplan Kgs. Enghave.....	97
E 213 Friarealforbedringer.....	98

E 503 Grønt projekt på Ellebjerg Skole.....	98
E 504 Ombygning af Bavnehøj Skole	99
Andre projekter.....	99
Kortbilag.....	101
Anvendte økonomiske midler til friarealindsatsen.....	104
Litteratur	108

Forord

Friarealprojekter i kvarterløft indgår som del af en undersøgelse, der er udarbejdet på SBI for Erhvervs- og Byggestyrelsen. Undersøgelsen har fokuseret på det segment af de syv første kvarterløft, der direkte eller indirekte omhandlede byens udemiljø.

Undersøgelsen har dækket tre elementer: en evaluering af de muligheder for et grønt løft, der var indeholdt i de oprindelige kvarterløftplaner, en beskrivelse og evaluering af de uventet mange delprojekter inden for det grønne segment og en sammenfattende evaluering af den gennemførte grønne indsats.

Evalueringen af mulighederne for et grønt løft er beskrevet i forundersøgelsen *By og Byg Dokumentation 010, Friarealer i kvarterløft*.

Herværende rapport, *Friarealprojekter i kvarterløft*, indeholder evalueringen af de mange delprojekter i byens udemiljø samt aktiviteter, der knytter sig dertil.

For den sammenfattende evaluering af de enkelte kvarterløft samt undersøgelsens samlede konklusioner og anvisninger henvises til SBI 2005:07, *Byens frirum – et fælles anliggende*.

Mange personer fra de implicerede kvarterløft og kommuner har velvilligt bistået undersøgelsen med interview, materiale og informationer samt gennemlæsning af manus. Der rettes en samlet tak for denne støtte, som har bidraget til at gøre undersøgelsen så fyldestgørende og korrekt som muligt.

Den øgede fokus på områdefornyelse, på friarealer som et særligt indsatsområde i byfornyelsen og på værdien af byens grønne arealer og elementer betyder, at undersøgelsen af kvarterløftets friarealprojekter er meget aktuel. Det er vort håb, at den præsenterede viden fra undersøgelsen vil blive brugt fremadrettet som grundlag for kommende indsatser i byens grønne og urbane frirum.

Statens Byggeforskningsinstitut
Afdelingen for Boliger og Byfornyelse
Marts 2005

Hans Skifter Andersen
Konstitueret forskningschef

Indledning

Denne rapport indgår i afrapporteringen af en undersøgelse af friarealindsatsen i de syv første danske kvarterløft. Rapporten omfatter den detaljerede beskrivelse og evaluering af de enkelte projekter i byens grønne og urbane uderum i de syv områder. Den danner således baggrund for evaluering af den samlede friarealindsats, som beskrevet i SBI 2005:07, *Byens frirum – et fælles anliggende* (Attwell & Sonne Olesen, 2005).

Friarealundersøgelsen er udarbejdet for Erhvervs- og Byggestyrelsen og udgør et supplement til Byudvalgets generelle evaluering af kvarterløftene (Norvig Larsen, Andersen og Kielgast, 2003; Skifter Andersen & Kielgast, 2003). Undersøgelsens hovedformål har været at kortlægge friarealindsatsen og dens betydning i kvarterløftsammenhæng, samt at uddrage viden til brug for fremtidige områdebaserede byfornyelsesindsatser.

Undersøgelsen omfatter de syv første byområder, som blev udpeget til kvarterløft: Avedøre Stationsby i Hvidovre, Sydvest Kvarteret i Kolding, Tøjhushavekvarteret i Randers og bydelen Aalborg Øst samt i København: Femkanten i Nordvestkvarteret, Holmbladsgadekvarteret og Kgs. Enghavekvarteret.

Kvarterløftindsatsen bygger som noget særligt på aktiv inddragelse af lokale beboere, som herved får en reel mulighed for at være med til at præge udviklingen i deres kvarter. Kvarterløftindsatsen rummer desuden mulighed for et grundlæggende arbejde med byens friarealer, herunder med de rekreative muligheder, i de omfattede byområder. Dette er nyt i byfornyelsen, hvor friarealindsatsen typisk har været begrænset til istandsættelse af urbane byrum og bolignære friarealer uden afsæt i kvarterets samlede friarealsituation og en indledningsvis formulering af beboernes ønsker.

Undersøgelsen har omhandlet projekter om byens friarealer i bred forstand, dvs. såvel grønne anlæg som urbane byrum. De omfattede projekter rækker således fra parker, legepladser, grønne stier og boligtilknyttede, rekreative anlæg til mere urbane pladser og stier samt friarealrelaterede projekter som f.eks. beplantning langs veje og gader, grøn rådgivning og uddannelse.

Disse frirumsprojekter er en integreret del af kvarterløftindsatsen, men er her taget ud til en særskilt undersøgelse. Formålet har været at tegne et billede af et emneområde, der i byfornyelsen ofte har været lavt prioriteret, men som i planerne for de første syv kvarterløft viste sig at ville omfatte op til halvdelen af de budgetterede økonomiske midler, dvs. at være højt prioriteret af kvarterløftenes aktører, herunder beboerne. Det antydede en modsætning mellem byfornyelsens hidtidige fokus og beboernes aktuelle ønsker og rejste dermed et behov for at undersøge, hvordan disse projekter blev håndteret, og hvad de kom til at betyde for de berørte kvarterer. Ydermere var undersøgelsen begrundet i, at der ikke hidtil har eksisteret en praksis for vurdering af en indsats i byens friarealer på tværs af sektorer og ejerforhold.

I den afsluttende undersøgelse, som er udført i kvarterløftenes afslutningsfase, er friarealprojekterne blevet evalueret ud fra det efterhånden omfattende skriftlige materiale, fra kvarterløftsekretariaternes og kommunernes opfattelse og vurdering af indsatsen, som udtrykt i bl.a. interviews, og fra det fysiske resultat. I modsætning til forundersøgelsens indhold er processen, herunder borgerinddragelsen, inddraget.

Alle friarealrelaterede projekter, der har været i spil undervejs, er blevet beskrevet og evalueret, uanset om de primo 2003 var gennemført, sat i gang, bevilget, forventet gennemført eller opgivet. På den måde er det synliggjort, hvilke projekter der har båret igennem, og hvilke der ikke har. Des-

uden viser det, hvordan friarealindsatsen kom til at se ud i forhold til kvarterløftets målsætning og idégrundlag og til kvarterernes oprindelige, fysiske udgangspunkt, herunder det grønne indhold. Hvert kvarterløftafsnit afsluttes med et oversigtskort samt to vegetationsanalysekort, hvor henholdsvis de planlagte og de gennemførte projekter er indplaceret.

For beskrivelse af videnindsamling og diskussion af projekterne på tværs af områder og projektyper samt for konklusioner og anbefalinger henvises til ovennævnte hovedrapport (Attwell & Sonne Olesen, 2005).

Friarealprojekter i Avedøre Stationsby

Ved kortlægningen af de grønne projekter i kvarterløftet i Avedøre Stationsby i efteråret 1999 til brug for forundersøgelsen omfattede indsatsen to centrale projekter under indsatsområdet Byens rum: et planlagt nyt samlingssted, Pyramiden/den Unikke Bygning, der repræsenterede Stationsbyens nye, indre rum, og en grøn sti med tilknyttede projekter, der repræsenterede fornyelse i det ydre rum.

Hertil kom enkeltprojekter under Børn og Unge – hovedsagelig tilknyttet leg – der lå spredt i bebyggelsen, samt friarealrelaterede projekter under bl.a. indsatsområdet Beskæftigelse (Attwell et. al., 2001, s. 18-19).

Der er sket væsentlige ændringer i forhold til de oprindelige planer. Med henblik på at indkredse de friarealrelaterede projekter, der var i spil undervejs, omfatter nedenstående gennemgang såvel de projekter, der blev gennemført, som de, der blev opgivet. Hertil kommer de projekter, der var blevet omarbejdet eller tilføjet siden den gennemgang af materialet, der blev foretaget i 1999 til brug for forundersøgelsen.

Gennemgangen følger eksisterende projektnumre i numerisk rækkefølge. De projekter, der afløste A101 Pyramiden, blev gennemført og er derfor beskrevet under dette nummer, dog med undtagelse af Naturlegeplads og Grøn Multibane, som blev gennemført under henholdsvis A 205 og A 406.

A 101 Diverse byfornyelsesprojekter (Pyramiden)

Pyramiden – eller som den også blev kaldt: Den Unikke Bygning – var tænkt som et kulturhus for såvel Stationsbyens som Hvidovres øvrige borgere, dvs. som et centralt element i integrationen af kommunens borgere. Den skulle danne ramme om aktiviteter af social, idrætsmæssig og kulturel karakter, og den skulle rumme en udendørs scene vendt mod Byparken. Med sin arkitektur skulle bygningen bl.a. være en udfordring til den dominerende arkitektur i Stationsbyen og signalere et nyt image for kvarteret. Borgerne var tænkt at deltage i den daglige drift. Sammen med Pyramiden indeholdt projektet forbedring og forskønnelse af området omkring Avedøre Station, centertriben foran højhuset og krydsning af den interne vej, Naverporten. Forholdene blev beskrevet som uskønne, rodede og utrygge.

Projektet, som var foreslået af kommunen, blev forkastet af beboerne, som ikke fandt, at et kulturhus var det rigtige svar på Stationsbyens behov. Udbudsmaterialet var på det tidspunkt færdigt. En gruppe aktive beboere i gruppen Dialogforum udarbejdede i slutningen af 1999 sammen med en tilknyttet rådgiver 10 alternative projekter, som kunne udføres for de samme økonomiske midler, dvs. 19 mio. kr. fra forsøgsmidlerne. En del idéer fra det ligeledes forkastede projekt Den Grønne Sti (A 102), var indeholdt i de 10 projekter. Succeskriterierne, som var formuleret som bløde hensigtserklæringer, blev ikke ændret. Beboerdeltagelsen har generelt været tilfredsstillende. Specielle aktører har været involveret i nogle af delprojekterne, f.eks. forældre fra Enghøjsskolen omkring trafikforhold ved Naverporten og foreningen Kunsten Stiger omkring renovering af Købmandspladsen.

a) Stationsforpladsen var et forskønnelsesprojekt, der havde til hensigt at bidrage til at gøre adgangen fra stationen smukkere og mere overskuelig for de mange daglige brugere. Trappe-/stiadgangen fra stationen var funktionelt og arkitektonisk uden sammenhæng med centertriben foran højhuset, som ellers ligger i direkte forlængelse heraf. Desuden forvirredes billedet af stiadgang til stationen fra nordøst og vest.

Projektets store udfordring var at samle alle stier og adgange fra stationen på et sted, hvor der er relativt store terrænforskelle. Løsningen blev en cirkulær pladسدannelse med stiadgange ind til stationen, op til centerstriben, ned til kanalen, ud til parken, ned til stien mod øst. Der blev opsat bænke på pladsen. Charlotte Skibssted var landskabsarkitekt.

Statens Kvarterløft afholdt udgifterne på 2,4 mio. kr. (forsøgsmidler). Der blev underskrevet driftsaftale med AKB, som påregnede en årlig udgift på 45.000 kr. til vedligeholdelsen.

At sammenknytte centerstriben og stationen i en pladسدannelse på trods af de to niveauer og samtidig samle de tværgående stier, som udgår fra et tredje niveau, har synligt været en arkitektonisk svær opgave. Opgaven er dog løst funktionelt forsvarligt i forhold til sine mange bindinger, så der i dag er tydelig og uproblematisk adgang i alle retninger fra pladsen.

b) Centerstriben er betegnelsen for det brede, bymæssige strøg foran højhuset. En istandsættelse indgik oprindeligt i projektet Den Grønne Sti (A 102) med henblik på medvirke til at give Stationsbyens image et løft. En oplagt mulighed, da koncentrationen af mennesker omkring butikkerne i højhuset, biblioteket og stationen betyder, at fysiske forbedringer på det sted bliver et fælles anliggende.

Før kvarterløftet var området meget nedslidt og forsømt med udgåede træer, skæve lygtepæle og hullet flisebelægning. Centerstriben fremstår efter renoveringen som et enkelt og funktionelt offentligt rum, udført med gedigne materialer. En dobbeltrække af træer i centerstribens vestside vil efterhånden danne et synsmæssigt bindeled mellem højhuset og den lavereliggende bypark. Witraz Arkitekter stod for projektet.

AKB bidrog med en bevilling på 4 mio. kr. til projektet og Statens Kvarterløft med 1,8 mio. kr. (forsøgsmidler). I alt blev der anvendt 5.472.000 kr. AKB varetager driftsopgaven, som vil være væsentlig for opretholdelse af den indbyggede kvalitet, idet området er udsat for stærkt slid.

Alt i alt har det offentlige rum foran højhuset fået et løft, der helt sikkert påvirker Stationsbyens image positivt – forhåbentligt så meget, at der kommer lejere til de resterende tomme butikslokaler i højhuset. Et besøg medio 2003 viste desværre, at driftsopfølgningen ikke var optimal.

c) Trafikforhold ved Naverporten var oprindeligt en del af Den Grønne Sti. I forbindelse med ombygning af Enghøj-skolen blev en tidligere gangbro over Naverporten fjernet. Det var således formålet at etablere en trafiksikker og funktionel overgang til brug for skolebørn og andre brugere af denne nord-sydgående hovedstiforbindelse.

Broen over Naverporten blev genopført, og der blev i niveau med vejen etableret fartdæmpende foranstaltninger i form af vejindsnævring og belægningsændringer. Der blev desuden etableret en tunnel ind til Byparken i forlængelse af Hjulmagerporten og en sti gennem parken til stationsforpladsen samt ramper op til Bibliotekstorvet og Enghøj-skolens indgang fra den tværgående hovedsti. Endelig blev der opsat nye lysarmaturer, så det føles sikkert at færdes på stien. Charlotte Skibssted var landskabsarkitekt.

Udgiften til projektet beløb sig til 2,7 mio. kr., som blev afholdt af Statens Kvarterløft (forsøgsmidler). Hvidovre Kommune varetager driftsopgaven, som er vurderet til 30.000 kr. årligt.

Projektet er et uundværligt led i den vitale stiforbindelse fra Avedørelejren i nord gennem den nye tunnel til Byparken via Hjulmagerporten og videre til centerstriben og stationen. Stiforbindelsen er blevet et tiltrængt forbindelsesled mellem Stationsbyens to dele. Hertil kommer projektets betydning for skolebørnenes sikkerhed. Alt i alt en funktionel forbedring, som i høj grad påvirker Stationsbyens friarealsituation og interne sammenhæng med en øget tilgængelighed.

d) Byparken er Stationsbyens store offentlige rum. Den er ikke en offentlig park, men det arealudlæg til højhuset, der sikrer overholdelse af den tilladte bebyggelsesprocent. Driften hører derfor under boligselskabet og ikke Hvidovre Kommune.

Byparken har været brugt til arrangementer og aktiviteter, men var ellers blot en slidt og forblæst "græsørken", der hverken gav et arkitektonisk modspil til højhuset eller inspirerende oplevelser til mange mennesker, der dagligt går igennem parken. Etablering af to vandhuller med et romantisk andehus og stedsegrøn beplantning på skrænterne, der blev udført for nogle år siden til erstatning af et par hækafgrænsede siddepladser, kan ses som beboernes opgør med parkens manglende indhold. Det formåede dog ikke at ændre radikalt på indtrykket, selv om beboerne sikkert var glade for anlægget.

Projekt c) har bl.a. omfattet supplerende træplantninger, men de to vigtigste tilføjelser til Byparken er uden tvivl den nye servicebygning og den gennemgang til parken fra Hjulmagerporten, som ligeledes er beskrevet under projekt c). Thure Nielsen & Rubow var arkitekter på servicebygningen. Den nye servicebygning understreger parkens brug som fælles samlingssted og koncertlokalitet. Bygningen, som er på 120 m², indeholder rum til opmagasiner, toiletter m.m., og der er etableret de for arrangementerne nødvendige eludtag. Der er plantet en del fritstående træer i parkens sydlige del, men den beplantningsmæssige tyngde ligger stadig i den nordlige del. Det vil dog vare en del år, før træplantningernes virkning kan erkendes fuldt ud og vil hæve det tidligere lave vegetationsdække væsentligt.

Statens Kvarterløft afholdt ca. 750.000 kr. (forsøgsmidler) og AKB 250.000 kr., dvs. at den nye servicebygning og dens omgivelser har beløbet sig til i alt 1 mio. kr. Driften af parken, som er forankret i AKB, forventedes at beløbe sig til 50.000 kr. årligt. Hertil kommer 21.000 kr. til vedligeholdelse af servicebygningen, som ligeledes varetages af AKB.

Parken er ved de ovennævnte indsatser blevet aktiveret og har fået et tydeligt formål, så den nu angiveligt opleves som et flot og funktionelt centrum i bebyggelsen, både til dagligt brug og til brug for større arrangementer.

e) Kanalen ligger langs S-banen i Stationsbyens sydøstlige skel og i direkte tilknytning til Byparken. Før kvarterløftet henlås den som et lidt forsømt, teknisk anlæg, som ikke var udnyttet i rekreativ sammenhæng trods sin centrale placering i forhold til Byparken og sin størrelse. Kanalen er 615 m lang og modtager regnvand fra hele Stationsbyen.

Projektet har omfattet oprensning/opretning af kanalen og etablering af stier, to broer og siddepladser tæt på vandfladen, dvs. under det omgivende niveau. Det gør kanalmiljøet beskyttet og attraktivt for såvel ophold og promenader som for den gruppe af lidt større børn, der gerne vil fiske eller sejle med modelskibe. Da vandstanden afhænger af nedbørsmængden, er det ikke hensigten, at man skal sejle på kanalen. Muligheden er der dog, hvis man bruger fladbundede både. Charlotte Skibssted var landskabsarkitekt.

Der var planlagt anvendt 8,8 mio. kr. til projektet, heraf 2.551.000 kr. fra Statens Kvarterløfts forsøgsmidler og 6,3 mio. kr. fra Hvidovre Kommunes kloakforsyningsafdeling, som har ansvaret for kanalens tekniske funktion.

En renovering af kanalen med henblik på at udnytte den i rekreativ sammenhæng var en oplagt mulighed, som vurderes gennemført med et optimalt resultat.

f) Købmandspladsen, som ligger i den sydlige del af Stationsbyen, var så nedslidt, at dens positive funktion som offentligt byrum var truet. Ud til pladsen, der afslutter den øst-vestgående hovedsti, ligger – som navnet antyder – en købmand, men også ejendoms kontor, kirke, vaskeri, selskabslokaler, en café, børneinstitution og klubber. Det er altså et sted, hvor mange beboere dagligt har deres gang. I konsekvens heraf var målet at skabe en plads, der kunne fungere som en oplevelsesrig ramme for mødet mellem de forskellige aldersgrupper og nationaliteter, og som samtidig stod i arkitektonisk kontrast til Stationsbyens arkitektur.

Foreningen Kunsten Stiger (se A 107) var meget engageret, og medlemmerne deltog aktivt i projektets planlægning og gennemførelse.

Pladsen blev omlagt ud fra et ønske om at tilføre karakter og kvalitet og om at bevare de relativt mange, eksisterende træer. Pladsen fik pergola, nye

bænke og belysning og blev forsynet med legeskulpturer på formstøbt gummibund. Der er suppleret med nye træer og blomster samt rådhusvin, der blev plantet med henblik på at neddæmpe det massive betonindtryk, Bymuren tilfører stedet (Holscher, 2001). Bronceskulpturen "Avedøreparrat" blev placeret ved pladsen. Når Café Hjertetræs gæster rykker ud på pladsen om sommeren, er der angiveligt en næsten sydlandsk atmosfære.

Statens Kvarterløft afholdt en udgift på 115.000 kr. (forsøgsmidler) til skitseprojektet og AKB 50.000 kr. til det arbejde, som foreningen Kunsten Stiger (A 107) lagde i projektet. Anlægsarbejdet beløb sig til 4.080.000 kr., hvoraf Statens Kvarterløft afholdt 4 mio. kr. (forsøgsmidler) og private fonde de resterende 80.000 kr. Hertil kommer 125.000 kr. til indkøb og opstilling af skulpturen, som blev samfinansieret af AKB og kommunen. AKB har budgetteret med 30.000 kr. årligt til driften.

Projektet er et godt eksempel på aktivering og udvikling af et eksisterende byrum inden for rammerne af de eksisterende kvaliteter – her træer og flisebelægninger. Købmandspladsen har fået et tiltrængt løft og er blevet det ønskede, attraktive samlingspunkt for beboerne.

g) Frugtlunden kan betegnes som et restprojekt i den positive forstand, at det bygger på tiloversblevne midler fra andre projekter. Det er udført ad hoc efter en tidligere idé og som følge af 2-3.000 m³ jordoverskud fra Bypark-projektet. Jorden blev oplagt på et areal ved Hjulmagerporten i direkte tilknytning til den nye gennemgang til Byparken. Planteindkøb blev foretaget for en pulje af små restmidler. Boligselskabet AKB grovplanerede og plantede og står desuden for fremtidig pleje og vedligeholdelse af området. Med den nødvendige gartneriske pleje – som det dog synes at knibe med – vil frugthaven efterhånden fremstå som et lille kulturhistorisk haveindslag i betonbyens friarealer.

Delprojekterne omkring Naturlegeplads og Grønt Multianlæg er beskrevet nedenstående under henholdsvis A 205 og A 406. Delprojekterne omkring etablering af busskure og udbygning af Café Hjertetræ behandles ikke.

A 102 Den Grønne Sti

Kulturhuset Pyramiden var planlagt at ligge i direkte tilknytning til projektet Den Grønne Sti. Formålet med Den Grønne Sti var dobbelt. Stien skulle åbne for fodgænger- og cykeltrafik på tværs af Stationsbyen fra Avedøre Station til hovedindgangen til Avedørelejrens kaserne, som da var påtænkt anvendt til bl.a. mødelokaler for Hvidovres borgere. En tidligere fodgængerbro over Naverporten var, som allerede nævnt, fjernet i forbindelse med renovering af Enghøj-skolen, så etablering af en sikker fodgængerkrydsning var meget nødvendig. Derudover skulle stien ved renovering af det centrale parti være med til at give Stationsbyen et nyt image. Den centrale del af stien omfattede indgangspartiet ved Avedøre Station, centerstriben langs højhuset, en ny gennemgang i niveau i forlængelse af Hjulmagerporten under den tværgående hovedsti samt overgang over den meget trafikerede vej, Naverporten.

Projektet blev først forkastet, da den meget dyre Pyramidebygning (A101) havde højeste prioritet. Da Pyramiden efterfølgende blev opgivet, blev stiprojektets enkelte dele som beskrevet tidligere, medtaget under de alternative projekter, som alle er udført (se A101).

A 107 Kunsten Stiger

Projektet var et foreningsinitiativ, der sigtede på en holdningsændring til kunst, forskønnelse og arkitektur i Stationsbyens underum, dvs. på udemiljøets bidrag til Stationsbyens fysiske image. Projektet blev startet som en studiekreds under kvarterløftet med udgangspunkt i, at opstilling af kunst i Stationsbyen tidligere havde været håndteret tilfældigt uden bl.a. klare aftaler for ren- og vedligeholdelse samt bortskaffelse af "flygtig" kunst. Projektets mange forskønnelsesmål var koblet til kulturelle, sociale og miljømæssige

mål, og succeskriterierne for projektets aktiviteter var ambitiøse. F.eks. skulle mindst halvdelen af Stationsbyens 28 % udenlandske statsborgere senest i år 2002 deltage i tværkulturelle og sociale aktiviteter. Desuden skulle der oprettes et centralt, tværkulturelt samlingssted med aktivitetsmuligheder. I 1999 var ambitionsniveauet dalet til mere bløde hensigtserklæringer som f.eks. at medvirke til at skabe forskønnelse og opnå en mere markant holdning blandt beboerne til Stationsbyens uderum til opstilling af kunst.

Projektet var alt i alt et meget vellykket initiativ. Hvor bredt det skabte holdningsændringer vides ikke, men mange har deltaget i de gennemførte aktiviteter og arrangementer, og foreningen har desuden konkret haft indflydelse på bl.a. omlægning af Købmandspladsen (se A 101f), på udearealerne ved Café Hjertetræ og på renovering/udskiftning af områdets busskure.

Statens Kvarterløft afholdt i alt 278.000 kr. (forsøgsmidler) og AKB 100.000 kr. Projektet, som har været båret af private kræfter, herunder tre lokale kunstnere søgtes forankret som en egentlig forening, der er økonomisk afhængig af kontingenter og fondsmidler.

Med en helhjertet indsats fra de borgere, der har arbejdet aktivt i projektet, er Kunsten Stiger blevet en seriøs forening, som har opnået at skabe flere fysiske ændringer, og som kendes og bruges af både Stationsbyens beboere og af de kommunale forvaltninger.

A 201 Grøn beskæftigelse i Avedøre Stationsby

Formålet med initiativet var at lære Stationsbyens beboere at tænke mere miljørigtigt. Midlet var at indføre ordninger som kildesortering af affald, vand- og elbesparende tiltag og kompostering. Endvidere ønskedes uddannelse af ejendomsfunktionærer til mere miljørigtig pleje samt uddannelse af et Grønt Vikarkorps, som bl.a. skulle informere og rådgive beboerne om økologi og miljø, herunder pleje og vedligeholdelse af grønne anlæg. Det Grønne Fællesråd var initiativtager.

De fleste initiativer har omfattet generelle ressourceforbrugsspørgsmål, men uddannelsesdelen har været af betydning for friarealerne. Det sociale projekt Snaphanen gav grobund for et Grønt Vikarkorps, som blev oplært på materialgården i Avedøre Stationsby. Succeskriterierne var bl.a. at skabe varige, grønne arbejdspladser i området og at forankre de afledte driftsmetoder i både boligafdelinger og i den kommunale driftsorganisation.

Uddannelsesforløbene gik angiveligt over al forventning. Flere deltagere var som følge af projektet kommet i arbejde, og der var sket en efteruddannelse af AKB's 13 ejendomsfunktionærer. Der blev samarbejdet med bl.a. områdets grønne guide, kommunens beskæftigelsesafdeling og AKB-Avedøre.

Der blev bevilget midler fra hovedsageligt kommunen og AKB.

Projektet ses som et positivt eksempel på, at kvarterløft kan udnyttes til at skabe både varige jobs inden for den grønne sektor og driftsændringer, som må formodes efterhånden at sætte sig spor i de lokale, grønne områder. Det er desuden et eksempel på, at kvarterløft kan skabe positive spin-off effekter.

A 202 Avedøre Skole – En grøn skole

Formålet var at etablere et byøkologisk værested. Skolens atriumgård var tænkt overbygget som et væksthuse, og forskellige byøkologiske og energitekniske tiltag skulle indarbejdes. Ud over at indgå i undervisningen skulle atriumgården være åben for borgere som et kulturcenter med særlig vægt på det byøkologiske aspekt. Skolen ligger uden for kvarterløftområdet, men var alligevel tilknyttet projektet.

Projektet blev opgivet, angiveligt på grund af manglende finansiering – desværre, både når man ser det i sammenhæng med skolens miljøundervisning og med brug af skolen som nærmiljøanlæg. Der er ikke udført andre byøkologiske centre eller væresteder, som kan støtte det miljøarbejde, der udføres af Grønt Vikarkorps (A 201).

A 204 Regnbuen

Regnbuen er en eksisterende byggelegeplads, der som selvstyrende institution styres af området forældre. Byggelegepladsen indeholder stalde og bure med dyr, haver, jernalderhus m.m. og er populær for børn fra hele kommunen. Den er et gratis tilbud. Projektet tilsigtede at inddrage specielt børn og unge med indvandrerbaggrund, som ofte kommer i Regnbuen.

Regnbuen er i kvarterløftsammenhæng et integrationsprojekt uden fysiske ændringer, men nævnes her, fordi det vurderes at have stor indflydelse på den forståelse for natur og miljø, som børnene udvikler gennem de mange daglige aktiviteter i institutionen. Det må forventes at påvirke deres holdninger og adfærd i udemiljøet generelt.

A 205 Naturlegeplads

Formålet var at forbedre lege- og naturoplevelsesmulighederne for børn og unge i og omkring Stationsbyen. Legepladsen var desuden tænkt som et udflugtsmål for daginstitutioner og skoler i området. Den var derfor planlagt placeret på et nærmere udvalgt sted i det grønne bælte uden om bebyggelsen. Det Grønne Fællesråd var initiativtager. Succeskriteriet var overkommeligt: "at legepladsen bliver brugt dagligt af børn og unge og af institutioner i området".

Projektet blev godkendt af beboergruppen som et af de alternative projekter (se A 101), og mange deltog i forløbet. Projektet var ikke udført ved kvarterløftets afslutning ultimo 2001, men heller ikke opgivet. Forsinkelsen skyldtes, at der på den udvalgte lokalitet i nærheden af Byggelegepladsen Regnbuen var fundet en jordforurening (bly). Miljømyndighederne i Københavns Amt krævede bekostelige jordudskiftninger før tilladelse til anlæg af legeplads på det pågældende grønne område.

Projektet er siden oplyst opgivet på grund af manglende midler til at dække jordoprensningen.

A 406 Et multianvendeligt anlæg

Formålet var at skabe en foreningsløs og "voksenfri" idræts- og samlingsplads for Stationsbyens og Hvidovre Kommunes lidt større børn og unge. Anlægget, som var tænkt at have en kriminalpræventiv effekt, skulle placeres i det grønne område ud mod Avedørelejrens kaserne, hvor også Byggelegepladsen Regnbuen ligger, og hvortil der er let adgang for alle ad det sikrede stiforløb via Hjulmagerporten. Succeskriteriet var, at anlægget skulle bruges hver dag fra marts til oktober, hvilket var ret selvfølgelig at nå set i sammenhæng med, at der er rigtig mange børn og unge i Stationsbyen.

Projektet blev godkendt som et af de alternative projekter (se A 101) og udført som en såkaldt multibane, dvs. en afskærmet boldbane med fast bande og fast belægning til forskellige boldspil typer, f.eks. rulle-hockey, basketball og håndbold. Charlotte Skibsted var landskabsarkitekt. Der var stor interesse for planlægningen især blandt børnene og de unge.

Banen er blevet støttet med 520.000 kr. fra Statens Kvarterløft (forsøgsmidler) og 240.000 fra Lokale- og Anlægsfonden. Området var tidligere byggeplads for bygningsfornyelsen, og AKB-Nord afholdt udgifterne til klargøring af området. AKB står ligeledes for vedligeholdelsen fremover med et årligt driftsbudget på 35.000 kr.

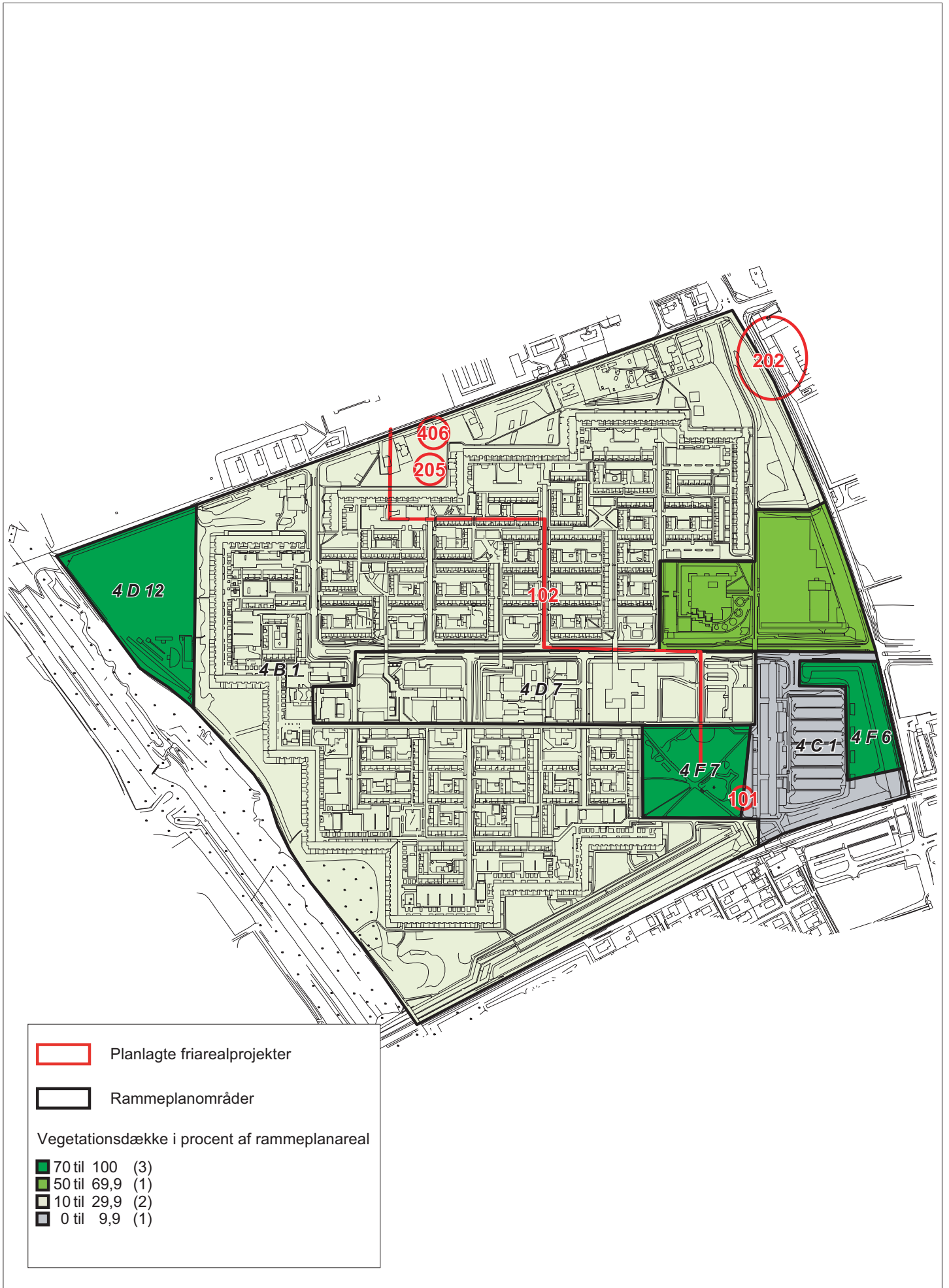
Banen lever op til at være multianvendelig, og den har både en god beliggenhed i grønne omgivelser op til den tværgående sti og fungerer godt. Dog har den angiveligt vist sig at mangle "tilskuerpladser", så den bedre kan fungere som hang-out for den gruppe af ældre børn, den henvender sig til. Banen er tilknyttet Regnbuen, som har råderetten i dagtimerne.

Det skal nævnes, at der i tilknytning til banen er opsat toiletcontainer samt en container til musikoverum. Der er ingen tvivl om, at dette funktionelle aktivitetsområde allerede er populært.

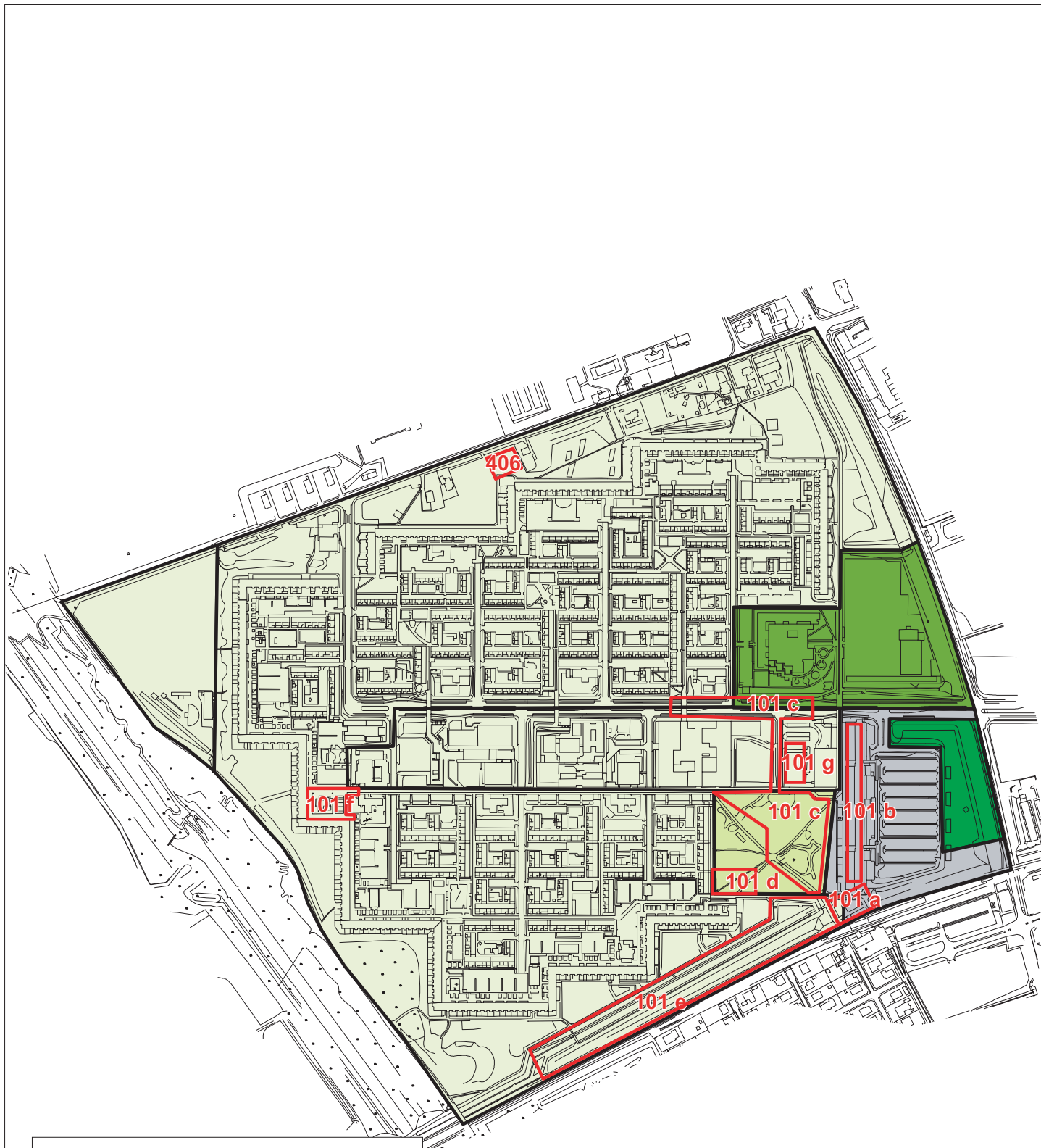
Avedøre Stationsby. Oversigtskort

Avedøre Stationsby. Planlagte friarealprojekter og vegetationsdække før kvarterløftet

Avedøre Stationsby. Gennemførte friarealprojekter og trædække før kvarterløftet

 Gennemførte friarealprojekter

 Rammeplanområder

Trædække før kvarterløft
målt i procent af rammeplanareal

- 25 til 100 (1)
- 15 til 24,9 (1)
- 10 til 14,9 (1)
- 5 til 9,9 (3)
- 0 til 4,9 (1)

Friarealprojekter i Sydvest Kvarteret i Kolding

Ved kortlægningen af de grønne projekter i kvarterløftet i Koldings Sydvest Kvarter i efteråret 1999 tegnede der sig et billede af meget forskellige projekttyper, der omfattede renovering af større og mindre, grønne anlæg, friarealforbedringer ved etageboliger, stiforbindelser og vejplantninger samt en gruppe af holdningsbearbejdende initiativer samlet under overskriften, Miljømæssig bæredygtighed (K 109), der indirekte kunne påvirke bydelens friarealsituation.

Nedenstående gennemgang, der følger de oprindelige projektnumre i numerisk rækkefølge, omfatter såvel de mange projekter, der blev gennemført, som de få, der blev opgivet. Hertil kommer de projekter, der var blevet omarbejdet under et nyt projektnummer, eller tilføjet og udført siden den gennemgang af det foreliggende dokumentationsmateriale, der blev foretaget i 1999 til brug for forundersøgelsen.

K 101 Vandtårnet ved Mosevej

Vandtårnet er en af Sydvest Kvarterets få identitetsgivende bygninger, og det kan ses fra store dele af kvarteret. Derfor tog projektet udgangspunkt i at få tårnet gjort til et lokalt landemærke. Initiativtagere var Temagruppen for kultur og fritid.

Projektet udgik. Tårnet er i privat eje, og der var ingen beboerinteresse for projektet og for tårnets dårlige stand, hvilket kan undre, når det var med i Kvarterplanen. Selv om tårnet kan betegnes som et lokalt landemærke, ser beboerne i det tilstødende etagebyggeri på Carl Plougsvej det angiveligt helst fjernet, da det både ligger så tæt på bebyggelsen, at det tager udsigten fra en del boliger samt giver gener i form af nedfaldende sten på grund af den dårlige stand.

Det lokale kvarterløftsekretariat beklagede ved kvarterløftets afslutning, at der ikke var taget en beslutning om enten istandsættelse eller nedrivning. Den gode idé om bevaring af tårnet som kulturarv og som lokalt landemærke i det ellers noget anonyme kvarter står således ubrugt og problemet med tårnets forfald uløst tilbage. Der mangler en aktør til videreførelse af den påpegede opgave.

K 102 Kvarterets Plads

Formålet var at skabe en central plads i tilknytning til Kvarterhuset med plads til aktiviteter som leg, fest, torvehandel og parkering. Temagrupperne for Kvarterhus og for Kultur og fritid var initiativtagere.

Kvarterhuset (se K 111) blev flyttet til denne lokalitet, hvorfor projektet i sin oprindelige form udgik. Bevillingen på 1,8 mio. kr. (forsøgsmidler) blev derfor lagt under K 111 og anvendt på etablering af Kvarterhusets omgivelser. Anlæg af disse sås i efteråret 2001 i fuld gang og blev afsluttet medio december.

K 103 Legeområde ved KFUM

Formålet var at omdanne en del af et traditionelt sportsanlæg med klippede græsarealer til en inspirerende naturlegeplads for børn og unge. Der var planer om bl.a. pentanquebane, rulleskøjtebane og multibane. Landskabsarkitekt Helle Valsted var knyttet til projektet.

KFUM var initiativtager samt hovedansvarlig for projektet. Succeskriteriet blev efterhånden i 2001 konkretiseret til, at pladsen i dagtimerne skulle anvendes af institutioner, børn og unge fra Sydvest Kvarteret.

Legeområdet er det eneste projekt, som har haft andre hovedansvarlige end kvarterløftsekretariatet. Den grønne guide var sammen med landskabsarkitekten med i planlægningsgruppen. KFUM var angiveligt noget passiv i forløbet. Sagen udløste desuden en lokalplanprocedure som følge af forslag til anlæg af en ny adgangsvej, hvilket sinkede projektet yderligere. Skoleelever blev søgt inddraget, men de mistede interessen i den lange proces. Desuden har der været en interessekonflikt i forhold til Skole- og Idrætsforvaltningen, som gerne ville bibeholde en eksisterende vinterfodboldbane på stedet.

Foldboldbanen blev bibeholdt, men adgangsvejen blev afvist. Projektet kom til at omfatte legeredskaber, en skaterbane og supplerende beplantninger. Et antal personer fra værestedet Gademix (K112; ikke beskrevet her) har været aktive i området med opsætning af fuglekasser, og to ledige i aktiveringsansættelse har efter specialuddannelse tilskåret døde elmetræer fra Stejlbjerganlægget til legeredskaber. Ud over Gademix og skoleeleverne har borgerne ikke været søgt inddraget, bl.a. som følge af forsinkelserne og personudskiftning i kvarterløftsekretariatet.

Processen har bidraget til kvarterløftsekretariatets generelle konklusion, at alle projekter bør forankres i sekretariatet, og at der bør foreligge klare, skriftlige aftaler om mål og ansvar før projektstart, hvis dette ikke er muligt. Projektet blev dog trods alle problemer set som en succes, idet pladsen som forventet anvendes af dagplejere og institutioner i dagtimerne samt af børn og unge fra Sydvest Kvarteret. Effekten i forhold til den samlede kvarterløftindsats vurderedes dog som begrænset.

De bevilgede 400.000 kr. (forsøgsmidler) blev anvendt. Driftsansvaret er et fælles anliggende for KFUM og Skole- og Idrætsforvaltningen. Der vil eventuelt blive oprettet et skånejob til hjælp til vedligeholdelsen.

Processen har langt fra været optimal, og projektet blev decimeret i forhold til de oprindelige idéer. Alligevel kan det positivt ses som en model for små, decentrale sportsanlæg, "idrætslegepladser", som også tilgodeser andet udeophold end leg, og som samtidig kan tjene som lokalt bynaturområde.

K 104 Den Grønne Linie

Projektet omfatter de tidligere beskrevne projekter, Sti ved Skydebanen (K 104) og Stipassager m.v. ved Den Grønne Linie (K 107). Projektet indeholder det, der i forundersøgelsen er betegnet som både Den Grønne Linie og Den Grå Linie, samt en ny etape som var planlagt gennemført efter kvarterløftperioden gennem boligområderne syd for Mosevej. Denne tredje etape skulle forbedre og udbygge en fælles sti gennem området.

Det samlede projekt byggede i stort omfang på eksisterende stier og veje, men omfattede også nyanlæg. Formålet med projektet var at etablere en oplevelses- og aktivitetsrig samt identitetsskabende stiforbindelse gennem kvarteret ved at udbygge og møblere det eksisterende stianlæg, etablere nye stipassager, gennemføre plantering langs stisystemet og etablere belysning. Succeskriteriet var, at projektet skulle være kendt i området og skulle anvendes. Initiativtager var temagruppen for Kultur & Fritid.

Projektets første to etaper blev angiveligt gennemført uden væsentlige problemer. Den øgede færdsel gennem Kolonihaveforeningen Munkensdam i etape 1 var et potentielt problem, men blev kompenseret med bomme, der forhindrer bilkørsel, i en "noget for noget"-aftale. Projektets større arbejder var den såkaldte Aktivitetssti, som er et parallelspor med lege-/aktivitetsindslag i skovbæltet ud for KFUM-hallen, og stipassagen gennem vildniset i slugten syd for Munkensdam. Slugten er delvist kommunalt ejet. Den afgræsses nu med får, som ejes af produktionsskolen. Det blev anset som et positivt indslag i bysammenhæng, men voldte angiveligt lidt problemer omkring fordringsforbud og borgerhenvendelser om fårenes pleje. Der blev efterfølgende opsat skilte med fodringsforbud. Fårene er i øvrigt med til at holde slugtens problematiske bestand af bjørneklo nede.

Tredje etape var et fælles anliggende for de berørte grundejerforeninger. Denne udvidelse af projektet skulle gennemføres i 2002, dvs. i forankringsperioden, hvilket kommunens tekniske udvalg havde accepteret. Arbejdet var primo 2003 endnu ikke sat i gang, men heller ikke opgivet.

Forventningerne til beboerdeltagelsen blev beskrevet som delvist nået med 10 aktive og 30 mindre aktive personer samt en håndfuld institutioner i planlægningen af den første etape. Men 10 deltagere til en annonceret rundtur var skuffende for sekretariatet – selv om der var høj sne. Kvarterløftmedarbejderne nævnte, at det var et rygte om, at hække skulle fjernes, der i første omgang fik folk ud af huset til et planlægningsmøde. Der blev optalt brugere på den første etape, en weekend før projektet blev sat i gang. En efterundersøgelse af anvendelsen med stikprøver af, om brugsfrekvensen var blevet øget, var dog ikke planlagt. Den del af Den Grønne Linie, som kan ses fra kvarterløftsekretariatets kontor ved KFUM, bruges dog flittigt af børnehaver, dagplejere, gående og joggere. Det meget lidt ambitiøse succeskriterium om kendskab til og brug af Den Grønne Linie kan følgelig betragtes som opfyldt – andet var utænkeligt.

Til projektet var der af Statens Kvarterløft bevilget i alt 2,8 mio. kr. Friluftsrådet bevilgede yderligere 25.000 til beplantning. Der blev brugt 3.150.000 til de to første etaper, idet der blev tilført omprioriterede midler fra andre projekter. Hertil ville komme midler til etape tre.

Kommunen er plejeansvarlig for alle tre etaper. Beboerne har via Temagruppen for grønne arealer indflydelse på prioritering af driftsopgaverne, idet Temagruppen deltager i to årlige besigtigelser. Der var planlagt etableret et skånejob til opgaven via KFUM, som har flere ansatte i aktivering, herunder til vedligeholdelse af grønne områder.

Projektets 1. etape viser, hvordan eksisterende, grønne kvaliteter med enkle indsatser kan udbygges og gøres mere tilgængelige for kvarterets beboere. Etape 2, der begrænser sig til belægningsændringer og træplantninger på de eksisterende villaveje – meget få i forhold til visionerne om en synlig indsats – anses at ville få den ringeste effekt over tid, selv om den gartner tekniske indsats vurderes at have været optimal. Den 3. etape vil være en væsentlig tilføjelse, da den inddrager de boligkvarterer i kvarterløftet, der ellers ikke ville få direkte del i midlerne. Gennemførelse af denne etape anses for afgørende for de berørte beboeres tilhørsforhold til det definerede kvarterløftområde.

K 105 Stejlbjerganlægget

Renoveringen af Stejlbjerganlægget var et af de store projekter i kvarterløftet. Formålet var, at denne byens oversete og "glemte" park skulle forbedres og renoveres og have tilført nye faciliteter såsom siddeplads, grill, naturlegeplads, belyste stier og ny beplantning. Temagruppen for grønne arealer var initiativtager og medvirkede sammen med Kolding Kommunes driftsafdeling og landskabsarkitekt Helle Valsted i planlægningen. Succeskriteriet var en øget brugsfrekvens, herunder flere kulturelle arrangementer såsom fælles karneval for daginstitutioner, grundlovsarrangement, friluftsgudstjenester og koncerter.

Ud over den egentlige renovering af stier, grotte, græs m.m. og fældning af døde elmetræer (se K 103), er der etableret ny legeplads, grillplads, belysning og supplerende beplantning samt bedre el-udtag til brug for større arrangementer.

Projektet blev afsluttet 5.6.1999, så det var klar til et planlagt grundlovsarrangement, og det fremstod i eftersommeren samme år som et brugsvenligt og velplejet parkanlæg og som et synligt bevis på, at kvarterløftet ville føre til reelle ændringer.

Der var stor opbakning til projektet i både beboer- og forvaltningssammenhæng. Ca. 20 beboere var aktive i planlægningen, men herudover har rigtig mange brugere, bl.a. adskillige institutioner, vist interesse for parkrenoveringen. Processen har omfattet husstandsdeling af folder, skiltning

om beboerdeltagelse, inspirationsture til andre anlæg og legepladser for arbejdsgruppen, opstilling af ønsker i et samarbejde mellem beboere, landskabsarkitekt, driftsafdeling og sekretariat og endelig styregruppens godkendelse af landskabsarkitektens skitse. Eneste optakt til konflikt i processen skyldtes kommunens krav til valg af lamper inden for det overordnede bydesign.

Den store borgerdeltagelse betød, at ønsker omkring eksempelvis det større strømudtag til scene og anskaffelse af teltoverdækning blev imødekommet. Projektet var bevilget 1.580.000 kr. (forsøgsmidler), hvoraf 1.453.000 blev brugt.

Kommunen varetager fortsat driften af parken. Der er aftalt to årlige besigtigelser med beboergruppen "De Grønne", som derved får indflydelse på både driften og på brugen af de 25.000 kr. årligt, der er afsat til nyindkøb til anlægget.

Deltagelsen har angiveligt påvirket brugsfrekvensen positivt. Der er blevet tilført nye aktiviteter og nyt liv, men borgerdeltagelsen var mindre end forventet. Succeskriterierne vurderedes af sekretariatet derfor kun som delvist opfyldt. Der har været en dokumenteret stigning i antal planlagte arrangementer, idet der her skal sendes ansøgning til kommunen, men brugsfrekvens før og efter istandsættelsen for f.eks. institutioner og dagpleje er ikke undersøgt. Projektet vurderedes af kvarterløftmedarbejderne som stort i kvarterløftet på grund af både antal involverede beboere og effekt i området. Projektet fik i øvrigt i 2001 Friluftsrådets "Byens Grønne Blad" inden for temaat Debat og formidling.

Alt i alt har der været tale om et vellykket projekt, hvis gennemførelse har været forankret i dels et solidt samarbejde mellem lokale kræfter, rådgiver og kommune, dels en udvikling af anlæggets eksisterende kvaliteter. Der savnes dokumentation af den øgede brugsfrekvens – ud over de planlagte arrangementer – til kvalificering af værdien af den udmærkede og udmærket gennemførte indsats. Hvordan de sydligste boligområder i kvarterløftet vurderer parkrenoveringen i forhold til kvarteret er ikke afdækket.

Det kan undre, at anlægget gennem årene var blevet så nedslidt og glemt, som tilfældet var. At en aktiv, lokal beboergruppe er involveret i driften ved halvårlige besigtigelser ses i den sammenhæng som en sikring af anlæggets fremtid.

K 106 Sct. Michaels Gade/Ottosgade

De to gader løber vinkelret sammen ud for trappen op til Stejlbjerg-anlægget. Målet med indsatsen, der må læses som projektets implicite succeskriterier, var at stoppe den generende gennemfartstrafik ved at lukke gaderne ud for anlægget og samtidig forskønne dem med ny vejbelysning, belægning, beplantning m.m. Denne trafiksanering skulle medføre, at der blev en sikker og tryk skolevej til Sct. Michaels Skole og en lige så sikker og tryk stiforbindelse via anlægget mellem Sydvest Kvarteret og bymidten. Desuden skulle den nye beplantning forbedre forholdene for smådyr. Initiativtager var Temagruppen for trafik.

Projektet blev planlagt af den lokale trafikarbejdsgruppe, som også havde taget initiativ til projektet, sammen med teknisk forvaltning og en rådgiver fra firmaet Carl Bro as. Vejlukningen ud for Stejlbjerganlægget er blevet udført som en plads, Alhambra Plads, med ny belægning, belysning og andet udstyr samt træer. Projektet blev afsluttet i foråret 2000 med gadetræplantning på Ottosgade, som blev samordnet med renovering af en kloakledning og den følgende opgravning af vejen. Træer er i nordsiden af vejen placeret i kantstensafgrænsede bede med underplantning af vedbend. De få træer i sydsiden er placeret i indhak i de private haver.

Omkring 10 borgere var aktivt med i projektet, hvilket var mindre end ambitionen. Der var dog angiveligt stor tilfredshed blandt beboerne med resultatet. Der har været gjort en god indsats for at få træer placeret langs sydsiden af vejen på privat grund bag fortovet, da der ikke var plads i vejtracéet.

Træerne ville ikke skygge for haverne, men kunne på grund af terrænet tage en del udsyn ned til vejen. En af beboerne besøgte husstandene langs vejen, og uden hans indsats ville der angiveligt være plantet endnu færre eller slet ingen træer langs sydsiden. Projektet blev af sekretariatet vurderet som mellemstort som følge af økonomi og effekt og succeskriterierne som opfyldt. Kommunen varetager driften fremover.

De afsatte 1,65 mio. kr. fra Statens Kvarterløft (forsøgsmidler) er anvendt fuldt ud.

Projektet har tilført det lidt opløste gadebillede i Ottosgade nye kvaliteter, som med det vurderbare anlægstekniske niveau kun kan blive bedre over tid. Det har været synligt svært at håndtere terrænet omkring Alhambra Plads, men det grønne løft støtter oplevelsen af den funktionelle forbedring, som vejlukningen har medført. Vejplantningen i sig selv illustrerer det mulige kunst. Med flere træer langs vejens sydside kunne der være blevet en optimal gadetræsplantning. Det vurderes tvivlsomt, at de nye træer har forbedret faunaens mulighed for spredning mellem kirkegård og anlæg, men det var måske også lidt ambitiøst i forhold til området karakter og projektets hovedformål.

K 107 Stipassager m.v. ved Den Grønne Linie

Se K 104.

K 108 Eksisterende grønne arealer/legepladser/regnvandsbassiner forbedres

Projektet sigtede på at give eksisterende legepladser og grønne områder et kvalitetsmæssigt løft både med hensyn til udformning og med hensyn til funktionelt og biologisk indhold. Initiativtager var Temagruppen for grønne arealer.

Projektet har omfattet legepladser ved henholdsvis Konsul Eff's Vej og Bellevuegade. Merete Høgsaa var landskabsarkitekt.

a) Legepladsen ved Konsul Eff's Vej var nedslidt og kedelig, men var samtidig det eneste, nærliggende friareal for beboerne i de tilstødende rækkehuse. Miljølauget Paddehatten (K 125; ikke omtalt nærmere her), den grønne guide og landskabsarkitekten udarbejdede projektet. Det relativt lille areal blev udnyttet til yderste krog. Det lykkedes at få flettet så mange elementer sammen, at arealet i dag er et attraktivt aktivitetstilbud til alle aldre. Overdækket terrasse med grill og krydderurtebede til de voksne, asfaltbane op over en lille, beplantet bakke, "giraf-gynge", totempæl, boldvægge, klatrestilling m.m. til børnene. Der er desuden en pergola og indgangsportaler, som signalerer, at man ankommer til et specielt sted.

Projektet på Konsul Eff's Vej havde fra starten en god beboertilslutning samt støtte fra Miljølauget, som var en ad hoc-gruppe under Temagruppen for grønne arealer (se A 109). Fem beboere var meget aktive, men flere deltog ind imellem, og der var beboere involveret i plantningsarbejdet. Legepladsen blev fra starten et så populært mødested for området beboere og institutioner, at den blev forsynet med belysning for at udvide brugstiden.

Trods engagementet i projektfasen og det vellykkede resultat ønskede beboere ikke at overtage driftsansvaret. Måske forståeligt, for vedligeholdelsen af de mange elementer kan synes fagligt uoverskuelig for en beboergruppe. Og en vedholdende vedligeholdelse er nødvendig for at sikre indsatsen, for sliddet viser tydeligt, at området bliver brugt meget.

b) Legepladsen ved Bellevuegade var i modsætning til Konsul Eff's Vej præget af manglende beboertilslutning; måske fordi der bor flest ældre i området. Et lokalbladindlæg fra den grønne guide, hvor det blev foreslået i stedet at etablere et hundetoilet, satte dog lidt skub i sagerne! Som ved Konsul Eff's Vej-projektet blev arealet planlagt i et samarbejde mellem de få interesserede beboere, den grønne guide og landskabsarkitekten.

Projektet var kompliceret ved, at et overløbsbassin, som var tænkt udnyttet rekreativt, viste sig at være overløb for spildevand og ikke regnvand. Bassinet blev planlagt at skulle nedgraves efter kvarterløftperioden, nærmere betegnet inden 2006.

Kommunens kloakafdeling udpegede det område, der ikke ville blive berørt af nedgravningen, og som derfor kunne indrettes inden for kvarterløftperioden. Resten af legepladsen ville blive etableret for kommunale midler efter nedgravningen af bassinet.

Den første del af legepladsen var ikke færdig ved rekognosceringen i efteråret 2001. Der var dog etableret tovbane ned over skrænten til den dybtliggende legeplads samt gynger og andre legeopstillinger, alt udført i træ. De resterende legeredskaber var indkøbt.

Legepladsprojekterne vurderedes af kvarterløftsekretariatet som mellemstore på grund af økonomi og effekt, og succeskriteriet om en større tilfredshed som nået, men medarbejdernes forventninger til beboerdeltagelsen var ikke blevet indfriet.

Der var til de to legepladser bevilget 885.000 kr. fra Statens Kvarterløft (forsøgsmidler), som med færdiggørelse af Bellevuegade forventedes brugt. Kommunen varetager den fremtidige drift i samråd med Temagruppen for grønne arealer, der fortsætter fremover som beboergruppe i Sydvest Kvarteret.

Den grundlæggende idé i at opgradere eller anlægge legepladser i haveboligområder, som trods deres grønne indhold sjældent indeholder optimale udfoldelsesmuligheder for især de større børn, vurderes at være perspektivrig. Desuden kan sådanne tilbud medvirke til at skabe eller udbygge sociale kontakter også mellem forældrene, især hvis en gruppe engagerer sig i arbejdet.

Legepladsen på Konsul Eff's Vej er et godt eksempel på dette og samtidig et godt eksempel på, hvor mange aktiviteter der kan rummes på et så lille areal. Dog også så mange, at det som tidligere nævnt vil kræve en vedholdende indsats med at vedligeholde faciliteterne og pleje beplantningen. Der er ingen tvivl om, at der er stor tilfredshed med legepladsen, selv om der ikke foreligger egentlig dokumentation.

Legepladsen på Konsul Eff's Vej ligger ud til vej og op til et rækkehuskvarter i en del af kvarteret, hvor der er langt til offentlige grønne områder. Legepladsen på Bellevuegade ligger skjult midt i 'baghaven' mellem fire veje i et villakvarter. Den er planlagt til de lidt større børn, og dens beliggenhed gør, at man kan være uden for voksnes overvågning, helt som denne aldersgruppe ofte foretrækker. I Kvarterplanen fra 1998 var den manglende forsyning med offentlige friarealer i området angivet som en begrundelse for at udvikle legepladserne. Spørgsmålet er bare, hvor mange børn/brugere der er omkring Bellevuegade, i forhold til den store indsats der er ofret på området, og i forhold til den nødvendige vedligeholdelse fremover? Den manglende beboerinteresse for projektet understreger denne tvivl.

K 109 Miljømæssig bæredygtighed

Dette projekt har kun haft indirekte betydning for friarealforholdene. Det sigtede på at skabe en større miljømæssig/byøkologisk forståelse blandt beboerne. En række forskellige initiativer blev af nedsatte arbejdsgrupper planlagt iværksat med fokus på adfærd, naturpleje, grønne regnskaber m.m. I slutningen af 1998, dvs. efter kvarterløftets start, blev der ansat en grøn guide med støtte fra det daværende Miljø- og Energiministeriums Grønne Fond. Initiativtagere var en række temagrupper, der blev nedsat som følge af en spørgeskemaundersøgelse af beboernes ønsker til kvarterløftet.

Den grønne guide gjorde et stort, opsøgende arbejde for at involvere beboere og deltog selv aktivt i projekterne. Kontorarbejde tog dog angiveligt ca. 50 % af tiden. Listen over de ting, den grønne guide satte i gang, er lang. Den rækker fra kampagner, miljøoplysning og kurser til praktisk deltagelse ved f.eks. plantning af buske, træer og forårsløg – og meget mere. Det er

også den grønne guide, der forestod etablering af en gruppe til varetagelse af fåreafræsning af slugten ved den nye stipassage (se K 104) og af pasning af Kvarterhusets økologiske krydderurtehave (se K 111).

Der deltog omkring 1300 personer over hele kvarterløftperioden. Det er 16 % af beboerne og vurderes som ok, selv om man selvfølgelig altid gerne havde set endnu flere, som det blev udtrykt, og selv om succeskriteriet var at påvirke mindst 25 % til en mere miljømæssig adfærd. Samlet set blev projektet vurderet som stort på grund af den relativt gode deltagelse.

Den grønne guide var delvist finansieret af Statens Kvarterløft med en bevilling på 110.000 kr. (procesmidler). Hertil kom 75.000 kr. fra Den Grønne Fond, dvs. i alt 185.000 kr.

Kommunen overtog generelt driftsansvaret for de varige projekter. Den grønne guide kunne desuden i et vist omfang fortsætte sin støtte til projekterne i et par år efter kvarterløftperiodens afslutning, idet han her skulle fungere i hele kommunen.

Indsatsen har været kombineret med bl.a. projekterne K 103, K 104, K 108 og K 111. Projekterne K 123, K 124 og K 125, som er beskrevet nedenstående, samt K 132 om Grøn livsstil (ikke beskrevet her) er afledte projekter. Hertil kommer, at den grønne guide med udgangspunkt i renoveringen af etageboligbebyggelsen ved Knud Hansens Vej og i generelle krav på miljøområdet fik sendt ejendomsfunktionærer på et to-dages kursus i Hedeselskabet for at få deres viden om pleje af friarealer opgraderet. Desuden blev der skrevet til beboerbladet Sydvesten omkring naturvenlig haveyrkning, uddelt gratis frø til etablering af blomstereng, lagt blomsterløg på udvalgte steder, afholdt plantedag (frugtbuske) og meget mere. Matas Grønne Fond og Friluftsrådet gav henholdsvis 1.100 og 15.000 kr. til planter og blomsterløg.

a) K 123, Skurvogn, som skulle være den grønne guides flytbare og "synlige" opholdssted, blev midt i perioden lånt ud til en genbrugsgruppe. Det var for besværligt at flytte den rundt.

b) K 124, Demonstrationshaver, var planlagt som henholdsvis en have for ældre mennesker i udlejningsbyggeri og en parcelhushave med børn. Landskabsarkitekt Merete Høgsgaa, som var tilknyttet kvarterløftet, planlagde haverne, og der blev ydet gartnerhjælp til videre selvhjælp. Den grønne guide deltog også i arbejdet. Haverne var åbne for offentligheden fire gange på et år – én gang guidet. Der kom ca. 200 besøgende på de fire åbent-husdage, så selv om projektets økonomi ikke tillod flere haver (der var mange henvendelser om deltagelse) vurderedes effekten god.

c) K 125, Oprettelse af Miljølaug, havde som opgave en "forskønnelse af vores områder". Laugene indgik i andre igangværende projekter. Indsatsen har eksempelvis omfattet udvidet affaldssortering i etageboligbebyggelsen på Knud Hansens Vej, hvor 10 beboere fortsat holder dagligt åbent på affaldsstationen. Ejendomsmesteren har ansvaret.

Seks laug var i gang og to på vej i slutningen af 2001, og der havde været ca. 100 beboere involveret undervejs. Det var dog svært at motivere beboere til deltagelse, og fortsættelsen af laugene var tvivlsom. Projektet var angivet som lille ud fra økonomi, effekt og deltagelse. Kommunen blev trods alt ansøgt om 10.000 kr. til fortsættelse af arbejdet.

De forskellige indsætter og delprojekter er et håndgribeligt bevis på, hvor meget der kan opnås med en engageret, grøn medarbejder til trods for den uheldige situation, at han først startede undervejs i kvarterløftet. Det vurderes dog samtidig problematisk, at guiden i det konkrete kvarterløft skulle bruge så stor en indsats til at sætte/holde nogle af initiativerne i gang. Det rejser spørgsmålet, om man hovedsagelig skal satse på de projekter, der umiddelbart er lokal beboerinteresse for? Eller skal man fortsat også medtage projekter, der måske først på længere sigt vil få den opbakning blandt kvarterets beboere, der skal til for at gøre initiativer levedygtige – også ud over kvarterløftperioden? Kvarterløftsekretariatet har beskrevet, at den grønne guides rolle som miljøets fortaler desuden i nogle tilfælde har virket

bremsende på projekternes fremdrift, specielt når de var vanskelige nok allerede. Endelig kan man spørge, hvor stor grad af miljømæssig bæredygtighed, der kan opnås over så kort en årrække, som kvarterløft omfatter, til trods for at man har haft de 16 % af beboerne som lejlighedsvis deltagere? I hvor høj grad det er lykkedes at påvirke deltagernes miljømæssige adfærd er ikke blevet dokumenteret, men uanset dette må det konkluderes, at det opstillede succeskriterium med påvirkning af 25 % af beboerne var urealistisk inden for de givne rammer.

K 111 Kvarterhus

Kvarterhuset var et højt prioriteret element i kvarterløftet. Der var oprindeligt flere alternative forslag til placering af Kvarterhuset. Beslutningen blev, at den mest tilgængelige og synlige placering var det område, der først var planlagt som Kvarterets Plads (K 102). Kvarterhuset er her placeret i et skæringspunkt mellem den Grønne Linie og forbindelsen til etagebebyggelsen ved Knud Hansens Vej (K 118) samt i direkte tilknytning til legearealerne ved KFUM (K 103 og Aktivitetsstien under K 104).

Kvarterets plads blev som følge af husets placering til service- og terrassearealer for den nye bygning.

Der blev registreret en stigning i antallet af beboere, der har været involveret i Kvarterhuset, og der er etableret en gruppe, der skal være ansvarlige fremover. Beboerne er ifølge kvarterløftmedarbejderne glade for projektet, og kommunen er meget imødekommende, også over for bevillinger til aktiviteter i huset. Mange institutioner og foreninger forventedes ved udgangen af kvarterløftperioden at ville bruge huset.

Der var afsat 600.000 kr. årligt til drift af Kvarterhuset inklusiv friarealerne omkring huset.

En tilknyttet økologisk demonstrationshave i Kolonihaveforeningen Mosevig blev planlagt dyrket med grøntsager m.m. til brug i caféen. Den grønne guide fik etableret en gruppe, der skulle have ansvar for havedyrkningen.

Kvarterhuset kan karakteriseres som en tidstypisk, arkitektonisk let og elegant bygning, der er meget synlig i området i positiv kontrast til de omkringliggende bebyggelser. Friarealerne var ikke anlagt i efteråret 2001, og det står tilbage at se, hvorvidt de er blevet præget af bygningens arkitektur eller af de tilstødende, rustikke aktivitetsarealer langs Den Grønne Linie. Uanset dette bedømmes det i den givne situation at have været en helt rigtig beslutning at "ofre" udearealet Kvarterets Plads (K 102) til fordel for det Kvarterhus, der må antages fremover at være centrum for aktiviteter omkring opfølgning og fortsættelse af bl.a. kvarterløftets grønne initiativer.

Kvarterhuset og dets udearealer er ikke medregnet i den samlede økonomiske opgørelse for friarealprojekter i Sydvest Kvarteret.

K 116 Stejlbjergområdet

Dette boligområde, der ligger på et stærkt kuperet terræn direkte vest for Stejlberganlægget, består af 43 to-etagers dobbelthuse af høj arkitektonisk kvalitet med store haver til hver opgang. De små, billige lejligheder har mange socialt svage lejere, men der er angiveligt et stort sammenhold. Ved indledende møder var halvdelen af husstandene mødt frem på grund af modstand mod renoveringen. Efter møder med hvert hus (fire lejligheder) og de første synlige resultater af indsatsen vendte stemningen, men beboerdeltagelsen forblev alligevel ringe.

Renoveringen har respekteret individuelle ønsker, herunder bevarelse af eksisterende haveelementer, og der blev ofret kvalitet på renoveringen af friarealerne. Eksempelvis afløste store stensætninger langs vejene de gamle betonstensstøttemure, og der blev opsat nye miljøstationer i nicher i stensætningen. Kommunen varetager fortsat driften af boligområdets fælles faciliteter og veje.

Til trods for at beboerdeltagelsen var ringere end forventet, vurderedes projektet forståeligt nok stort i kvarterløftssammenhæng. Der var bevilget 47,8 mio. kr., heraf 7 mio. kr. til friarealreoveringen (Bygningsfornyelsesmidler), og de er brugt.

Bebyggelsen har fået et meget synligt løft som følge af reoveringen. På friarealsiden synes der at være opnået en god balance mellem en gedigen istandsættelse af de faste rammer – støttemure, affaldspladser, faste belægninger og bøjehække – og beboernes mulighed for personliggørelse af haverne med bede, blomsterkrukker, havemøbler og legeting.

Halvdelen af området er kommunalt ejet, halvdelen privat. Der er etableret et ejerlaug mellem de to parter til sikring af den fælles vedligeholdelse. Det vurderes, at denne indsats vil få stor betydning for, om friarealforbedringen vil udvikle sig positivt og eventuelt afføde en voksende haveinteresse hos beboerne – eller om det vil gå den modsatte vej.

K 117 Carl Plougs Vej 120-132

Reoveringen af den mindre etagebebyggelse med fem tre-etagers boligblokke på rammeområde 17b (se kort side 32) ved vandtårnet i kvarterløftets sydlige del har hovedsagelig omfattet bygningsreovering og istandsættelse af lejlighederne. Bygningsreoveringen blev afsluttet i 2000.

I kvarterplanen fra 1998 blev bebyggelsens friarealer betegnet som "uinspirerende", men var i slutningen af 2001 endnu ikke planlagt reoveret. De fremstod med bankestativer, betonkummer og buske omkring græsarealerne som typisk for 1950'er-byggeriets friarealer, men også meget utidssvarende i forhold til den potentielle udnyttelse af arealerne. En friarealreovering planlægges formentlig inden for de næste år.

K 118 Knud Hansens Vej

Bebyggelsen på Knud Hansens Vej består af 14 tre- og fire-etagers boligblokke og er kvarterløftområdets største etageboligbebyggelse. Reoveringen af bebyggelsens friarealer blev afsluttet i sommeren 2001.

Målet var at skabe spændende friarealer, som kunne give bebyggelsen et markant kvalitetsløft og øge brugen af friarealerne.

Friarealreoveringen var gennemgribende med nye belægninger, nye legepladser og opholdspladser, ny beplantning, grillplads, skulpturer og regnvandsopsamling som synlig rende i terræn. Den grønne guide medvirkede aktivt i bl.a. etablering af en genbrugsstation (se K 109 c).

Kommunen støttede reoveringen af de angiveligt nedslidte friarealer. Beboerne deltog positivt, men havde også ønsker og krav, der gav optræk til konflikt om bl.a. grillplads og p-pladsspørgsmål. Den tilknyttede rådgiver fra Gruppen for By- og Landskabsplanlægning fik dog vendt stemningen, og der er generel enighed om, at projektet er vellykket, og at beboerne passer på det. Beboerne har over for kvarterløftsekretariatet udtrykt, at reoveringen har betydet øget brug af friarealerne. Desuden har resultatet af den samlede reoveringsindsats angiveligt medført, at bebyggelsen har fået et nyt og bedre image. Det betyder bl.a., at ældre fra kvarterets villaområder siger, at de nu godt kunne tænke sig at flytte ind i bebyggelsen, når de ikke længere kan klare at bo i eget hus. Det er et klart udtryk for forbedringen. Projektet vurderedes stort med hensyn til både økonomi, effekt og beboerdeltagelse.

Det samlede projekt beløb sig til 10,9 mio. kr. (bygningsfornyelsesmidler) samt 100.000 kr. fra andre kilder. Alle midler blev brugt.

Anlægget er en stor forbedring i forhold til tidligere, hvor de udendørs aktivitetsmuligheder var begrænsede, men det løfter sig ikke op over andre kendte friarealreoveringer i tilsvarende boligbebyggelser. Det byøkologiske indhold vurderes mere symbolsk end reelt, og anlægget har indbyggede driftsproblemer med bl.a. plantevalg i forhold til plads, som afføder dyre beskæringsarbejder. Til gengæld er det positivt, at de store, vinduesløse gavle er udnyttet til facadebeplantning.

K 119 Bjerggade

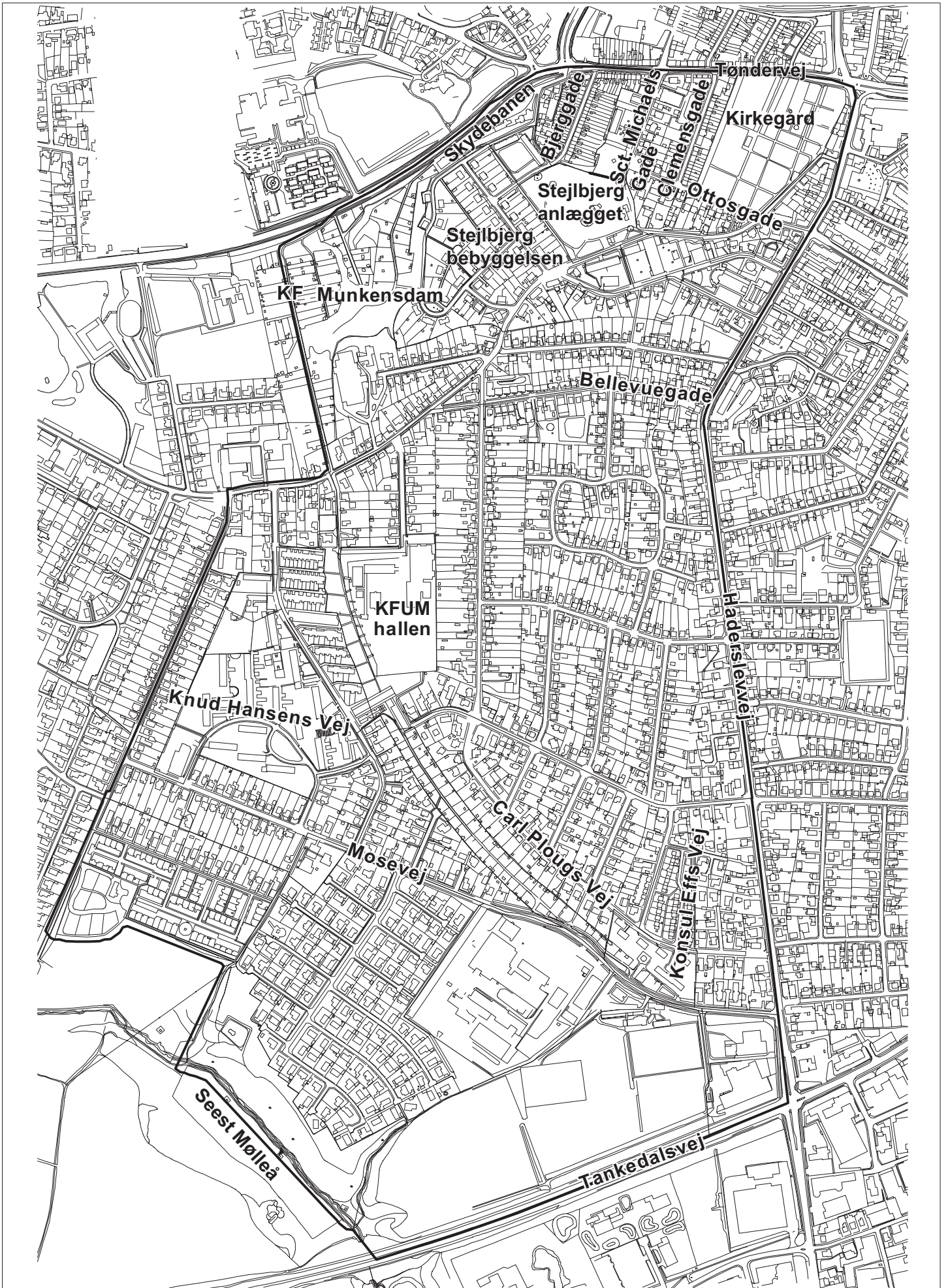
Projektet omfattede bygnings- og friarealrenovering af en karré med 1-3-etagers ældre provinsbyejendomme mellem Bjerggade, Clemensgade, Ottosvej og Tøndervej. Projektet var lavt prioriteret i kvarterløftets byfornyelsesindsats og udgik.

K 121 Trafikplan

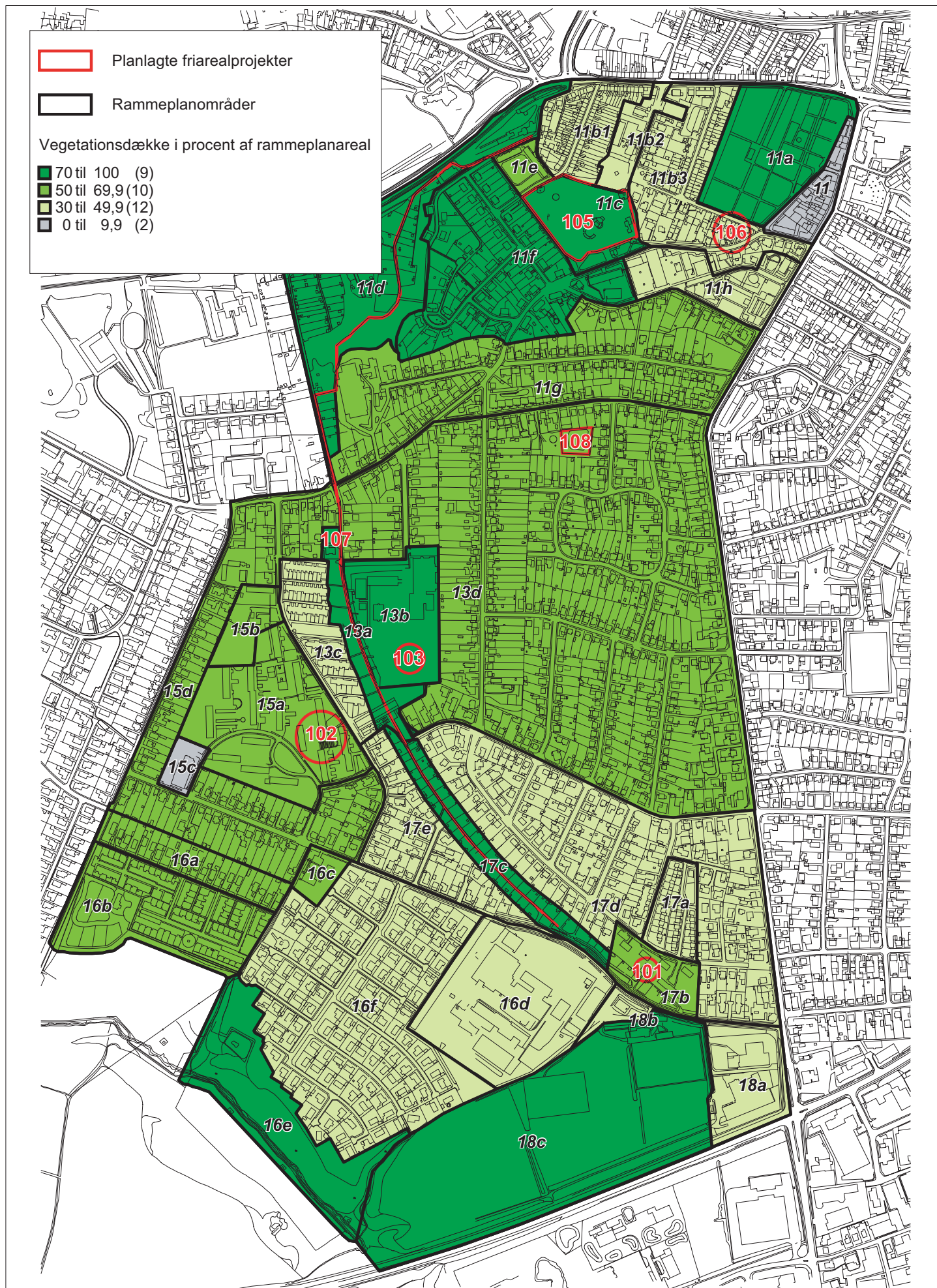
Aktiviteter omkring træplantninger og andre grønne elementer var begrænsede til trods for, at kvarterløftområdets gadebillede i Kvarterplan 1998 var beskrevet som "mange steder uinspirerende og fattigt på træer". Et smukke gademiljø var en af målsætningerne i planerne for bedre trafikforhold.

Træplantningen på Sct. Michaelsgade/Ottosgade (K 106) blev gennemført som beskrevet ovenstående. En planlagt træplantning langs Mosevej i private haver, betalt og udført af kommunen, og prioriteret højt af styregruppen, blev trods mange frafald gennemført. Der blev plantet træer i den tredjedel af haverne, hvor husejerne ønskede træer. Det betyder, at træplantningens effekt vil blive anderledes end oprindeligt tænkt, men som på Sct. Michaelsgade/Ottosgade vil træerne – forudsat optimal vækst – alligevel ad åre kunne præge vejbilledet positivt. Træerne på Mosevej skal imidlertid modsat træerne på Ottosgade passes af de enkelte grundejere. Der er ikke sket en tinglysning til sikring af træerne. Træernes eksistens og udvikling over tid er derfor afhængig af den enkelte grundejers velvilje og vurderes således at være ret usikker.

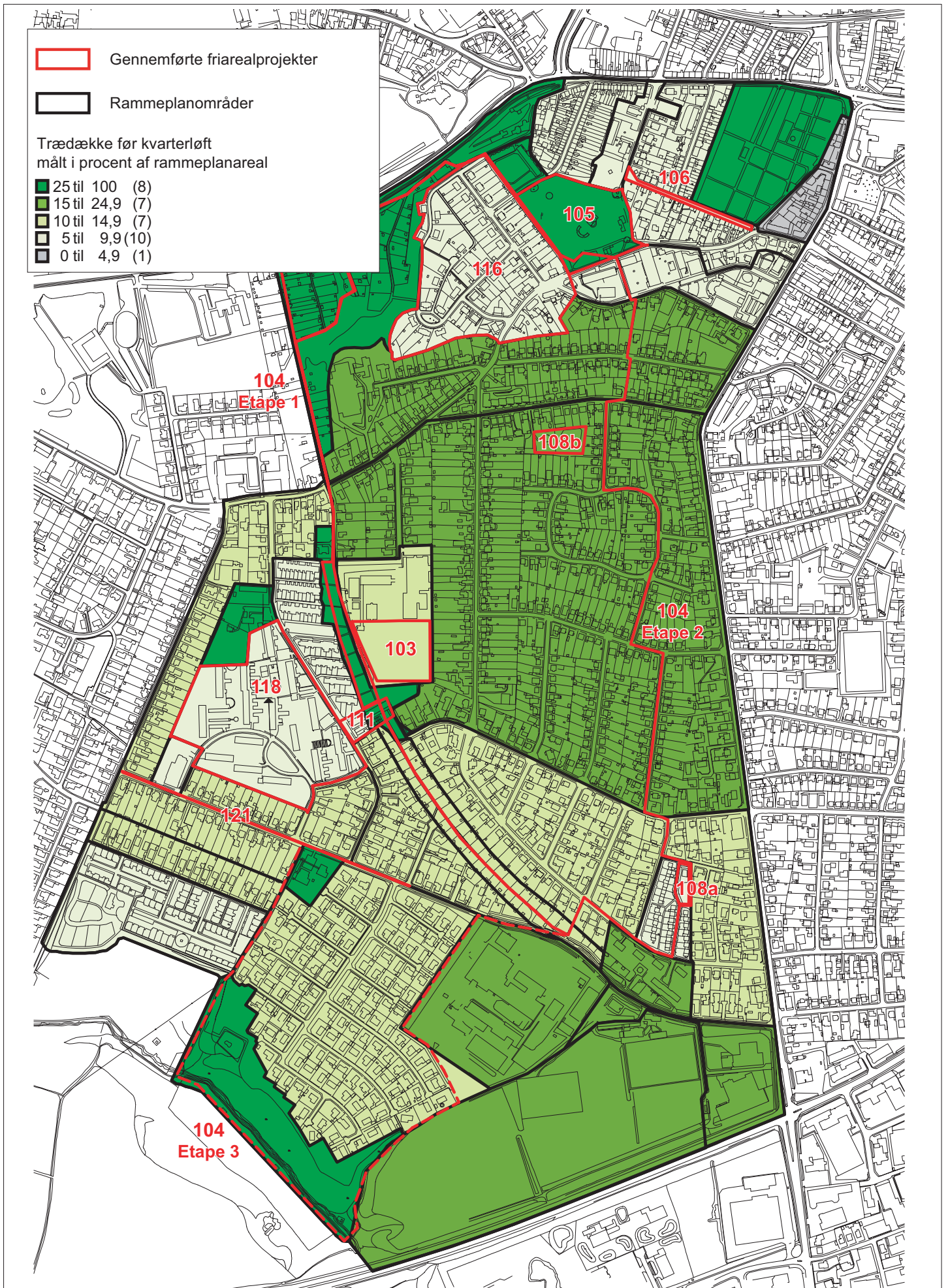
Sydvestkvarteret i Kolding. Oversigtkort

Sydvest Kvarteret i Kolding. Planlagte friarealprojekter og vegetationsdække før kvarterløftet

Sydvest Kvarteret i Kolding. Gennemførte friarealprojekter og trædække før kvarterløftet

Friarealprojekter i Tøjhushavekvarteret i Randers

Ved kortlægningen af de grønne projekter i kvarterløftet i Tøjhushavekvarteret i efteråret 1999 tegnede der sig et billede af to projekttyper: større, byrelaterede initiativer og mindre byrumsprojekter, affødt af lokale beboerønsker i kvarteret.

Nedenstående gennemgang, der følger de oprindelige projektnumre i numerisk rækkefølge, omfatter såvel de projekter, der blev gennemført, som de, der blev opgivet. Hertil kommer de projekter, der var blevet omarbejdet under et nyt projektnummer eller tilføjet og udført siden den gennemgang af materialet, der blev foretaget i 1999 til brug for forundersøgelsen.

R 101 Boligbyggeri syd for Tøjhushaven (Tøjhusparken)

I en del af Tøjhushaven, som er den centrale bypark i Randers, var tænkt givet plads for nyt boligbyggeri ved, at parken skulle udvides på den gamle fragtmandsgrund ned til fjorden og ved, at en historisk kanal i parken skulle genskabes. Langs kanalen skulle opføres seks boligblokke med 90 boliger. Ved udvidelsen af Tøjhushaven ned til fjorden ville den struktur blive sluttet, der af kommunen beskrives som "den grønne ring af byens parker", og der ville blive direkte adgang fra parken til lystbådehavnen. Randers Kommune var initiativtager til boligprojektet, som med kvarterløftet, herunder renovering af Tøjhushaven, kunne blive attraktivt for private investorer. Boligprojektet ville desuden sikre et øget befolkningsunderlag til udnyttelse af den store park i det ikke særlig tætbeboede kvarter.

Randers Kommune havde udarbejdet en lokalplan for området, som omfatter fragtmandsgrunden. Grunden var solgt til en privat investor og som sådan udgået af kvarterløftindsatsen. Der var udarbejdet et projekt med 130 lejligheder, der var tænkt solgt som ejerlejligheder med henblik på at styrke indkomstgrundlaget i området. Det forventedes, at grunden vil blive bebygget inden for den nærmeste årrække. Ved udgangen af kvarterløftperioden ultimo 2001 forventedes projektet ikke integreret med parken som oprindeligt planlagt og den historiske kanal ikke reetableret. Bl.a. var udgiften til etablering og vedligeholdelse af kanalen angiveligt for høj.

Der er dog siden med Kommuneplan 2001 skabt mulighed for, at en ny kanal føres op til parken i de kommende år, så kontakten fra Tøjhushaven til Randers Fjord alligevel bliver genskabt (Glud, 2002). Det sås primo 2003 udmøntet i projektet "Tøjhusparken", hvor området er udformet som en parkbebyggelse omkring en kanal. Kanalen går dog kun til skellet til parken, hvor den i de oprindelige planer var ført videre ind i parken. De syv eksklusive, fritliggende punkthuse giver til gengæld plads til, at Tøjhushaven og bebyggelsen glider over i hinanden som en helhed. Det betyder, at det oprindelige projekts nytænkende samordning af bebyggelse og park med et historisk afsæt i genetablering af kanalen alligevel efterleves med de ekstra kvaliteter til såvel park som bebyggelse, som det vurderes at ville medføre.

R 103 Tøjhushaven

Tøjhushaven er angiveligt Danmarks ældste bypark, anlagt 1802-1805 sammen med Nørrejydske Tøjhus. Den militære indflydelse med bl.a. en kanonrampe fra den tidligere kanal ud til Randers Fjord giver parken en tydelig kulturhistorisk dimension. Formålet med indsatsen var at genskabe parkens oprindelige identitet som romantisk have og militært anlæg samt at videreudvikle den som en park af det 20. århundrede, så den fortsat ville være et

attraktivt samlingssted i byen. Elmesygens decimering af parkens træbestand var nævnt som en underbygning af, at renovering var nødvendig. For at skabe en bedre sammenhæng mellem parken og det omgivende kvarter var det som beskrevet ovenfor tanken, at parken skulle samordnes med et nyt boligområde mod syd (R 101), ligesom en fritliggende transmissionsledning til fjernvarme i parkens sydskel skulle nedgraves. Med den reetablerede historiske kanal fra parken gennem boligområdet ville den tidligere fysiske og visuelle kontakt mellem parken og fjorden blive genskabt. Både selve Tøjhushaven, som dækker 4,7 ha, og de træbevoksede skrænter vest herfor er fredede.

Som grundlag for samordning af mål og ønsker i en renoveringsplan med høj designkvalitet, der kunne løfte parkprojektet op over det almindelige, blev Sven Ingvar Anderssons tegnestue engageret. Planen, som indeholdt forslag til punktvis indsats inden for det eksisterende parkanlægs rammer og karakter, blev stort set fulgt ved renoveringen. Eksisterende opholds- og legepladser blev fornyet, og der blev bl.a. indplaceret en aktivitetsplads for større børn i parkens fugtige sydvestlige hjørne i forbindelse med en ny kvartersti på pæle og et grill-/bålområde under store træer. En Daglilje-have med gode bænke blev etableret på den sydvendte skråning i parkens nordøstlige del, hvor de udgåede elmetræer havde skabt et tiltrængt lysåbent sted mellem de øvrige store træer. Meget vellykkede tilføjelser. Kun Rhodendron-haven i tørke og mørke under store træer forekommer mindre gennemtænkt og kan betyde ekstra træfældninger for at få de nye Rhodendron til at trives.

Den nytænkende samordning af parken og den nye boligbebyggelse på fragtmansgrunden var først opgivet, men blev som beskrevet ovenfor alligevel en realitet, så Tøjhushaven får genskabt sin forbindelse med Randers Fjord (se R 101).

Anlægs kvaliteten af de udførte arbejder i parken er umiddelbart bedømt i orden, og det samlede resultat kan kun vurderes som rigtig godt. Det er lykkedes at skabe en positiv fornyelse i en lidt gammeldags park uden at miste de iboende kvaliteter. Man kan kun håbe, at eksemplet vil inspirere til fornyelse af andre, udslidte parker rundt om i landet. Det er op til kommunen at sikre driftsindsatsen, som her vurderes at skulle øges en del for at sikre "forrentningen" af de investerede midler, dvs. sikre anlæggenes optimale udvikling.

Kommunen anførte, at der efter renoveringen var kommet omkring 50 % flere brugere: kunstskeleer, dagplejere med børn, grupper, der bruger grillpladsen osv. Og der er stadig ølbænke. Periodevis er de årsag til en del klager, men problemerne søges løbende håndteret via en dialog med bænkenes brugere. Øgningen af brugsfrekvensen med 50 % svarer til succeskriteriet, som derfor blev anset for opfyldt. Der var dog blandt kvarterløftmedarbejderne en erkendelse af, at en bedre dokumentation af den øgede brug havde været hensigtsmæssig. Interview med brugere efter parkens færdiggørelse i 2002 blev angivet som en mulighed.

Det var repræsentanter fra kvarteret, der tog initiativ til parkrenoveringen, som ud over at være til fordel for kvarteret og for byen antagelig også ville være en attraktion for de private investorer, der skulle bygge på de tidligere erhvervsgrunde syd for parken. Der var stor interesse fra beboerside for projektet. Otte beboere deltog aktivt i hele forløbet og var bl.a. med på studietur til København for at samle inspiration og skabe fælles forståelse i arbejdet. Til gengæld var der angiveligt skuffelse hos nogle beboere, idet ikke alle ønsker og forslag kunne indarbejdes. Det er dog et kendt fænomen i borgerinddragelsen (Attwell et. al., 1998, s. 26).

Borgerinddragelsen lykkedes således, og både kommune og borgere var tilfredse med resultatet, men fra kommunens side fremhævedes det som lidt malurt i bægeret, at projektet havde kostet en stor arbejdsindsats, som ikke fremgik af omkostningerne. Desuden fremhævedes det, at samordning af

borgerønsker, erhvervsvirksomheders mål og kommunens mål også var med til at trække projektet i langdrag.

Til projektet var bevilget 4 mio. kr., 1 mio. kr. fra Statens Kvarterløft (forsøgsmidler) og 3 mio. kr. fra Randers Kommune, hvoraf 2 mio. kr. skulle bruges til nedgravning af fjernvarmeledning i sydskel. Disse midler måtte suppleres med en ekstra, kommunal bevilling på 100.000 kr. til udskiftning af den nyopførte bålhytte samt duehuset ved den centrale legeplads. Det var et beboerkrav, der opstod som følge af et politisk vedtaget krav om ophør af brug af trykimprægneret træ – lige efter opførelsen af de to bygninger.

Det skal nævnes, at parkprojektet blev koordineret med den sikring mod oversvømmelse af Gudenåen, som var en afgørende forudsætning for kvarterløftet.

R 104 Gaderum

Projektet omfattede bl.a. kvartersti gennem Tøjhushaven og sti fra Udbyhøjvej til Tøjhushavevej samt cykelsti langs Toldbodgade syd for kvarterløftområdet. Hertil kom den sti fra Niels Brocks Gade til Niels Ebbesens Gade, der var omtalt i forundersøgelsen (Atwell et. al., 2001, s. 71), og som ville understøtte adgangen til Randers midtby gennem tunnelen under den meget befærdede færdselsåre Rosenørnsgade. Desuden var omfattet istandsættelse af gadestrækninger i kvarteret med bl.a. kantstens- og fortovsopretning.

a) Stiforbindelsen fra Niels Brocks Gade til Niels Ebbesens Gade blev udformet, så den i dag bidrager til byens rekreative opholdsmuligheder. Der blev etableret en siddeplads i forbindelse med den slyngede sti samt en tilplantning, der indskriver stien som et grønt anlæg. Selv om den oprindelige idé om at hæve stiforbindelsen 80 cm over terræn, så man havde fornemmelse af at gå på en dæmning, blev droppet, er stien blevet en lille, fornuftig forbedring af færdselsmuligheden på tværs af karréen i tilknytning til fodgængerviadukten under Rosenørnsgade.

Der var bevilget 150.000 kr. til arealkøb og 260.000 kr. til anlæg (forsøgsmidler).

b) Bydelstien gennem Tøjhushaven, som er nævnt under R 103, er anlagt i parkens sydskel. På grund af områdets sumpede tilstand er stien anlagt på pæle, hvilket gør den til en attraktion samtidig med, at biotopens specielle plante- og dyreliv skånes.

Der var bevilget 340.000 kr. til stien (forsøgsmidler), men yderligere 170.000 kr. blev føjet til i 2001 fra Teknisk Forvaltnings egne midler.

De øvrige delprojekter behandles ikke yderligere her, men det skal nævnes, at specielt opretning af kantsten og istandsættelse af belægninger har haft en relativ stor effekt på kvarterets udemiljø, både med hensyn til tilgængelighed og sikkerhed samt til oplevelsen af det samlede indtryk af kvarteret.

En del af arbejdsopgaverne udførtes af praktiske grunde først efter, at den tunge kørsel i forbindelse med byfornyelsen i området var afsluttet.

R 105 Torve og pladser m.m.

Projektet omfatter de mindre byrumsprojekter, der blev omtalt samlet i forundersøgelsen. De var ikke prioriteret i kvarterløftets 1. runde, men blev alle siden realiseret i bearbejdet form. Formålet med projekterne var at give et æstetisk og funktionelt løft til gadebilledet og samtidig styrke den sociale funktion.

a) Det planlagte torv i krydset mellem Tøjhushavevej og Lorentz Gade blev i forundersøgelsen vurderet som mindre overbevisende både rumligt og funktionelt. Ved den nærmere bearbejdning er torvet blevet til ”– møde og fristeder ved Lorentz Gade 5 – ” og hastighedsdæmpende foranstaltninger ved krydset (Årsrapport 2000-2001). Torvets planlagte forlængelse som trappe op ad den sydvendte skrænt blev til en udsigtsterrasse på taget af

transformatorstationen, som ligger ved foden af den renoverede sti op over skrænten til Udbyhøjvej. Sti og mødeplads var færdiganlagt ved besigtigelse i efteråret 2001, mens færdiggørelse af arbejderne på Lorentzgade afventede afslutning af bygningsarbejder i området.

Det er vurderingen, at torve-/stiprojektet har vundet ved detailbearbejdningen, hvor de for området lidt prætentive idéer er blevet til veltilpassede lokale forbedringer, der både funktionelt og æstetisk har givet området et løft. Sikkerheden for skolebørnene i området vurderes samtidig at være blevet forbedret.

b) Beboerne i området havde ønsket kunstnerisk udsmykning af den triste **betontunnel under Rosenørnsgade** med henblik på at stimulere en øget brug af tunnelen til fordel for krydsning i niveau af den befærdede Rosenørnsgade. Projekt blev gennemført med et noget andet udtryk end oprindeligt tænkt, men har dog trods alt med nye lysarmaturer og belægninger undergået en positiv forandring i forhold til tidligere. Tanken om, at tunnells kunstneriske udsmykning også skulle markere sig som et vartegn set fra Rosenørnsgade, blev ikke efterlevet.

Et væsentligt argument imod det oprindelige projekt var angiveligt vedligeholdelsesomkostningerne. Kunst er ikke altid foreneligt med pragmatiske, økonomiske overvejelser.

c) Også **"Den Spanske Trappe"** i Krusesgade er realiseret i en lidt mere pragmatisk udgave end visionen. I dette tilfælde blev de økonomiske overvejelser fulgt af modstand som følge af bl.a. renovationsforhold. Tilbage blev renovering af trappen fra den stejle Krusesgade til Tøjhushavevej og udsigtsplatformen, som samlet set er en absolut forbedring. Platformen er udformet som en skibsstævn, der flot skyder ud fra Tøjhushavevej. Materialer og udførelse signalerer kvalitet.

Projektet demonstrerer på bedste vis, hvordan en dygtig rådgiver kan fortolke beboernes idéer inden for de fysiske og økonomiske rammer, så resultatet fylder i bevidstheden. "Skibet" har på den måde overtaget "Den Spanske Trappes" påtænkte funktion som et lokalt kendemærke.

d) **Lommeparken**, som ikke indgår i forundersøgelsen fra 1999, ligger ud til Niels Brocks Gade, op til gavlen af en ældre, fleretagers ejendom og i tilknytning til et renoveret gårdanlæg i karré 305 (se R 118). Arealet blev ledigt ved nedrivning af bl.a. gamle garager. Lommeparken, som har et mere bymæssigt præg, end "park"-navnet umiddelbart antyder, har bl.a. boldbur, en kunstnerisk legeskulptur og skakbræt i belægningen. Belægningen fortsætter helt ud til vejbanen og er derfor synlig i gadebilledet.

Lommeparken er et fint bud på et lokalt, halvoffentligt samlingspunkt i bymæssige omgivelser og fortjener som type en større udbredelse i byfornyelsen, end den har i dag.

Syv beboere var med i projektforløbet, heraf fire flere gange om måneden, hvilket anses for tilfredsstillende, men samtidig fandt kommunens kvarterløftmedarbejder, at borgerinddragelsen havde været besværlig med "lange og besynderlige beslutningsprocesser" (Årsrapport 2000-2001). Der var dog angiveligt stor tilfredshed med resultatet, både i kommunen og blandt beboerne. Tilfredsheden, graden af kvarteridentitet og brugsfrekvensen var dog ikke blevet undersøgt nærmere, selv om kvalitative kriterier for hvert delprojekt oprindeligt var stillet i udsigt, så det bliver et kvalificeret gæt frem for en kvalificerende dokumentation, at succeskriterierne blev indfriet.

Der var bevilget 1.850.000 kr. fra både kvarterløft (forsøgsmidler) og kommune, dvs. i alt 3,7 mio. kr. til arbejdsopgaverne inden for det samlede projekt, og ved kvarterløftperiodens udløb forventedes alle midler brugt. Lommeparken blev delvist finansieret med byfornyelsesmidler (se R 118) og indgår ikke i ovennævnte beløb. Spørgsmålet om varetagelse af driftsopgaven var primo 2003 stadig uafklaret.

Alt i alt tegner indsatsen sig som små, lokale projekter, hvor visionerne er blevet bearbejdet så kvalificeret, at de samlet fremstår som en virkelig forbedring af kvarterets tilbud af lokale mødesteder.

R 112 Torvet / J. V. Martins Plads og Karré 300

I bygningerne omkring en nedlagt remise var planlagt etableret et beboer- og aktivitetshus, "Kulturtorvet", med kunstscole, galleri, bådværksted og kunstbørnehave. For at forbinde disse aktiviteter skulle kulturtorvet etableres som en udendørs aktivitetsplads med legeplads, petanque-bane, idrætsplads og siddepladser. Renovering af den tilstødende karré 300 var indeholdt i projektet.

Initiativtager var temagruppen for sociale og kulturelle aktiviteter.

Projektet har været præget af mange vanskeligheder. Dels sinkede forhandlingerne om kommunens overtagelse af arealerne projektet, dels var der angiveligt en manglende politisk accept af projektet, specielt af børnehaven på grund af faldende børnetal i kvarteret. Torvet forventedes dog anlagt efter kvarterløftperioden i takt med Kulturhusets færdiggørelse for de 3 gange 400.000 kr., som henholdsvis Statens Kvarterløft (forsøgsmidler), kommunen og Lokale- og anlægsfonden havde bevilget.

R 113 Aktivitetspladsen

En stor, åben parkeringsplads i Østergadekvarteret tæt ved "Underværket" var planlagt omdannet til en overdækket aktivitetsplads for friluftskoncerter, loppemarked, folkedansertræf, rulleskøjtøløb m.m. og om vinteren skøjtebane. Sigtet var at skabe et markant, offentligt samlingssted, der samtidig kunne knytte Tøjhushavekvarteret til bymidten. Initiativtager var Randers Kommune.

Parkeringspladsen indeholder kvarterets eneste samlede træbeplantning, som antagelig skulle have været fjernet til fordel for projektet. Det ville have decimeret områdets ringe trædække yderligere.

Den kommunale del af projektet på 4,5 mio. kr. ud af de anslåede 10,5 mio. kr. blev imidlertid sparet bort ved fastlæggelse af kommunens budget for 2000, og projektet blev følgelig opgivet.

R 118 Byfornyelse

Istandsættelse af eksisterende boligkarrégårde som del af den bygningsfornyelse, der gennemføres under eller i tilknytning til kvarterløft, må betragtes som vigtige friarealprojekter.

I Tøjhushavekvarteret var det målet, at bygningsfornyelsen og hermed også gårdforbedringerne skulle ske med udgangspunkt i beboerens behov og i byøkologiske principper. Forslagene blev udarbejdet i samarbejde med – eller af – beboerne.

Specielt i Karré 305 var beboerne meget aktive og fik med fuld accept fra næsten alle beboere og med efterlevelse af byøkologiske principper skabt et frodigt og indholdsrigt gårdmiljø for børn og voksne i tilknytning til de mere private havearealer.

Herudover blev der udført gårdprojekter i karré 311 og 300, som er gårdene i tilknytning til Torvet (R 112) samt i Østergade 2-6, som er gårdene omkring Underværket. Det blev angivet af kommunen, at der blev anvendt 333.785 kr. til Karré 311 og 3.077.918 kr. til Østergade 2-6 Karré 300 indgår i det samlede budget for Kulturtorvet (se R 112) på knapt 6 mio. kr. og kan ikke skilles ud herfra¹. Endelig er Lommeparken, som er beskrevet under R 105 indeholdt i projektet.

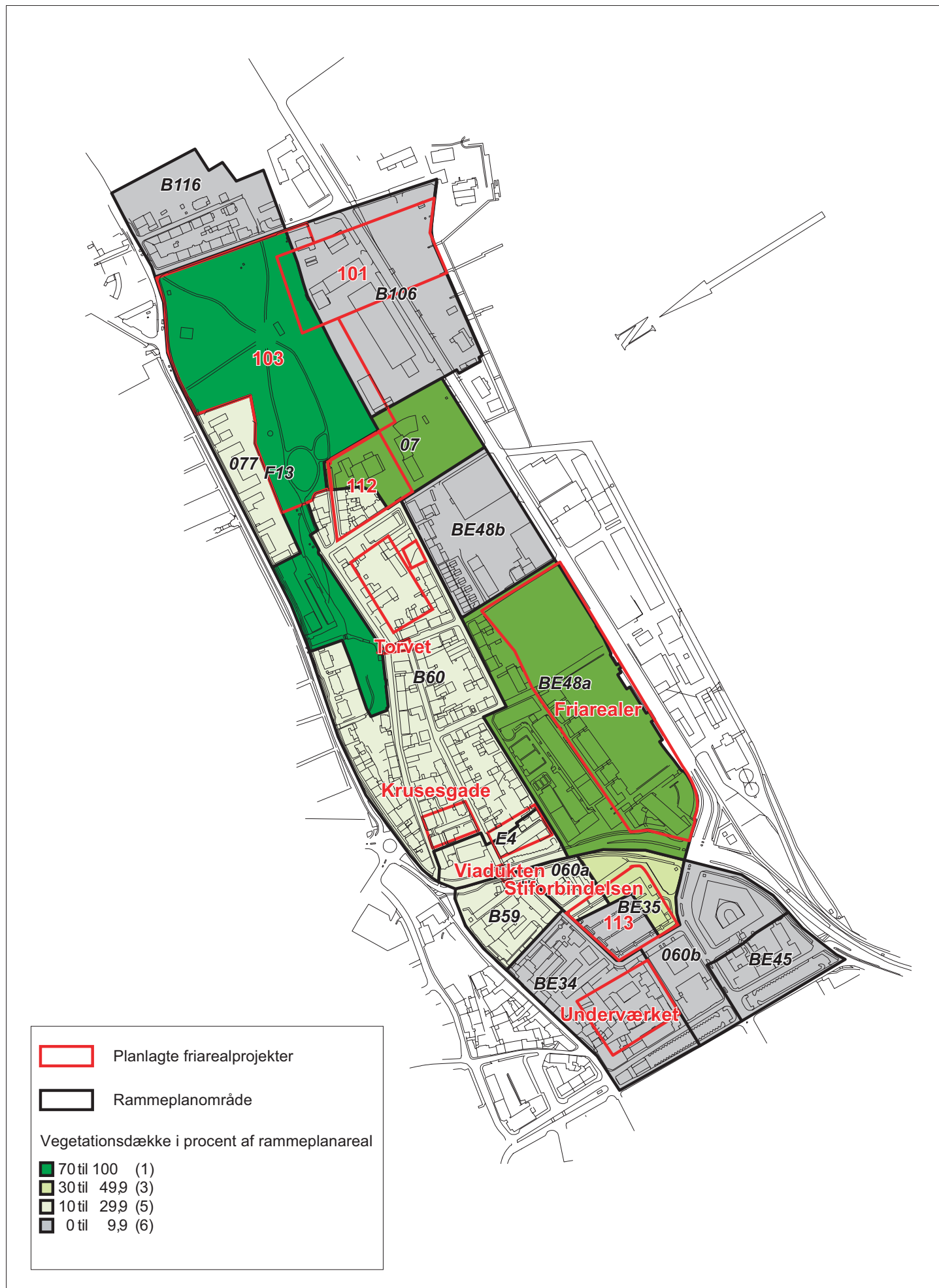
¹ Østergade 2-6 – kaldes Østergadekarréen og omfatter: Østergadepassagen: udgifter: 1.199.633 kr.; Slotsgården: udgifter: 1.265.066 kr.; Ungdomsboliger: udgifter: 176.581 kr. og Private gårde: udgifter: 436.638 kr.

Lommeparken blev finansieret med 320.000 kr., heraf 72.000 kr. fra procesmidlerne. Samlet er der således eksklusiv Lommeparken og karré 300 anvendt ca. 3,4 mio. kr. til forbedring af bolignære friarealer som en del af byfornyelsen.

Tøjhushavekvarteret i Randers. Oversigtskort

Tøjhushavekvarteret i Randers. Planlagte friarealprojekter og vegetationsdække før kvarterløftet

Tøjhushavekvarteret i Randers. Gennemførte friarealprojekter og trædække før kvaterløftet

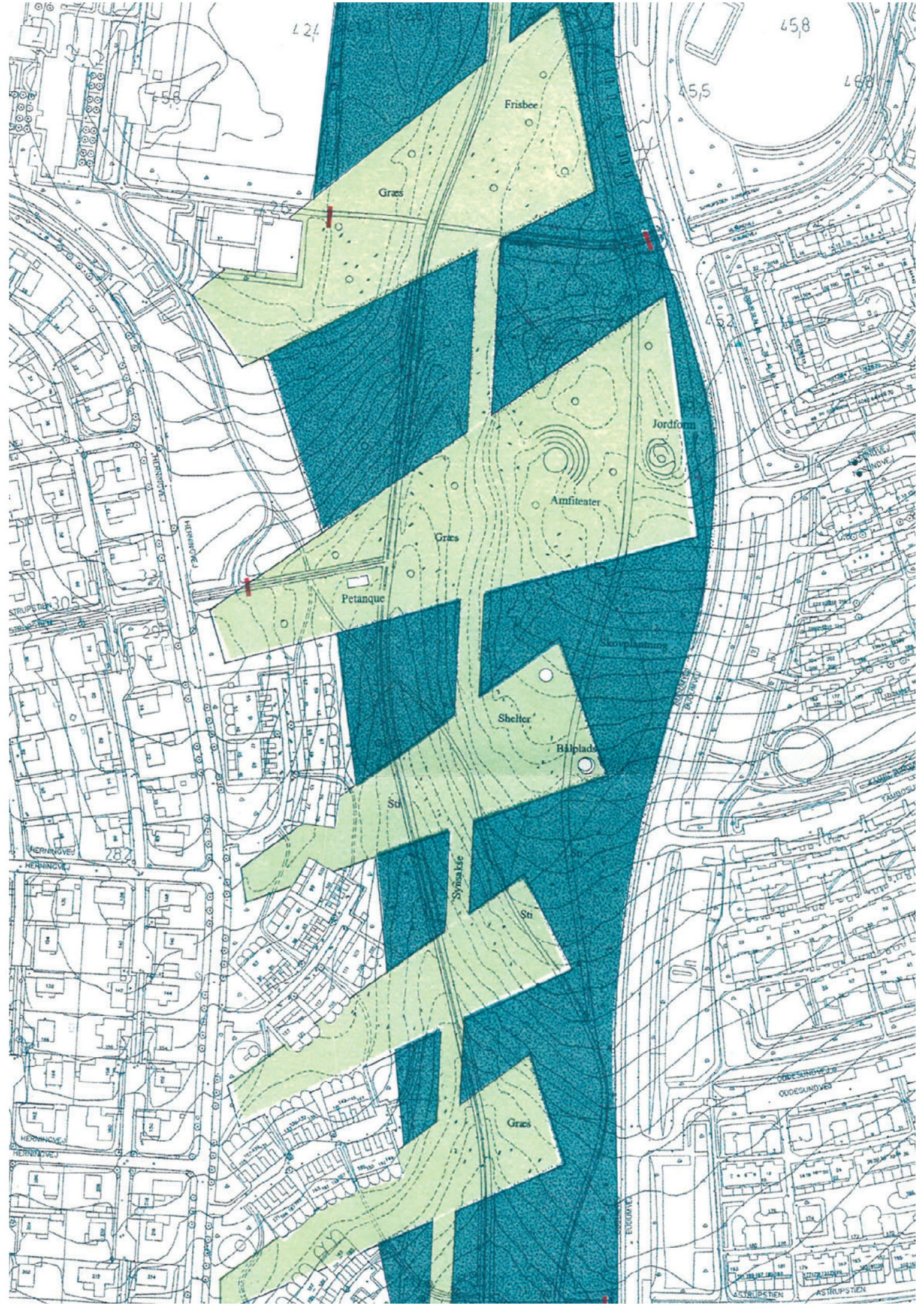

Gennemførte friarealprojekter

Rammeplanområde

Trædække før kvaterløft
målt i procent af rammeplanareal

	25 til 100	(2)
	15 til 24,9	(2)
	10 til 14,9	(1)
	5 til 9,9	(3)
	0 til 4,9	(7)

Friarealprojekter i Aalborg Øst

Ved kortlægningen af de grønne projekter i kvarterløftet i Aalborg Øst i efteråret 1999 tegnede der sig et billede af meget forskellige projekttyper. De strakte sig fra renovering af større og mindre grønne parker og legepladser, friarealforbedring ved etageboliger, stiforbindelser og supplerende plantninger til holdningsbearbejdende initiativer og efteruddannelsesforløb, der direkte og indirekte kunne påvirke bydelens friarealsituation, herunder det fysiske udtryk. Ved afslutningen af kvarterløftet med udgangen af 2002 havde friarealprojekterne fået en større vægt, end det kunne læses af de først formulerede temaer. Grøn struktur og forbedring af lokale friarealer var blevet hovedoverskrifter i indsatsen.

Nedenstående gennemgang, der følger de oprindelige projektnumre i numerisk rækkefølge, omfatter såvel de mange projekter, der blev gennemført, som de få, der blev opgivet. Hertil kommer de projekter, der var blevet omarbejdet under et nyt projektnummer eller tilføjet og udført siden den gennemgang af materialet, der blev foretaget i 1999 til brug for forundersøgelsen.

L 104 Friarealforbedring i boligbebyggelsen, Skallerupvej 1 - 35

Projektet var planlagt som et lokalt demonstrationsprojekt med det formål at illustrere over for andre boligselskaber og deres beboere, hvordan et friareal med indbydende udformning kan blive et uformelt mødested for bebyggelsens beboerne og til gavn for såvel bebyggelsens image som for det sociale liv.

Initiativtagere var Samordningsgruppen, boligselskaberne og Aalborg Kommune. Sekretariatet så projektet som en god mulighed for at vise, at det er vigtigt at satse på friarealforbedringer i socialt belastede bebyggelser, hvor beboerne ikke selv har ressourcer til at stille krav. Medarbejderne ydede derfor en stor indsats for at få projektet til at lykkes, selv om det var vanskeligt at engagere både beboerne, som ikke var vant til at blive hørt, og afdelingsbestyrelsen.

Projektet blev færdigt i maj 2001. Der var bevilget 1,051 mio. kr. af de statslige forsøgsmidler og 566.000 kr. fra Aalborg Kommune. Projektet blev dog udført 156.000 kr. billigere end forventet og kostede i alt 1,461 mio. kr. Hertil kommer, at Boligselskabet Fjordblink Afd. 15 etablerede terrasser med adgang fra stuelejlighederne, skure, ny belysning m.m. i tilknytning til friarealprojektet, således at det samlede udemiljø i bebyggelsen kom til at fremstå som totalrenoveret.

Den forholdsvis lille bebyggelse af to-etagers, parallelle stokke vinkelret på en lang stok var trist og nedslidt. De begrænsede friarealer fremstod efter renoveringen som et attraktivt udemiljø med gode opholds- og aktivitetsmuligheder for børn og voksne og med en fin beplantning af lette træer og opstammede buske, der ikke kommer til at give skyggeproblemer i nævneværdig grad. Et rigtig udmærket projekt, der ud fra kendt viden om forbedring af friarealer i almene etagebebyggelser (Christiansen et al. 1993) vurderes at have væsentlig betydning for beboernes tilfredshed med deres bo-situation, men også udmærket ved sin demonstration af den økonomiske spin-off effekt af friarealindsatsen.

Projektet har givetvis levet op til succeskriteriet om at være "til glæde og gavn for beboerne", men hvorvidt det har levet op til at inspirere andre projekter i området kan være vanskeligt at konstatere inden for kvarterløftets relativt korte tidsramme. Man kan håbe det.

Der er mange børn med enlige forældre i bebyggelsen. Manglende ressourcer kan givetvis betyde, at disse familier er meget hjemme i ferier og fritid. Allerede et halvt år efter ibrugtagningen sås det da også, at der er stort slid på arealerne – et bevis på, at de bliver brugt meget.

Boligselskabet er fortsat ansvarlig for driftsopgaven. I forhold til indsatsen før renoveringen vil det kræve en øget og vedholdende, professionel indsats fra boligselskabets side at holde det nye anlæg i en stand, der med det givne slid sikrer, at det ikke hurtigt forfalder igen.

L 106 Grøn struktur

Grøn struktur var paraply for en række friarealforbedringer, der blev udviklet under andre projektnumre, herunder i 1. etape af ovennævnte L 104 samt L 107, L 109, og L 127-130. Alle projekterne var ønsket af beboere og udviklet i et samarbejde med Aalborg Kommune. Sekretariatet fremhævede, at samarbejdet med kommunen havde udviklet sig så positivt, at det var blevet let at henvende sig uformelt til kommunens medarbejdere.

Projektet kan ses som svar på kritikken af de monotone friarealer i den planlagte bydel. Det havde til formål at skabe en sammenhængende grøn struktur i Aalborg Øst samt udvikle – og afhjælpe mangler i – de eksisterende friarealer. Identitet og afveksling var nøgleord for indsatsen.

Der blev samlet anvendt 4,360 mio. kr. på projekterne under Grøn struktur, herunder 2,834 fra Statens Kvarterløftsekretariat og 1,526 fra Aalborg Kommune.²

Generelt er driften af de enkelte projekter blevet forankret hos grundejerne ud fra den vurdering, at udgifterne ikke ville stige væsentligt efter forbedringsindsatsen. Hertil skal det bemærkes, at flere projekter, f.eks. L 104, friarealforbedringen på Skallerupvej, må antages delvist at være grundet i en alt for ringe satsning på vedligeholdelsen af det tidligere anlæg, og at en væsentlig større udgift vurderes nødvendig for at sikre investeringen både her og i de øvrige nye anlæg over tid.

For øvrig omtale af projekterne henvises til afsnittene under de ovenstående numre.

L 107 Hesteskoen

Hesteskoen er et kommunalt ejet udflugtsmål og badested, som ligger ved Limfjorden et godt stykke nord for kvarterløftområdet. Området er i øvrigt udnyttet/udlagt til industri, råstofindvinding m.m., men Hesteskoen er bibeholdt som en grøn oase mellem industrierne og Østhavnen. Området ligger i cykelafstand fra kvarterløftområdet, men er angiveligt i beboernes bevidsthed med til at give bydelen en identitet – ikke underligt, da det er den eneste lokale badestrand for Aalborg Øst og samtidig et meget dramatisk område som følge af de voldsomme industribyggerier, der ses fra Hesteskoen. Området var angiveligt nedslidt og præget af uorganiseret bilkørsel.

Projektets formål var en istandsættelse af det populære sted med ny badebro og badeanstalt med kiosk samt forbedrede adgangs- og parkeringsforhold, således at området kunne udnyttes optimalt. Succeskriterier var bl.a. øget brug som følge af tilfredshed med forbedringen og mindst to nye faciliteter. Projektet har kostet en stor indsats fra kvarterløftmedarbejdernes side for at få alle de tilladelser, der kræves, når man arbejder i et kystnært område. Badebroen stod klar til badesæson 2001, og hele området var i efteråret 2001 under færdiggørelse.

Områdets skovbevoksning, der er udvidet med ny skovrejsning, danner baggrund og læ for de nye, åbne opholdsområder mod vandet. Bilkørsel er begrænset ved hjælp af en ny grøft. Opholdsområderne er udformet som et lavt, græs- og buskbevokset klitlandskab med store "sandgryder" til solbadning og ophold. Den nye badebro, som ligger længere mod nord end den gamle, er konstrueret, så den ligger tæt nede ved vandoverfladen. Det gør

² Delbeløbene er anført under de enkelte projektnumre.

den både børnevenlig og meget spændende at gå ud på. Man føler næsten, at man går på vandet. Den skulle desuden være lettere og billigere at tage op om vinteren end andre typer badebroer. Badehuset og de nye stier og adgangsveje blev udført med samme fornemmelse for stedets kvalitet som broen. Kiosken blev strøget i en besparelsesrunde. Torben Schønherr var landskabsarkitekt.

I vinteren 2002-2003 viste den nye badebro sig stærk nok til ikke at blive taget op for vinteren. Det betyder, at også vinterbaderne har meldt sig som brugere af Hesteskoens faciliteter. Succeskriteriet om øget brugsfrekvens må således vurderes opfyldt til trods for, at der ikke har været egentlige brugertællinger. Forventningerne til borgerinddragelsen blev anset for indfriet med de syv beboere, der var med i hele forløbet, til trods for at det var svært at fastholde arbejdsgruppens engagement under udarbejdelsen af skitseprojektet.

Der blev anvendt 813.000 kr. fra Statens Kvarterløft (forsøgsmidler) og 537.000 kr. fra Aalborg Kommune, i alt 1,35 mio. kr. Heraf har badebroen kostet 350.000 kr. Aalborg Kommune står fortsat for driften.

Man har for en absolut rimelig udgift udviklet det eksisterende, beskedne anlæg til at være et flot, lokalt fritidslandskab for beboerne i Aalborg Øst. Enkelte kritiske røster, der talte imod forandringer på Hesteskoen, som de havde kendt fra barnsben, er uden tvivl blevet overdøvet af mange tilfredse brugere.

L 108 Naturlegepladser

Indledningsvis drejede projektet sig om friarealforbedring i form af en naturlegeplads ved Saltumvej på det areal, der kaldes "Hundemarken". Formålet var at give børnene bedre mulighed for at opleve naturelementer og naturmaterialer og bruge dem i leg. Legepladsen var planlagt forsynet med naturlegeredskaber, en overdækket opholdsplads og en bålplads, og der skulle foretages terrænregulering og etableres ny beplantning. Dette projekt blev udviklet yderligere som beskrevet under L 128.

Naturlegepladsprojektet blev imidlertid også gennemført 13 andre steder i kvarterløftområdet. Den grønne guide i området var projektets primus motor i såvel planlægning som etablering, men – som det er anført under succeskriterierne – har beboerne deltaget aktivt i arbejdet, 10-20 stykker i alt.

Det tog lang tid at få sat gang i det praktiske arbejde. At det alligevel blev så stor en succes at etablere disse nye legeområder for børn signalerer, at beboerne selv har fundet deres – eller snarere deres børns – friarealer indholdsløse. Kvarterløftet har med den måde, midlerne er blevet forvaltet på, dvs. med uddeling af mange mindre beløb, skabt mulighed for at aktivere beboerressourcer i området til fælles gavn i en hjælp-til-selvhjælpsindsats. Sneboldeffekten har betydet, at et lille projekt er blevet meget omfangsrigt med relativt få midler. Det står så tilbage at se, om naturlegepladserne vil blive passet og løbende fornyet af de respektive grundejere. Det skal der til, for at de også over tid vil kunne tilgodese succeskriterierne ved at fremstå som attraktive tilbud til leg og læring for områdets børn, positivt vurderet af bydelens borgere.

Der var planlagt bevilget ca. 25.000 kr. til hver naturlegeplads. I alt er der anvendt 380.000 kr., heraf 275.000 fra kvarterløftets forsøgsmidler og 105.000 kr. fra kommunen.

L 109 Grønt Kanalkvarter

Kanalkvarteret ligger i tilknytning til Aalborg Universitets vestlige del. Formålet med projektet var at samle de små og opsplittede friarealer i dette boligområde i en tydelig grøn struktur og forbedre naturindhold og brugsværdi. Der var desuden ønsker om en mere miljøvenlig drift. Projektet blev formuleret, fordi der var beboere i området, der kendte til mulighederne i kvarterløftet og selv kunne finde ud af tingene, som den grønne guide udtrykte. Der

blev arbejdet med blandt andet en bedre randplantning mod vej, beplantning med frugttræer, indretning af boule-bane og andre beboerinitiativer, der var tænkt at kunne inspirere andre boligområder. Idéerne blev realiseret i tre projekter med Maria Politis som landskabsarkitekt:

a) Trekanten, hvis hovedindhold var tilplantning af det brede, grønne bælte mellem omfartsvejen Niels Bohrsvej og boligvejen Pontoppidanstræde med en egentlig randplantning til supplerende af de få eksisterende småtræer. Plantningen var de fleste steder i rimelig vækst i efteråret 2002 og formodes om få år at ville afgrænse boligområdet visuelt og samtidig give læ for vestenvinden. Den ønskede dæmpning af trafikstøjen vil dog ud fra kendt viden være ringe, men den synsmæssige afskærmning kan dog bevirke, at støjen opleves mindre. En græssti gennem plantningen forbi frugttræer, frugtbuske og duftbær giver variation i den rekreative oplevelse. En græsbakke på områdets bredeste sted kan udnyttes som samlingssted og som lege- og kælkebakke. Universitetet, som er grundejer, har påtaget sig driften af dette offentligt tilgængelige friareal, herunder – forhåbentligt – den udhugst, der over tid vil være nødvendig for, at randplantningen kan udvikle sig optimalt.

b) En rund plads, Runddelen, ved søen i kvarterets sydligste del er etableret som et decideret samlingssted med bænke på det grusbelagte plateau. Pladsens cirkulære, bøgehækomkransede form står i kontrast til det mere naturprægede søområde, men er samtidig ikke større, end at den blot erkendes som en fast form i overgangen mellem bebyggelsen og – endnu – det åbne land. Aalborg Kommune har ansvaret for vedligeholdelsen.

c) Den franske plads, ligger som et rektangulært rum inde i en lav bebyggelse af enfamiliehuse. Arealet var en græsklædt byggegrund, der blev brugt til ekstra bilparkering. Pladsen er omkranset af to rækker træer inden for en buksbomhæk. Med et stentilslag i asfaltoverfladen fremtræder pladsen som grusbelagt med bænkeplads på et "flisetæppe" mellem to centrale boule-baner. Alt er udført i høj kvalitet, hvilket er understøttet af valget af Københavnerbænke i smedejern og træ med tilhørende papirkurve. Grundejerforeningen skal varetage driftsopgaven. Der synes at være nok beboerressourcer i området til, at denne opgave kan løftes forsvarligt.

Den franske plads er en meget anderledes plads, end man forventer at finde i en bebyggelse af beskedne række- og parcelhuse med forskellige slags plankeværker og hække. Men som træer og hække gror til, vil pladsen helt sikkert blive en lokal attraktion og et kendemærke, som vil påvirke bebyggelsens image positivt, og som beboerne vil værne om.

Der er til de tre projekter anvendt 412.000 kr. fra Statens Kvarterløft (forsøgsmidler) og 222.000 kr. fra Aalborg Kommune, dvs. i alt 634.000 kr., som er 48.000 kr. mindre end budgetteret.

Set i relation til succeskriterierne har beboerne deltaget aktivt i de tre delprojekter, og man kan formode, at de også vil bruge deres udemiljø i højere grad end før, specielt på grund af boulebanerne. Op Den Franske Plads. En egentlig "måling" ville dog have kvalificeret denne formodning og styrket friarealindsatsens generelle værdi. Tankerne om bæredygtighed og naturvenlig drift gled angiveligt ud af projektet.

Samlet står de tre delprojekter som en opgradering af Kanalkvarterets fri-rum, men de kan hverken siges at have ændret strukturen eller skabt bedre sammenhæng med bydelens grønne struktur, som hensigten var. Vurderingen er dog, at det snarere var hensigten, der var urealistisk. Med en skærmende randplantning og en markant plads vil boligområdet få sin helt egen grønne identitet og funktionalitet, og det retfærdiggør indsatsen fuldt ud. Det skal tilføjes, at der intet er i vejen for, at driftsindsatsen fremover kan udføres på naturvenlig måde.

L 115 Idrætslegeplads ved Astrupstien

Formålet med dette friarealprojekt var at etablere en centralt beliggende idrætslegeplads, der kunne give mulighed for mere uorganiseret idræt og leg på tværs af alder og etnisk oprindelse. Det var idrætsklubberne i området, der tog initiativ til projektet.

Projektet var placeret på et areal, der af Aalborg Kommune var reserveret til ældreboliger og boliger til sindslidende. Det betød, at det ikke umiddelbart var muligt at udnytte området til idræt og leg. Der var ifølge kvarterløft-medarbejderne heller ikke så megen opbakning fra beboerne til projektet, som man havde forventet. Det betød, at projektet blev helt opgivet og ikke forsøgt placeret et andet sted.

I idrætssammenhæng var der tidligt i kvarterløftet en del utilfredshed med, at den store, nye sportshal, Giganteum, som bl.a. er AaB's træningshal, blev placeret ved motorvejen vest for kvarterløftområdet. Argumentet var bl.a., at hallen derved blev byens hal og ikke en hal, der var bygget til brug for og kunne præge det lokale image og idrætsliv i Aalborg Øst. Det understøttede angiveligt en lokal mindreværdsfølelse i forhold til resten af Aalborg by. Det har imidlertid vist sig, at specielt områdets børn er tilfredse med hallens placering, ”– for der kan vi jo bare cykle hen; der er jo en sti.” Hallen har på den måde vist sig trods alle argumenter at være et aktiv for Aalborg Øst.

L 117 Forbedring af stisystemer

Formålet var at forbedre stisystemet i Aalborg Øst. Bydelen har trafikseparering, og det er derfor vigtigt, at stisystemet har en optimal sammenhæng og er knyttet til alle grønne områder.

Forbedringerne omfattede istandsættelse af belægning, ny og bedre skiltning, flere bænke og bomme (bl.a. for at undgå knallerter), forbedret belysning og ny beplantning. Der blev desuden anlagt en ekstra stistrækning ud til sportshallen Giganteum.

Der var ikke opstillet succeskriterier for forbedringerne, der da også kan betragtes som almindelig istandsættelse af et meget brugt og relativt nedslidt anlæg. Dette var antagelig også borgernes generelle holdning, eftersom kun tre personer involverede sig i projektet.

Der blev til arbejdet anvendt 940.000 kr. ud af de 1 mio. kr., der var afsat på Aalborg Kommunes vejbudget. Vedligeholdelsen af stisystemet varetages fortsat af kommunen.

Istandsættelse af Astrupstien, der er en del af stisystemet, er behandlet særskilt under nr. L 129.

Ud over sin almindelige færdselsfunktion er dele af stisystemet blevet inddraget til brug for rullestøtteløb, se L 131.

L 121 Grøn guide Aalborg Øst

Den grønne guide skulle styrke de økologi- og miljøtiltag, der var et centralt element i kvarterløftet, gennem formidling og vejledning samt stå for konkrete, praktiske initiativer. Her var bl.a. nævnt projekter som grønt regnskab for bydelen, boligselskaber og husholdninger samt affaldssortering. Desuden skulle den grønne guide deltage i det daglige sekretariatsarbejde. Initiativtager var Teknisk Forvaltning i Aalborg Kommune. Der blev søgt tilskud i det daværende Miljø- og Energiministeriums Grønne Fond.

Den grønne guide har som planlagt deltaget i det daglige arbejde i sekretariatet og har desuden været meget aktiv i de projekter, der kan betegnes som hjælp-til-selvhjælp. Planlægning og etablering af naturlegepladser sammen med beboerne (L 108), demonstrationsprojekter vedrørende grønt regnskab i boligselskaber og affaldssortering, arbejde med grønne indkøb og grønne familier, miljø og økologi på skoler og i daginstitutioner, planlægning af kompetencegivende efteruddannelse af boligforeningernes ejendomsfunktionærer inden for drift af friarealer, etablering af piledyrkningsmark, plantning af blomsterløg og såning af sommerblomster, udarbejdelse

af foldere og annoncer og meget andet har været "løftet" af den grønne guides energiske indsats "i marken".

Den lange række af aktiviteter er imponerende og underbygger indtrykket af den grønne guides indsats fra forundersøgelsen i 1999. Indsatsen vurderes således ikke alene at have været afhængig af mulighederne i kvarterløft. Den må i høj grad tilskrives personen. Det skal tilføjes, at arbejdet er gennemført på trods af en meget ustabil styregruppe for projektet, hvilket har krævet en ekstra indsats. Til gengæld har der angiveligt været en god beboerdeltagelse i de meget lokale og vedkommende projekter. Til pileplantningsdagen deltog eksempelvis 18 beboere i fire timer på en søndag med at sætte 6000 stiklinger. Miljøarbejdet er søgt sikret fremover gennem bl.a. permanente, lokale arbejdsgrupper og miljøråd på skoler og i boligselskaber.

Der var til projektet bevilget 997.000 kr. fra Statens Kvarterløft, 632.000 fra Aalborg Kommune og 400.000 fra Den Grønne Fond, i alt 2,224 mio. kr.³

Pr. 1.4.2001 blev den grønne guides tidsforbrug ændret til 4 dage i kvarterløft og 1 dag om ugen til andre opgaver i kommunen. Til gengæld blev hans ansættelse forlænget til 2005 med en årlig bevilling fra kommunen alene.

Det vurderes, at den grønne guides hjælp-til-selvhjælpsindsats har medvirket stærkt til borgernes kendskab til kvarterløftet og har betydet en bred "opdyrkning" af interessen for natur og miljø i Aalborg Øst. Samtidig har indsatsen betydet, at der er udført en række fysiske forbedringer af de rekreative muligheder, som dagligt vil have betydning for specielt områdets børn.

L 127 Skallop-Pladsen

Projektet havde til formål at opgradere en nedslidt legeplads ved etageboligområdet i kvarterløftets nordøstlige del. Pladsen var i så ringe stand, at den stort set ikke blev brugt, og samtidig manglede der et mødested for større børn og unge i området. En af boligforeningerne var med til at tage initiativ til projektet. Det giver anledning til at tro, at de unge har været oplevet som forstyrrende i boligområderne.

Projektet omfattede bl.a. reovering af aktivitetspladsens fodboldbane, basketnet og skateboard-ramper samt etablering af bålplads og ny belysning. Torben Schönherr var landskabsarkitekt.

Succeskriterierne indebar, at mindst 20-30 børn i gruppen 7-13-årige skulle benytte pladsen dagligt på gode sommerdage og 10-12 unge i alderen 14-18 år på gode aftener.

Statens Kvarterløft bevilgede 115.000 kr. (forsøgsmidler), og Aalborg Kommune afholdt 62.000 kr., herunder til belysningen, i alt 177.000 kr.

Skaloppen var i brug i slutningen af 2001, men forankring af driften i de tilstødende boligselskaber, Fjordblink Afd. 15 og Lejerbo Afd.158, var da endnu ikke afklaret. Der manglende lovliggørelse af den gamle pavillon, der bliver brugt som værested. Pavillonen hørte ikke med i projektet, så reovering skulle aftales mellem boligforeninger, kvarterløft og kommunens socialforvaltning. Det blev påpeget fra kvarterløftet undervejs, at det for at sikre en god standard fremover ville blive nødvendigt med større, løbende vedligeholdelsesudgifter end før.

Kun enkelte beboere deltog aktivt, men interessen var tilsyneladende stigende i takt med processen. Det antyder, at interessen har været der, men at man ikke var sikker på, at projektet blev gennemført.

Projektet er en lille, lokal forbedring, men set i lyset af de generelt manglende aktivitetsmuligheder for større børn og unge i mange boligbebyggelser er projektet vigtigt at fremhæve. Tidligere undersøgelser i etageboligområder (Attwell et. al., 1998,) tyder på, at hærværk kan minimeres, når der skabes aktivitets- og mødesteder for denne aldersgruppe.

³ Beløbet indgår ikke i den økonomiske opgørelse over anvendte midler til friarealindsatsen.

L 128 Hundemarken

Projektet indgik oprindeligt som naturlegeplads under L 108, men blev udviklet så meget, at det fik sit eget projektnummer.

Hundemarken er et grønt område mellem Saltumvej og Skallerupvej, der som navnet siger mest blev benyttet til hundeluftning. Angiveligt var området, der bestod af et græsareal og en mindre træplantning, utrygt at bruge for mindre børn, fordi det fungerede som mødested for en gruppe unge.

Succeskriterierne var bl.a., at brugsfrekvensen på tørre sommerdage skulle være 10-20 børn i alderen 2-6 år og ca. 20 i alderen 7-13 år samt 15-20 unge i alderen 14-16 år sent om eftermiddagen og aftenen. Næsten en selvfølge i et område med mange børn og få aktivitetsmuligheder.

Hundemarken fremstår nu som et aktivitetsområde for specielt større børn. Der er bl.a. anlagt en rund multibane til mange former for boldspil. Banen er forsænket og afgrænset præcist af en 40 cm høj stålkant, der fungerer som bande ved boldspil. Løse mål og basket-net er til rådighed, og der er siddeplinte for dem, der bare vil se på. Et brugerønske om lys på multibanen blev efterfølgende imødekommet. Den lille, forsømte skovplantning i den ene ende af Hundemarken er blevet rensset ud og åbnet for leg ved etablering af en naturlegeplads. I kanten af plantningen er udført en meget iøjnefaldende, sort legeskulptur, der med sine lange, skrånende træbomme mest af alt ligner fugl Fønix's store klo. Torben Schönherr var landskabsarkitekt på projektet.

Området blev i kvarterløftsekretariatet angivet som populært og succeskriterierne som forventeligt for opfyldt, selv om der ikke er foretaget tællinger. Legeskulpturen var i slutningen af 2001 under overvejelse for sikkerhed. Resultatet blev, at der blev etableret jordvolde under træbommene, så faldhøjden overholder Legepladsreglementets sikkerhedsbestemmelser.

Fem beboere var aktivt med i hele forløbet, og en større gruppe har fulgt projektet på sidelinjen. Deltagelsen har angiveligt levet op til forventningerne, men det var både nødvendigt at invitere og annoncere efter interesserede beboere. Ydermere er interessen dalet i det langstrakte og noget problemfyldte forløb, som bl.a. omfattede afslag på et forventet tilsagn om midler til projektet fra Lokale- og Anlægsfonden.

Arealet er kommunalt ejet, og Park og Natur-afdelingen skal fortsat stå for driften. Det betyder, at de tre lokale boligforeninger ikke som oprindeligt planlagt har ønsket at påtage sig opgaven.

Der blev til projektet anvendt 598.000 kr. fra Statens Kvarterløft og 372.000 kr. fra Aalborg Kommune, i alt 970.000 kr., hvilket var 107.000 kr. mindre end budgetteret. Der er dog brugt yderligere midler til de jordvolde, der blev etableret efterfølgende.

Projektet viste sig af forskellige grunde vanskeligt at gennemføre og har taget meget længere tid end forventet. Det er kvarterløftmedarbejdernes for tjeneste, at der trods alle vanskeligheder er kommet et flot og brugbart aktivitetsområde for børn og unge ud af den før så triste hundeluftningstrekant. Det vellykkede projekt kan med sine faciliteter siges at have overtaget en del af den funktion, som den opgivede idrætslegeplads ved Astrupstien eller skulle have haft. Samtidig er den med sit skulpturelle udtryk blevet et unikt kendemærke i området.

L 129 Astrupstien

Projektet udgik fra L 117, som havde til formål at forbedre stisystemet i Aalborg Øst. Astrupstien løber centralt gennem kvarterløftets boligområder fra Bundgårdsparken i syd til Hundemarken i nord, hvor den møder Jerupstien. Projektet omhandlede stykket fra Bundgårdsparken til krydset med Humlebakken.

Bydelens beboere og Aalborg Kommune havde det fælles formål at forbedre fremtoningen og trygheden ved at færdes på stien, der virkede som en lidt anonym og øde bagsti, kantet af ensformige plantninger og uden ty-

delig sammenhæng med tilgrænsende institutioner og boligkvarterer. Stien var tænkt som et modelprojekt.

Målet blev søgt nået med etablering af "lys-øer" med 5-6 lamper og granit-"bænkebølger" ved stikryds samt markering af adgange til institutioner, der ligger ud til stien. Maria Politis var landskabsarkitekt. Der var dog ikke i slutningen af 2001 opnået enighed om markering af indgange til institutionerne – måske på grund af divergerende ønsker til adgangens synlighed i forhold til sikkerhed. Et forslag om blomstrende indslag langs stien var desuden opgivet.

Det endelige budget var på 650.000 kr., hvoraf 2/3 var planlagt finansieret af Statens Kvarterløft og 1/3 af Aalborg Kommune.

Ved besigtigelse ultimo 2001 var projektet, herunder belysningen, ikke færdigetableret. Det var derfor ikke muligt at vurdere effekten af indsatsen og dermed heller ikke, om Astrupstien som ønsket vil kunne fremstå som et modeleksempel på hensigtsmæssig bearbejdning af lignende stier.

L 130 Bundgårdsparken

Bundgårdsparken er den egentlige bypark i Aalborg Øst. Den indgår i den sammenhængende, grønne struktur, der binder hele bydelen sammen. Den 24 ha store, langstrakte park har ført en lidt anonym tilværelse bag volde og beplantning ud mod den befærdede Budumvej og med Egensevej og Humlebakken som trafikbarrierer mod nord og syd. En hovedsti til universitetet har dog betydet mange cyklister på gennemfart. Kun mod vest ligger parken direkte op til boligområder. Som beskrevet i en artikel om projektet (Schönherr, 2002): "Området har denne sære 1960'er-stemning af at være ingenting, et tavshedens tomrum, der må forceres for at nå fra punkt a til punkt b."

Formålet med projektet var at udvikle og aktivere parken ved bedre adgang og bedre skiltning, ved nye funktioner som naturlegeplads, faciliteter til picnic, fest- og bålplads samt ved supplerende beplantning med frugtræer langs stier og forsøg med pleje ved hjælp af afgræsning af parkens store græsområder. Succeskriterierne omfattede en øget brugsfrekvens og et større kendskab til parkens eksistens, de nye aktivitetsmuligheder og naturværdierne.

Dette udgangspunkt blev grundlaget for et projektforslag af landskabsarkitekt Torben Schönherr, der meget storstilet tog fat på bydelens problem: de mange og store græsarealer og de få og små træplantninger (Attwell m.fl., 2001, s. 79-87). Projektets hovedidé var en balance mellem skovmassiver, der lægger sig ind over parken fra øst som en grovtandet kam, og græsklæde rum, der fra det tilstødende vestlige boligområdes grønne kiler danner kammens græsklædte positivbillede. Et kik fra nord til syd er skåret gennem skovplantningerne for at understrege landskabsformen og bibeholde udsynet. Græsrummene indeholder alle de ønskede funktioner. De eksisterende vejunderføringer af beton blev malet, så de fremstår som tydelige, røde porte til parken, og stierne blev forbedret, så de også kan anvendes til rulleskøjtølb (se L 131). Skovmassiverne er tilplantet med eg, lind og ask, som med forstlig pleje ad åre vil danne et vægtigt modspil til de omkringliggende, store boligområder og blive et visuelt og rekreativt aktiv i det skovfattede Aalborg Øst.

Der blev i dagspressen annonceret efter borgere, der var interesseret i at deltage i forløbet. 12 personer var med i en arbejdsgruppe omkring planlægningen, men angiveligt aftog engagementet med tiden – måske fordi projektet ikke udviklede sig helt, som de ønskede.

Projektet blev finansieret med 975.000 kr. fra Statens Kvarterløft (forsøgsmidler) og 525.000 fra Aalborg Kommune, dvs. i alt 1,5 mio. kr. Kommunens Park- og Naturafdeling er fortsat ansvarlig for drift og pleje.

Der er ikke fulgt op med egentlige undersøgelser af, om succeskriterierne er nået, men de mange nye aktivitetsmuligheder vil helt sikkert øge brugsfrekvensen, specielt når skovplantningerne om nogle år giver læ til de græs-

klædte rum. En egentlig dokumentation havde dog håndfast kunnet understrege effekten af indsatsen.

Projektet vurderes alt i alt at være en flot demonstration af, hvad man med gennemtænkt udvikling og aktivering kan få ud af den moderne forstads tomme, grønne områder. Dertil kommer, at Bundgårdsparken med tiden vil bøde lidt på den mangel på et større skovmassiv i Aalborg Øst, der blev påpeget i forundersøgelsen.

L 131 Rulleskøjteløjpen

Projektet, der er nyt i forhold til kvarterløftets oprindelige planer, udsprang af et kvarterløftarrangement, Stifinderløbet, som var blevet en årlig begivenhed.

Løjpen omfatter 12 km eksisterende, istandsatte stier og 2 km nyanlagt sti, som forbinder stisystemet med den nye Giganteum sportshal sydvest for kvarterløftområdet. Projektet blev aktuelt med en mulighed for dispensation for rulleskøjteløb på cykelstier, som blev åbnet med en ændring af færdselsloven i april 2000.

Ud over at give rulleskøjteløberne bedre muligheder var det målet at få mere liv og dermed mere tryk på stierne. Øget brug af stierne var således et af succeskriterierne.

Ruten er afmærket med en tydelig grøn stribe på den jævne asfalt, og der er opsat skilte, der viser, at rulleskøjteløbere har lov til at færdes der.

Projektet har ikke modtaget anlægsmidler fra kvarterløft. Aalborg Kommune afholdt 284.000 kr. og Lokale- og Anlægsfonden 758.000 kr., i alt en udgift på 1,042 mio. kr. mod et budget på 1,1 mio. kr. Adskillige borgere har deltaget aktivt i projektet. Specielt har rulleskøjteklubben været en vedholdende støtte i forløbet.

Løjpen har fungeret siden juni 2001. Den er blevet så populær, at der kommer brugere fra hele landet, og der er angiveligt ikke konflikter med den samtidige anvendelse som lokal, kommunal sti. Der er hilsepligt på løjpen, og vejledning omkring rulleskøjning og om brugen af løjpen er udgivet på CD sammen med smukke billeder, der reklamerer for Aalborg Øst. Et innovativt eksempel på flersidig udnyttelse af eksisterende muligheder, som mere end noget andet projekt har sat Aalborg Øst på Danmarks kortet for noget positivt.

L 134 Friarealer ved Planetcentret, Hundrede-meter-skoven

Hensigten med projektet var at udnytte en 600 m² stor skovplantning ved centerets vestlige indgang som aktivitetsområde. Skovplantningen skulle åbnes for adgang og udvikles til at være en familiepark, der bl.a. skulle bruges til arrangementer i forbindelse med kvarterløftet.

En samfinansiering med 45.000 kr. fra Statens Kvarterløft (forsøgsmidler), 25.000 kr. fra Aalborg Kommune og 19.500 kr. fra Friluftsrådet, dvs. i alt 89.500 kr. dækkede ikke de budgetterede 200.000 kr., men planen var at gennemføre projektet alligevel.

Vedligeholdelsen var planlagt forankret i kommunen.

L 137 Bænke

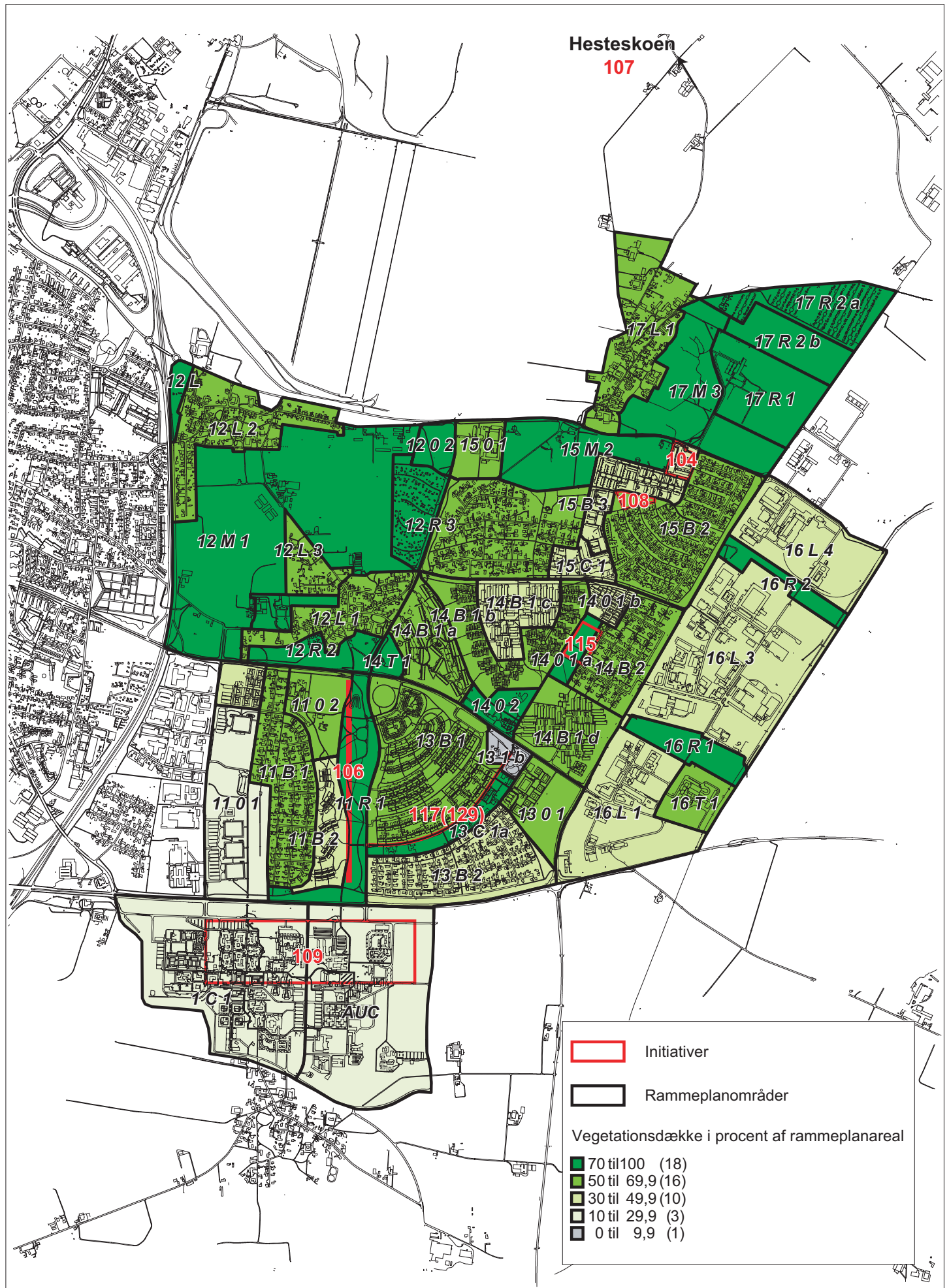
Beboerne i Aalborg Øst havde ønsket flere bænke i de grønne områder og langs stierne. En potentiel konflikt mellem borgerønsker og kommunale krav til kvalitet og vedligeholdelse blev undgået, da Arkitektur- og Design-linjen på Aalborg Universitet foreslog at afholde en konkurrence blandt de studerende. Alle tre vinderbænke blev sat i produktion, bl.a. en mosaikbænk, som fik tredjepladsen. Her har Aalborg Portland sponsoreret støbformer til betonbænkene, som skal udsmykkes af områdets skoler og institutioner med mosaikker. Kommunen har været med hele vejen, da de skal stå for vedligeholdelsen, men der var kun 4 beboere, der gjorde deres indflydelse gældende.

Der var bevilget 150.000 kr. fra Statens Kvarterløft (procesmidler) og 50.000 kr. fra kommunen og 8.000 kr. i andre midler, dvs. i alt 208.000 kr. for de planlagte 55 bænke og en siddefigur, Kridt-ormen, ved Jerupstien.

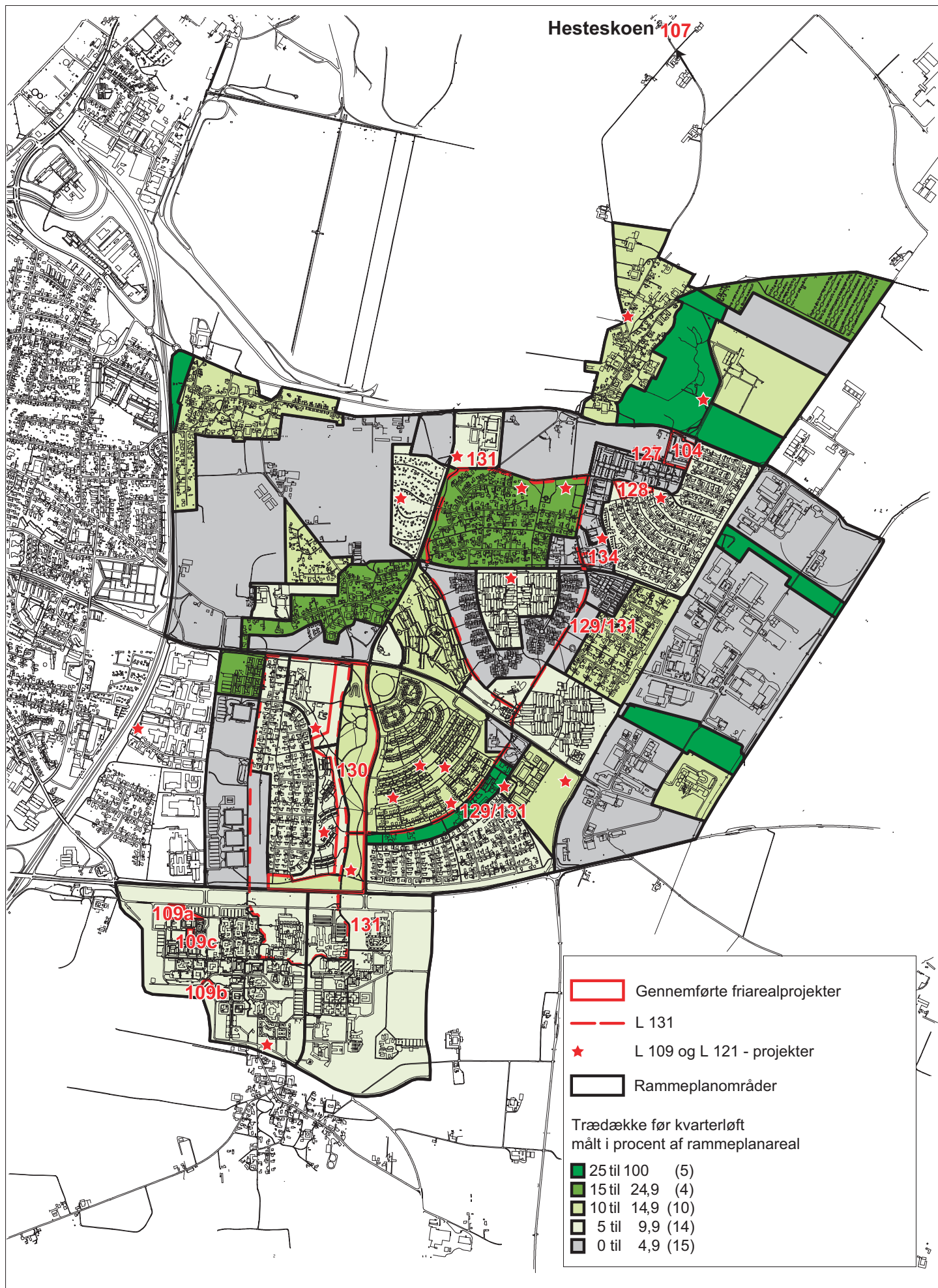
Aalborg Øst. Oversigtskort

Aalborg Øst. Planlagte friarealprojekter og vegetationsdække før kvarterløftet

Aalborg Øst. Gennemførte friarealprojekter og trædække før kvarterløftet

Friarealprojekter i Femkanten i Nordvestkvarteret

Kortlægningen af kvarterløftområdet i Femkanten i efteråret 1999 viste, at det sociale indhold i tråd med målsætningen blev prioriteret højt. Der blev brugt mange ressourcer på sociale projekter så som netværksskabelse og kultur (Norvig Larsen et. al., 2003). Blandt friarealprojekterne var der fokus på renovering af kvarterets torve og pladser. Projekteringen af disse anlæg blev varetaget af Københavns Kommunes Bygge- og Teknikforvaltning med "Tegnestuen", kvarterets egen tegnestue (N 111), som koordinerende og formidlende organ.

Nedenstående gennemgang omfatter alle friarealprojekter, der var i spil i kvarterløftet. Der er kun sket begrænsede ændringer i forhold til de oprindeligt planlagte projekter for opgradering af kvarterets centrale byrum. Der er tilføjet enkelte ikke-fysiske projekter i forhold til projekterne i forundersøgelsen fra 2001 (Attwell, et. al., 2001). Den følgende gennemgang følger projektnumrene i numerisk rækkefølge.

N 109 Det Grønne Kontor

Dette projekt indgik ikke i forundersøgelsens gennemgang, men er medtaget på baggrund af de konkrete, friarealrelaterede aktiviteter, det har omfattet. Kvartercentrets Grønne Kontor, der havde til formål at sikre en grøn og byøkologisk profil i kvarterløftet, opstod som følge af en politisk interesse for den byøkologiske dimension – i øvrigt i modsætning til kvarterets borgere, som angiveligt ikke havde byøkologi på dagsorden. En grøn guide og en lokal miljøformidler blev ansat i 1998. Den grønne guides arbejdsområde var primært de fysiske projekter, mens den lokale miljøformidler primært fokuserede på ressourceforbrug. Succeskriterierne for Det Grønne Kontor indeholdt opfyldelsen af målsætningen om at sikre en grøn profil i kvarteret. Endvidere omfattede de fastholdelse af et interesseret lokalt beboernetværk og etablering af et grønt netværk med national tilknytning.

Det Grønne Kontor blev finansieret via et løntilskud fra Den Grønne Fond og Den Grønne Jobpulje på hver 600.000 kr. (200.000 kr./år i tre år til de to medarbejdere). Den grønne guide fik til egentlige aktiviteter 470.000 kr. fra boligselskabet FSB og den lokale miljøformidler 300.000 kr. i procesmidler. Endelig bidrog kommunens økologiske fond med 200.000 kr. Projektet har således beløbet sig til i alt ca. 2,17 mio. kr.⁴

Af kontorets mange aktiviteter skal her fremhæves: 1) Etablering af en Agendaforening med bl.a. undergruppen "Havandaen", som har lejet skolehaver ved Tagensvej og driver dem på økologisk basis. 2) Initiering af en i FSB-regi udskrevet landskabsarkitektkonkurrence for gårdforbedringer i to ejendomme. 3) Grønne daginstitutioner, hvor bl.a. et par institutioner fik hjælp til naturforbedring af legepladserne af en landskabsarkitektstuderende. 4) Afholdelse af arrangementer som f.eks. økologiske torvedage, økologisk julemarked og et grønt bankospil. Det var sekretariatets vurdering, at man netop til sådanne arrangementer fik fat i en gruppe, der normalt ikke tænker på bæredygtighed. 5) Projekt "5000 træer", hvor man ønskede at genetablere tidligere vejplantninger på de større veje langs erhvervsområdet i Femkanten med henblik på at modvirke luftforureningen. Det skal bemærkes, at antallet "5000" udtrykte en ambition om plantning af mange træer og ikke det reelle mål. 6) Afholdelse af kurser i samarbejde med AOF i bl.a. økologisk

⁴ Beløbet indgår ikke i den økonomiske opgørelse over anvendte midler til friarealindsatsen.

havebrug og i pleje af friarealer for ejendomsfunktionærer. Desuden deltog kontoret i et lokalt marked på Degnestavnens Legeplads og i en studietur til Barcelona for at se på fornyelsen af torve og pladser. Der var generelt en pæn borgerdeltagelse i de lokale arbejdsgrupper og i Agenda 21-foreningen samt i de konkrete, friarealrelaterede projekter, som den grønne guide var involveret i (Årsrapport 2001).

Succeskriteriet omkring netværksdannelse vurderes at være opfyldt med den stadig aktive Agenda 21-forening samt med tildelingen af et af de tre københavnske Agenda 21-centre til Bispebjerg Bydel (2003-2006). Mange af projektets grundtanker synes således godt forankret. Om der fortsat vil være fokus på friarealaspæktet vil dog formentlig afhænge af medarbejdernes interesseområde. Indarbejdelse af en grøn og økologisk profil i de mange fysiske kvarterløftprojekter er derimod ikke lykkedes. Det skyldtes efter sekretariatets vurdering, at Det Grønne Kontor først blev etableret, da mange projekter var igangsat.

Selv om projektet kun har bidraget begrænset til det synlige fysiske løft af kvarteret, vurderes det at have medvirket til en bevidstgørelse blandt kvarterets borgere om både bæredygtighed og byens friarealer. Delprojektet "5000 træer" lovede et både visuelt og lokalklimatisk løft, men viste sig svært at realisere, bl.a. på grund af ledningsføringer. Om de træer, der blev plantet, får nogen effekt i gadebilledet, vil afhænge af, om der tages hånd om træernes vækstvilkår. Manglende fokus på dette felt betyder typisk, at de fleste bytræer – især de vejnære – i dag har en meget kort levealder og derved aldrig opnår den tænkte effekt.

N 111 Tegnestuen

Projektet er medtaget her, fordi det indirekte har haft stor indflydelse på kvarterløftets friarealforbedringer. Tegnestuen har arbejdet med planlægning, organisering og igangsættelse af konkrete fysiske forbedringsprojekter med udgangspunkt i "Idéoplæg til Kvarterplan". Omdrejningspunktet har således været Bygnings- og friarealforbedringer, Pladser og torve samt Trafikale forhold. Tegnestuen har ikke projekteret, men skitseret samt fungeret som tovholder for projekterne og som formidler mellem beboerne og rådgiverne med bl.a. det konkrete mål at sikre, at de komplicerede byfornyelses- og boligforbedringsprocesser blev formidlet på forståelig måde til kvarterets beboere. Sekretariatet valgte bevidst betegnelsen "Tegnestuen" for at give funktionen pondus i forhold til både rådgivere og beboere. Tegnestuen havde en fastansat tegnestueleder med arkitektfaglig baggrund og dertil et skiftende antal fagmedarbejdere i løse ansættelser, i jobtræning eller aktivering. Projektets succeskriterier omfattede udførelse af renovering af Degnestavnens Legeplads (N 115) og Utterslev Torv (N 200) samt udarbejdelse af den overordnede trafikplan (N 204) for kvarteret. Endvidere skulle borgernes ønsker og behov tilgodeses.

Tegnestuens drift var en del af Kvartercentrets almindelige driftsøkonomi. Ca. 100.000 kr. af Kvartercentrets aktivitetsmidler blev givet som tilskud til forskellige lokale projekter. Tegnestuen blev nedlagt i 2001, hvorefter de resterende opgaver blev varetaget af centerlederen.

Tegnestuen opnåede efter egen opfattelse, at både borgerne og kommunen følte ejerskab over for projekterne, og arbejdet med specielt Utterslev Torv antyder, at projekterne blev modificeret efter beboernes ønsker på grund af tegnestuens indsats som lokal repræsentant. Dermed må succeskriterierne anses for opfyldt. Sekretariatet udtrykte i øvrigt tilfredshed med beboerdeltagelsen.

Tilstedeværelsen af en egentlig tegnestuefunktion som del af det lokale kvarterløftsekretariat har haft både fordele og ulemper. Som en kvarterløftmedarbejder udtalte, kan funktionen være hensigtsmæssig i forhold til dels at formidle beboernes meninger til andre involverede parter, dels at formidle rådgivernes faglig valg til beboerne. Omvendt kan det potentielt være et problem for den demokratiske proces, hvis tegnestuens medarbejdere har for

høje forventninger i forhold til hvilken faglighed, der bør ligge i det enkelte projekt. På Tegnestuen mente man at have været opmærksomme på, at opgaven ikke var at være smagsdommere, men at styrke processen. Alligevel tolkes det her, at processen har været styret bevidst, idet man på sekretariatet bl.a. gav udtryk for, at for stor selvbestemmelse kunne have medført, at borgerne af sparehensyn ville have slækket på anlæggenes kvalitet og f.eks. have fundet arkitektkonkurrencen om Utterslev Torv unødvendig. Det har således været et dilemma for Tegnestuen, at man i Femkanten satsedes på et højt arkitektonisk niveau, herunder et højt æstetisk niveau, samtidig med at beboernes indflydelse var højt prioriteret.

N 115 Degnestavnens Legeplads

Degnestavnens Legeplads er en stor, bemanded legeplads i kommunalt regi. Den indeholder kvarterets største træplantning, og de fuldvoksne plataner danner flotte, grønne rum, som er af væsentligt betydning for indtrykket af både legepladsen og kvarteret. I kvarterløftets handlingsplan betegnes legepladsen som det vigtigste fristed for leg og aktiviteter for børn og unge i kvarteret.

I 1993 gennemgik legepladsen en renovering. Den store, asfalterede legeplads vurderedes imidlertid alligevel som nedslidt, kedelig og utidssvarende, hvorfor det var et lokalt ønske i kvarterløftssammenhæng at få den omlagt og forsynet med nye faciliteter, så den kunne medvirke til at forbedre både kvarterets legetilbud og det generelle image.

Som det gælder for mange af de fysiske projekter i Femkanten, var det et overordnet mål, at beboerne blev aktivt inddraget i hele processen, således at der kom et ejerskab til projektet. Projektet ønskedes ligeledes gennemført på et planlægningsmæssigt og arkitektonisk højt niveau. Succeskriteriet var en blød hensigtserklæring om målopfyldelse i overensstemmelse med projektet og kvarterløftet som helhed. Projektet blev indviet den 23. maj 2002.

Legepladsen blev lagt helt om og indeholder i dag mange forskellige aktiviteter for både større og mindre børn samt opholdspladser for voksne. Mod syd er der boldbaner, og mod nord er terrænet modelleret som et lille bakkelandskab. Der er klatrefaciliteter, svævebane, labyrint, borde og bænke, grill og meget andet. Der er desuden tilføjet enkelte nye plantninger som f.eks. en grøn "bagvæg" for boldbanen. Som en reminiscens fra det tidligere anlæg er øldrikkernes hjørne bibeholdt i det nordvestlige hjørne af legepladsen og afgrænset med en lille bøgehæk. På den måde er gruppen ikke ekskluderet fra området, men har sit eget domæne, så den ikke påvirker legepladsen på en uhensigtsmæssig måde. De store platantræer skulle have været fældet, idet miljøkontrollen krævede afgravning af 60 cm. jord på grund af forurening. Det blev forhindret med hjælp fra Vej & Park ved at dække den forurenede jord med asfalt.

Projektet beløb sig til i alt 6,515 mio. kr., hvilket var væsentligt dyrere end de først skønnede 4 mio. kr. Finansieringen er sket med en bevilling på 6 mio. kr. i forsøgsmidler inkl. 2 mio. kr., der blev omprioriteret fra Smedetoften (N 202) og Møntmester Plads (N 203). 250.000 kr. blev bevilget fra Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen (FAF) og 250.000 kr. fra Vej & Park. Endvidere blev der overført 15.000 kr. i restmidler fra et andet projekt. Vej & Park var projektleder og rådgiver. Interne forhold i Vej & Park betød, at projektet havde ca. fem forskellige rådgivere. Driften, herunder bemanningen, varetages af FAF med støtte fra et lokalt valgt brugerråd. Brugerrådet står også for fremtidige aktiviteter på pladsen.

Der blev afholdt fire borgerhøringer under planlægningen af legepladsprojektet frem til den politiske beslutning i kommunen, og der blev arrangeret ekskursioner til andre legepladser i København for at få inspiration. En lokal rådgivergruppe af beboere og institutioner fra området deltog i den videre proces omkring projektets tilblivelse og endelige udformning. Kvarterløftet var tilfredse med borgerinddragelsen. Projektet havde til gengæld problemer som følge af omstrukturering i Københavns Kommune og som følge af, at

det blev nødvendigt at udarbejde nyt projektforslag, fordi det første viste sig at blive for dyrt. Begge ting forsinkede projektet.

Pladsens problemer vurderes her at være afledt af en lavt prioriteret driftsindsats og mangel på løbende justeringer siden den kun syv år gamle totalrenovering. Kvarterløftrenoveringen har ikke desto mindre tilført Degnestavnen værdifulde nye kvaliteter og aktivitetsmuligheder inden for de eksisterende flotte, grønne rammer. Også teenagegruppen synes at have taget pladsen til sig, fordi der er gode muligheder for bl.a. boldspil og skateboard. Endelig ser pladsen ud til at blive den foretrukne lokalitet for kvarterets voksne til afholdelse af større fælles arrangementer. Renoveringsprojektet har således været en succes i forhold til forbedring af både aktivitetsmuligheder, image samt til borgerindflydelse i kvarteret

Legepladsens popularitet betyder et stort slid. Det vil derfor kræve en vedholdende driftsindsats at sikre de nye beplantningers udvikling og at fastholde anlæggets standard, så det ikke igen forfalder.

N 200 (N114) Utterslev Torv

Projektets formål var at genskabe Utterslev Torv som et naturligt handelscentrum for kvarteret og som et samlingssted for bydelens udendørs aktiviteter. Torvet skulle desuden gøres mere fredeligt gennem trafikale foranstaltninger. Gadekæret og Thranes villa ved siden af gadekæret var blevet renoveret for nogle år siden, og anlægget fremstod ved forundersøgelsen sidst i 1999 som et helt almindeligt og relativt velholdt, lokalt grønt anlæg med adskillige store træer. Utterslev Torv er et af kvarterets vigtigste offentlige rum. Borgerne ønskede efter sekretariatets udsagn det gamle torv genskabt af kulturhistoriske grunde, idet gadekæret sammen med kirken er sognets gamle centrum. Ud over at realisere målet omfattede succeskriterierne dels sikring af processens gennemskuelighed med reel indflydelse fra lokalområdet, dels udvikling af en brugbar arbejds metode, der tilgodeså både lokale og kommunale behov.

I sommeren 1999 blev der afholdt en arkitektkonkurrence for omlægning af hele området. Omlægningen omfattede bl.a., at et stykke af Rentemestervej langs kirken blev nedlagt, så institutionen og kirken nu opleves som en del af området. Der blev blandt andet etableret en ny forplads til kirken, gadekæret fik ny, trekantet form, stiforløbet blev ændret, og der blev opsat nye bænke og plantet flere træer. Torvet blev indviet 3. maj 2002. Efter færdiggørelsen oplevede sekretariatet angiveligt udelukkende positiv respons på resultatet.

Organisatorisk valgte man at prøve at opnå en mere effektiv fremdrift end for Degnestavnens Legeplads (N 115), hvor den "åbne" proces var meget tidskrævende. Derfor afprøvedes en stramt styret proces med udgangspunkt i en konkurrence med DAL (Danske Arkitekters Landsforbund) og DL (Danske Landskabsarkitekter) som konsulenter. Programmet til konkurrencen blev udarbejdet i et samarbejde mellem kvartercentret, kommunen og lokale interesserenter. I den videre bearbejdning af vinderforslaget fungerede Tegnestuen (N 111) som mægler mellem beboerne og vinderen, arkitekt Erik Brandt Dam, omkring bl.a. beskæring af det alt for dyre projekt og beboernes ønske om blomsterindslag på torvet.

Der var bevilget 10 mio. kr. til konkurrenceprojekt, konsulenthonorarer og anlægsudgifter i forsøgsmidler. Utterslev Kirke gav et tilskud på 400.000 kr. til anlæg af kirkeforpladsen. Drift og vedligeholdelse blev forankret i Vej & Park. Der arbejdedes i kvarterløftets slutfase på at få etableret en torveforening, der skal stå for aktiviteter på torvet fremover og deltage i vedligeholdelsen sammen med Vej & Park.

Sekretariatet vurderede, at den lokalt forankrede projektgruppe med deltagelse fra kommunen samt løbende afholdelse af – velbesøgte – borgermøder havde fungeret godt, idet de implicerede parter derigennem fik ejerskabsfølelse over for projektet. Borgerinddragelsen skal dog ses i lyset af, at alle projektgruppedeltagerne var udpeget af kvarterløftsekretariatet.

Det forekommer helt selvfølgeligt, at der tages vare på reminiscensen af den historiske Utterslev landsby, som det skete ved gadekærrets renovering for få år siden. Umiddelbart var det også oplagt at søge at genskabe et levende forretningsliv netop her, selv om torvet ligger perifert i kvarterløftområdet. Spørgsmålet er dog, om omlægningen varigt vil øge forretningslivet på stedet. Det er desuden et dilemma, at torvet kan skabe en u hensigtsmæssig konkurrence til det byliv, der også ønskes omkring de få dagligvareforretninger i Smedetoften. Det ses desuden som et problem, at der ikke i projektet blev taget højde for trafik- og støjpåvirkningen fra den tilgrænsende Utterslevvej, som hindrer, at torvet som oprindeligt kan fungere som et samlende byrum for også bebyggelserne vest for vejen. Endelig ligger Utterslev Torv i den del af kvarterløftområdet, som har bedst adgang til de omkringliggende rekreative områder, dvs. hvor en intern grøn indsats var mindre påkrævet end andre steder i kvarteret. Alt i alt vurderes den relativt store satsning at have været et rent forskønnelsesprojekt, en vurdering, som sekretariatet retrospektivt var enig i (Interview december 2002). De oprindeligt skitserede torveaktiviteter finder i dag hovedsagelig sted på Degnestavnens Legeplads, der af sekretariatet blev anset for at være kvarterets vigtigste lokalitet for beboeraktiviteter.

Som konkurrenceprojekt har Utterslev Torv påkaldt sig interesse i fagkredse. Set i lyset af mål og anvendte ressourcer, vurderes resultatet dog ikke at kunne leve op til den meget positive præsentation af projektet, der er set andre steder (f.eks. Dam, 2003).

N 204 Trafikhandlingsplan for Femkanten

Idéen til en trafikplan opstod i dialogen mellem chefkoordineringsgruppen og Vej & Park på baggrund af lokale ønsker om forbedring af de trafikale forhold i Femkanten, herunder forholdene for de bløde trafikanter. Chefkoordineringsgruppen bestod af ledende personer fra de for kvarterløftet relevante kommunale forvaltninger. Med trafikhandlingsplanen var målet bl.a. at forskønne og forgrønne gadebilledet samt at reducere trafikhastigheden og forureningen i Femkantsområdet. Succeskriterierne var stort set analoge med målene.

Trafikhandlingsplan for Femkanten blev et demonstrationsprojekt under Vejdirektoratets Trafikpulje 1998 med det formål at konkretisere dele af den daværende regerings trafikpolitiske initiativer. Trafikhandlingsplanen var et paraplyprojekt, der samlede eksempelvis trafiksikringer, træplantninger og andre fysiske forbedringer i gaderummene. Organisatorisk forestod kvarterløftsekretariatet, inspireret af en lignende stramt styret proces i Horsens, udpegningen af de deltagende parter, herunder beboere. En proceskonsulent var ansat til at styre og koordinere arbejdet. Planen blev færdig i maj 2000.

Ud af den samlede pulje fra Trafikministeriet, kommunen med flere var 3 mio. kr. afsat til kvarterets indre, centrale strøg, dvs. Møntmester Plads (N 203) og Smedetoften (N 202), og 2 mio. kr. til bl.a. trafikdæmpende foranstaltninger på Tomsgårdsvej og Skoleholdervej.

Ud over Møntmester Plads og Smedetoften, som er beskrevet nedenstående, skal her nævnes et delprojekt om træplantning på Dortheavej fra Tomsgårdsvej til Smedetoften (N 204a). Plantearbejdet blev udført i foråret 2003 sammen med en tiltrængt fortovsrenovering. Udgiften på 300.000 kr. blev afholdt af restmidler fra en pulje til igangsættelse af mindre arbejder samt midler fra kommunens træpulje. Endelig skal nævnes et delprojekt om etablering af et nyt fortov på Birkedommervej. Ud over at være et positivt tilskud til kvarterets image er projektet interessant, fordi det illustrerer, hvordan kvarterløftet kan anspore til andre lokale initiativer og genere supplerende private midler. Nogle beboere i en andelsforening havde via arbejdet med trafikhandlingsplanen opbygget et personkendskab i den kommunale forvaltning, som de med positivt resultat kontaktede om muligheden for renovering af eget fortov. De fik bevilget halvdelen af midlerne til projektet. Den anden halvdel finansierede foreningen selv.

Trafikhandlingsplanen vurderedes af kvarterløftsekretariatet som et af de bedste projekter på baggrund af den høje grad af ejerskabsfølelse, man opnåede både lokalt og kommunalt, samt en effektiv fremdrift i forløbet. Fysisk vil projektets succes potentielt kunne dokumenteres gennem målinger af eksempelvis hastigheder, person- og materielskader samt støj- og luftforurening, men der var for så vidt vides ikke planer herfor.

Udarbejdelsen af en samlet trafikhandlingsplan for Femkanten vurderes i det givne tilfælde at have været et godt strategisk værktøj til håndtering af de lokalt formulerede, trafikale problemstillinger internt i kvarteret. Arbejdet har ikke som i Kgs. Enghavekvarteret været præget af problemstillinger omkring gennemkørende, overordnede veje, som administreres på et andet niveau end kvarterløft. Med færdiggørelsen af den samlede indsats inklusive projekterne for Møntmester Plads og Smedetoften vurderes det samlede resultat af trafikplanen positivt at have givet kvarteret et både funktionelt og visuelt løft.

N 202 Smedetoften og N 203 Møntmester Plads

De to projekter blev i 2002 samlet i ét projektforslag. Smedetoften er det, der i kvarteret kommer nærmest en hande­lsgade. Her findes Irma, grøn­thandler, frisør, café og grillbar. Gaden var et af de mest nedslidte og triste steder i kvarteret. Det samme gælder den tilgrænsende Møntmester Plads, der desuden fremstod uden klare funktioner med sine bunkersanlæg. Målet for Smedetoften var at skabe mere attraktive rammer om dagligvarebutikkerne og måske tiltrække nye butikker. Møntmester Plads ligger ud mod Tomsgårdsvej. Målet var her at skabe et smukt og funktionelt byrum – et rekreativt åndehul som modvægt til den trafikerede Tomsgårdsvej øst for kvarterløftområ­det. Samtidig var det målet at skabe et sammenhængende forløb mellem Møntmester Plads og Smedetoften. Ud over en mål­opfyldelse var de opstillede succes­kriterier, at de omkringliggende ejendomme ville tage del i planlægning og beslutninger. Der var i første omgang ikke afsat midler til projektet, men disse fulgte med Trafikhandlingsplanen.

På Smedetoften blev der – foruden bump, ny asfalt og fortovsrenovering – etableret små trægrupper. Foran forretningerne blev der etableret et mindre butikstorv, plantet gadetræer m.m.. På Møntmester Plads er de gamle bunkers blevet sløjfet, og et vejstykke er inddraget i plad­sdannelsen, som er belagt med mørk granit. En lund af Tempeltræer (Ginko biloba) udgør plad­sens grønne element. De trafikale forhold omkring pladsen er forbedret ved forlængelse af en midterhelle på Tomsgårdvej. Den hindrer ventresvingende kørsel ind ad Møntmestervej og reducerer derved gennemkørsel.

Til dette projekt valgte kvarterløftsekretariatet at afprøve en tredje arbejds­model, hvor Tegn­stuen (N 111) var tovholder på hele projektet, dvs. at de – sammen med en lokal arbejds­gruppe – også forestod udarbejdelsen af projektforslaget. Forslaget vidste sig ved prissætning i Vej & Park imid­lertid at være for dyrt, hvorfor en ek­stern rådgiver, Peter Holsts Tegn­stue, blev tilkoblet med henblik på at revidere forslaget. Man valgte denne rådgiver for at videreføre stilen fra hans arbejde med den nye Utterslev Skole. Da der er tale om en privat fællesvej, spillede grundejerne en mere central rolle end i kvarterløftets øvrige byrumsprojekter. Projektet blev forsinket, dels fordi man afventede den også forsinkede trafikhandlingsplan, som var forudsætning for udarbejdelse af projektet, dels fordi en af Tegn­stuens nøglepersoner holdt op. Anlægsarbejdet blev afsluttet i sidste halvdel af 2003.

Projektet fik oprindeligt bevilget 6 mio. kr. i forsøgs­midler, hvoraf 2 mio. kr. ved en omprioritering blev overflyttet til Deg­nestavnens Legeplads (N 115). Som nævnt under Trafikhandlingsplanen (N 204) bevilgede Trafik­ministeriet yderligere 3 mio. kr. Det betyder, at der var i alt 7 mio. kr. til rådighed for projektet. Møntmester Plads er som offentligt torv forankret i Køber­havns Kommunes Vej & Park, mens Smedetoften, som fortsat er privat fællesvej, er forankret i et privat vejlaug. Sekretariatet så i december 2002 med tilfredshed på både processens forløb og det forventede resultat. Succes-

kriterierne ansås for opfyldt med hensyn til såvel målopnåelse som borgermedvirken.

Smedetoften ligger forholdsvis centralt i kvarterløftområdet, men mangler yderligere butikker for at øge sin betydning som lokalt indkøbscenter. Det planlagte fysiske løft af Smedetoften vurderes som en forudsætning for at tiltrække nye butikker og aktiviteter, der kan støtte udviklingen. Møntmester Plads ville kunne danne en byarkitektonisk afgrænsning af kvarteret mod Tomsgårdsvej og samtidig en markering af Tomsgårdsvejs forløb, idet vejen netop "knækker" ud for pladsen. Valget af Tempeltræer anses i den forbindelse for problematisk, idet træerne på grund af både vækstkraft og kroneform næppe vil blive markante nok til at få den ønskede virkning. Det vurderes desuden tvivlsomt, om pladsen vil få den tiltænkte funktion som rekreativt åndehul, bl.a. fordi der ikke er indtænkt en rumdannende afgrænsning ud mod Tomsgårdsvej. Med disse forbehold er projektet vellykket og er sammen med Smedetoften en effektiv opgradering af et af kvarterets mest nedslidte byrum.

N 205 Bolig- og friarealforbedringer

Projektet omhandlede dels udpegning af ejendomme til byfornyelse, dels anvendelsen af de få til rådighed værende midler til forbedringer. Der blev gennemført byfornyelsesprojekter i kvarterløftregi i seksten ejendomme. Heraf var otte projekter friarealforbedringer. Succeskriteriet var – som ved de fleste andre projekter i Femkanten – at projektet skulle være i overensstemmelse med kvarterløftets generelle sigte. Endvidere ønskedes det at mindske udskiftningen af beboere, og standse en uhensigtsmæssig udvikling i beboersammensætningen.

Friarealerne i Femkantens boligkarréer og stokbebyggelser var ved kvarterløftets start af meget varierende kvalitet. Kvarteret rummer nogle af landets fineste gårdanlæg fra 1930'erne. Nogle af disse var renoveret inden kvarterløftet og demonstrerer flot, hvad der kan opnås ved en målrettet, havearkitektonisk indsats inden for relativt beskedne økonomiske rammer. Dermed satte de bedste gårdanlæg kvarterets øvrige gårdanlæg meget kontant i perspektiv. En række andre, renoverede gårdanlæg udgør et mellemniveau. De er i sig selv ganske habilt udført og rummer gode muligheder for leg og ophold, men de når ikke på højde med de bedste gårdanlæg i arkitektonisk stringens og plantemæssig fylde. De resterende gårde og mellemarealer rummede ved kvarterløftets start i bedste fald enkelte, flotte beplantningselementer, men var i øvrigt triste og slidte og trængte voldsomt til et havearkitektonisk løft. De udførte friarealforbedringer har ligget inden for denne gruppe anlæg.

Indledningsvis foretog man lokalt en registrering af behovet for bygnings- og friarealforbedringer i Femkanten. Det økonomiske behov blev i 1999 som følge heraf anslået til ca. 492 mio. kr. (Statusnotat 2000-2001). Der blev dog kun bevilget 48,4 mio.kr. (bygningsfornyelsesmidler). Efterfølgende prioriterede kvarterløftsekretariatet sammen med beboere og ejere de projekter, der kunne støttes. Ca. 20 mio. kr. af de 48,4 mio. kr. blev anvendt til friarealforbedringerne. Den indledende registrering blev udført for midler fra Grundejernes Investeringsfond og fra det daværende By- og Boligministerium.

Renoveringerne foregik i de respektive boligselskabers regi, men Tegnestuen (N 111) havde en koordinerende og formidlende rolle i forhold til kvarterets interesser, og kvarterløftsekretariatet sikrede, at beboerinddragelsen i den enkelte sager levede op kravene i byfornyelsesloven. Med den klare ansvarsfordeling vurderes det umiddelbart at have været en god konstruktion. Kvarterløftmidlerne ansporede ifølge kvarterløftmedarbejderne til relativt mange ønsker om forbedring af bolignære friarealer. Der blev ved fordelingen lagt vægt på, at flest mulige skulle få glæde af midlerne.

Renoveringerne af de bolignære friarealer er generelt udført habilt med såvel nye belægnings- og beplantning som nyt inventar i form af udemøbler, legeredskaber m.m. Det er gode indsatser til dagligt brug, men der er ikke

set anlæg, der havearkitektonisk nærmer sig kvaliteten af de bedste af de oprindelige anlæg i kvarteret.

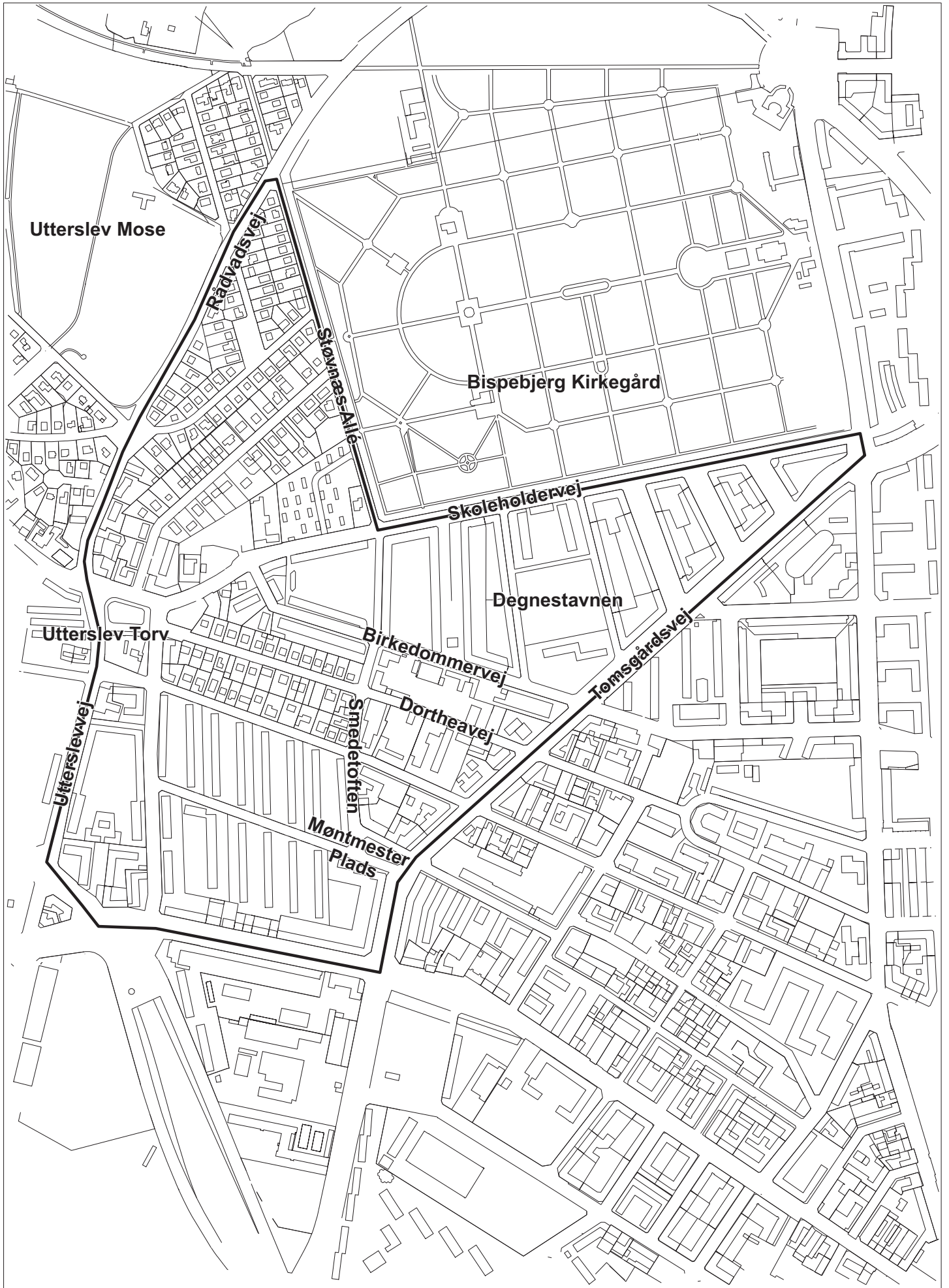
Andre projekter

Forpladsen ved Kvartercentret på Dortheavej skal nævnes her, fordi den med sine opholds- og aktivitetsmuligheder må betragtes som en del af kvarterløftets samlede bidrag til kvarterets friarealer. Pladsen vurderes at være et aktiv for især arrangementer, der udgår fra kvartercentret. Placering og indretning gør dog, at den kun i mindre grad bruges af kvarterets beboere som dagligt rekreativt område.

En speciel igangsætterpulje bør desuden nævnes. Midler herfra havde bl.a. til formål at bidrage til små, funktionelle og æstetiske løft og kunne alene anvendes til materialeudgifter og udstyr som f.eks. udendørs legeredskaber. Der er ud af 29 planlagte "små sikre succeser" gennemført 25. De har bl.a. suppleret indsatsen under Bolig- og friarealforbedringer (N 205). Puljen var på 750.000 kr., hvoraf dog kun 450.000 kr.⁵ blev anvendt. De resterende 300.000 kr. blev omprioriteret og som beskrevet under Trafikhandlingsplan for Femkanten (N 204) anvendt til træplantninger og reovering af fortorv på Dortheavej.

⁵ Indgår ikke i opgørelsen over anvendte midler til friarealprojekter.

Femkanten i Nordvestkvarteret. Oversigtskort

Utterslev Mose

Rådsvadvej

Stornæs-Allé

Bispebjerg Kirkegård

Skoleholdervej

Degnestavnen

Utterslev Torv

Birkedommervej

Tomsgårdsvej

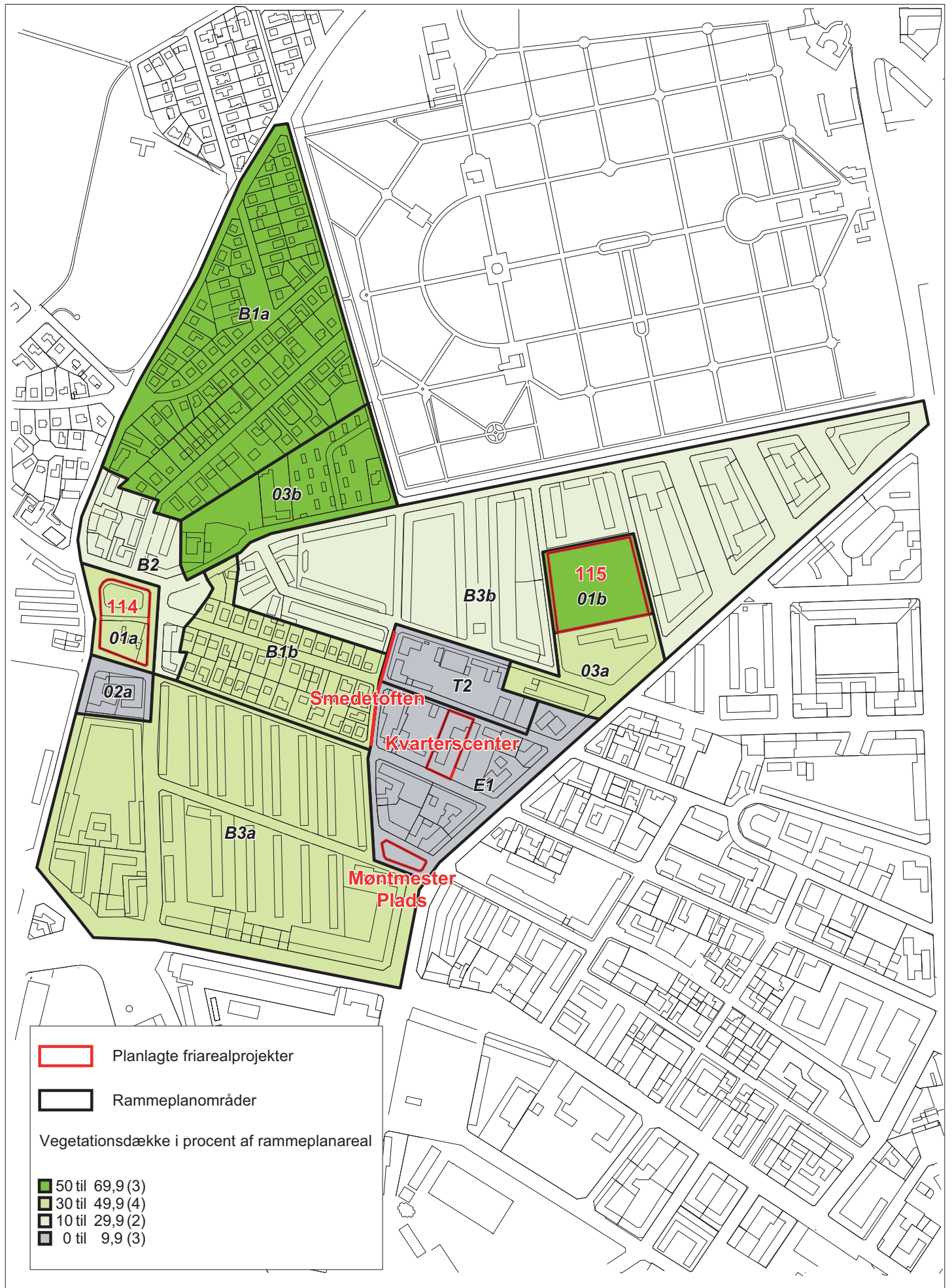
Utterslevvej

Dortheavej

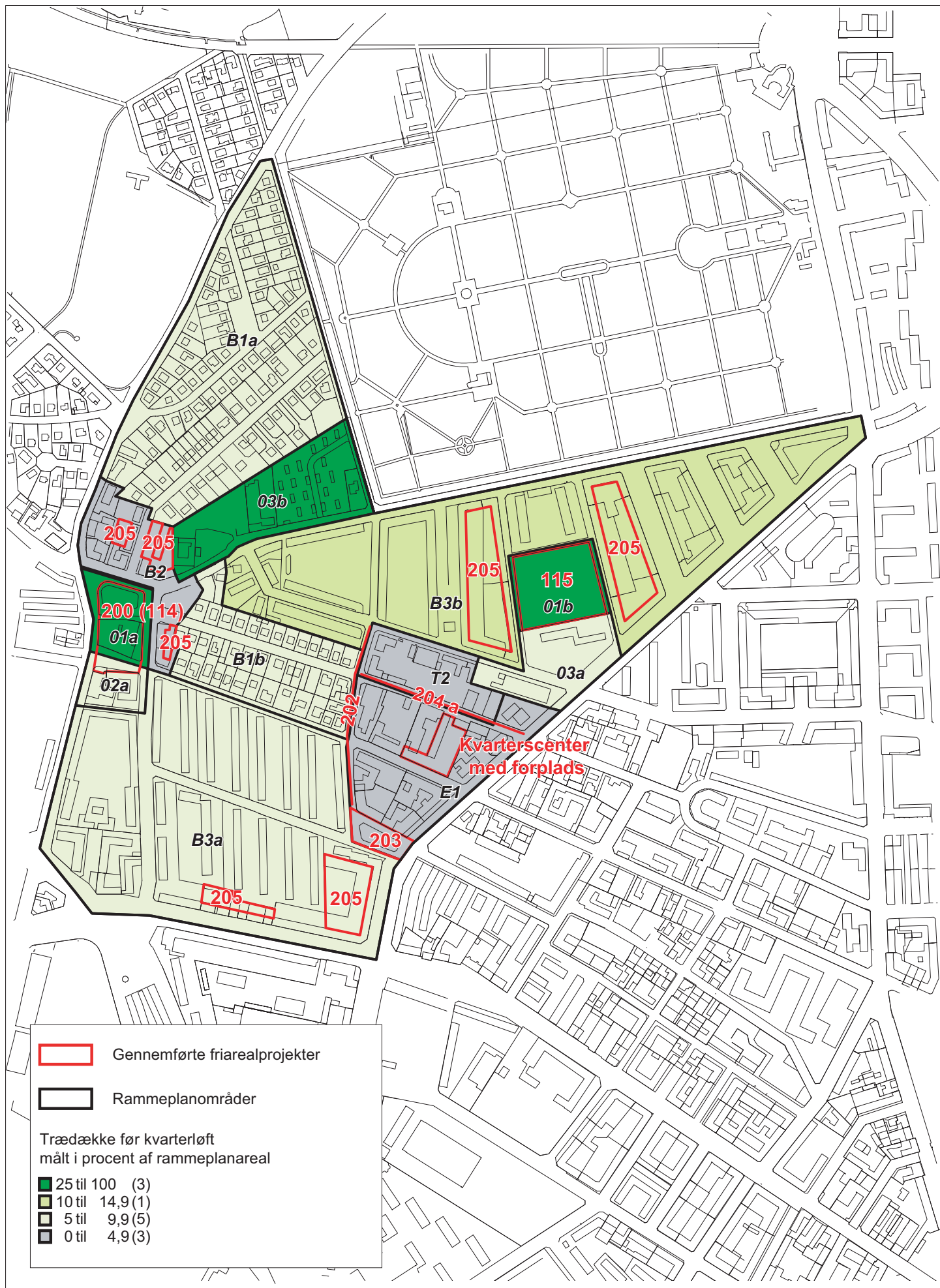
Smedeortten

Møntmester Plads

Femkanten i Nordvestkvarteret. Planlagte friarealprojekter og vegetationsdække før kvarterløftet

Femkanten i Nordvestkvarteret. Gennemførte friarealprojekter og trædække før kvarterløftet

Friarealprojekter i Holmbladsgadekvarteret

Projektlisten for kvarterløftet i Holmbladsgade var oprindeligt meget omfattende – også for friarealindsatsen. I forhold til kortlægningen i efteråret 1999 blev antallet af friarealprojekter, der blev eller ventedes at blive realiseret, dog reduceret. De fleste pladsprojekter blev gennemført, mens gadeforsønsprojekterne oftest blev opgivet.

Nedenstående gennemgang, der følger de oprindelige projektnumre i numerisk rækkefølge, omfatter såvel de projekter, der blev gennemført, som dem der blev opgivet. Hertil kommer projekter, der var blevet omarbejdet under et nyt projektnummer, eller tilføjet og udført siden den gennemgang af materialet, der blev foretaget i 1999 til brug for forundersøgelsen. Gennemgangen er organiseret under overskrifterne: Byens rum og pladser, Begrønning, Forskønnelse og Det grønne miljø. Arbejdsgruppen for Kvartermiljø har sammen med kvarterløftsekretariatet været initiativtager til de fleste projekter.

Byens rum og pladser

H 100 Plads ved Jemtelandsgade

Formålet med projektet var at skabe et mindre byrum med mulighed for ophold i tilknytning til Holmbladsgade samt at forbedre forbindelsen mellem Holmbladsgade og Prags Boulevard for de bløde trafikanter. Kvartercentret ligger ud til pladsen.

Projektet var færdigt i marts 2002. Pladsen forbinder bebyggelserne ved Prags Boulevard med Holmbladsgade. Den ligger op til Nathanaels Kirke og fungerer desuden som den centrale adgangsvej til Kvarterhuset. Vejens status er ændret til "lege- og opholdsgade" med ensretning fra Prags Boulevard mod Holmbladsgade.

Pladsens udformning har reference til en traditionel svensk entré. Således er der midt i gadeprofilen nedlagt et diskret mønster i kinesisk granit, der skal symbolisere kludetæppet på gulvet, gadelamperne er knagerækken, og endelig er der imellem lamperne opsat hegn til slyngplanter, der skal symbolisere blomsten på bordet. Idéen hertil udvikledes i den etablerede projektgruppe ud fra en beboers opmærksomhed på områdets svenske gadenavne. Jemtelandsgade er afsluttet mod Prags Boulevard af tre cirkelbede med træer i en bund af vedbend for at lukke rummet mod den bagvedliggende bebyggelse. En sti markeret i belægningen mellem cirkelbedene skal lede fodgængerne over pladsen langs den østlige husfacade i stedet for ud på kørearealet, og den ser umiddelbart ud til at blive fulgt.

Teknisk og funktionelt er der tale om et gedigent og gennearbejdet projekt. Belægningsmønstrene ses mest fra de tilgrænsende lejligheder; men det er ingen kritik af det samlede resultat. Kun de cirkelformede bede volder problemer. Vedbenden trædes ned, og bedene bruges desuden som hundetoilet.

Projektet blev noget forsinket på grund af bl.a. overdragelsen fra privat fællesvej til offentlig vej, afventning af færdiggørelse af ombygningen af kvarterhuset og lang leveringstid på den valgte granitbelægning.

I tråd med kvarterløftets sigte om at afprøve nye byudviklingsmodeller, valgte man at lade en ekstern rådgiver, landskabsarkitekt Henrik Jørgensen, udvikle projektet i stedet for kommunen. Det blev en dyrere model, idet Vej & Park alligevel forlangte 15 % af anlægssummen i honorar, fordi de officielt

var bygherre. For at sikre de oprindelige projektidéer blev der nedsat et byggeudvalg bestående af borgere, grundejere, kvarterløftsekretariatet og repræsentanter fra Vej & Park. Byggeudvalget refererede tilbage til projektgruppen ved større ændringer og besparelser. Kirken deltog aktivt i arbejdet, hvorimod banken, der ligger i Jemtelandsgade, var meget tilbageholdende. På sekretariatet var man dog tilfredse med borgerinddragelsesprocessen. Kirken ønskede i første omgang ingen forbindelse med kvartercenterets aktiviteter og insisterede på et hegn mellem kirken og kvartercenteret. Senere er et stykke af hegnet efter kirkens anmodning blevet fjernet. Den ændrede instilling bundede angiveligt i, at kvarterløftprojektet bekostede en forplads til kirken, samt at tiden i sig selv arbejdede til projektets fordel.

De opstillede succeskriterier var som ved de fleste af kvarterets øvrige projekter stort set enslydende med projektets formål. Dog var det tilføjet, at det ville være en fiasko, hvis ikke man fik ændret vejens status fra privat fællesvej til offentlig vej, og hvis ikke de eksisterende lodsejere og implicerede parter enedes om et fælles projekt. Succeskriterierne blev således opfyldt.

Overdragelsen til Københavns Kommune var problematisk, bl.a. på grund af lang sagsbehandling i Bygge- & Teknikforvaltningen. Grundejerne havde desuden svært ved at nå til enighed – indbyrdes og med kommunen – om de økonomiske vilkår. En overdragelse fra privat fællesvej til offentlig vej koster normalt 250.000 kr., men kommunen endte med at acceptere 150.000 kr.

Projektet var oprindeligt budgetteret til 2,5 mio. kr., men beløbet blev senere forhøjet til 3 mio. kr. Projektet fik i alt bevilget 3 mio. kr. i forsøgsmidler og 126.000 kr. fra Vej & Park, dvs. i alt 3,126 mio. kr. Vej & Park står for vedligeholdelsen.

Pladsen ved Jemtelandsgade danner sammen med kvarterhusets forplads og det brolagte areal omkring kirken et enkelt og roligt byrum i et ellers pulserende bybillede. Det leder tanker hen på et traditionelt bytorv omkring en bykirke i en mindre by. Især åbningen af hegnet mellem kirken og kvarterhusets indgang er positiv. Den resterende del af hegnet kunne med fordel fjernes, så sammenhængen blev endnu større. Helt ideelt ville det dog være, hvis også hegnet ind til kirkens lille have på hjørnet af Jemtelandsgade og Holmbladsgade blev fjernet, så haven blev en integreret del af pladsen.

Projektet vurderes til fuldt ud at være lykkedes. Pladsen bidrager tydeligt til kvarterets mål om etablering af mindre opholdsarealer i den tætte by. Det er et centralt sted i kvarteret, hvor der kommer mange mennesker, bl.a. på grund af kvarterhuset, der også huser det lokale bibliotek.

H 101 Plads ved Bremensgade

Formålet var at forskønne Bremensgade, gøre den grønnere og omforme den til en plads ud mod Holmbladsgade, der i denne ende er mere stille end mod Amagerbrogade. Pladsen skulle fungere som kvarterets folkelige, centrale plads og have et kunstnerisk islæt for at kunne udsende positive signaler til et kvarter præget af ensartede, gamle karrébebyggelser. Endvidere skulle den gennemkørende trafik reduceres. Succeskriteriet var, at pladsen kom til at fremstå som et lokalt samlingspunkt for såvel rekreative som handelsmæssige formål.

Pladsen ved Bremensgade var det første projekt, man fik gennemført. Trods forsinkelser stod den klar til indvielse i september 2001. Pladsen blev dannet ved at lukke Bremensgade til og med Jenasgades tilslutning. Den er belagt med gule betonsten, så den markerer sig tydeligt som fodgængerzone. Hvor rummet ikke er defineret af bebyggelsen på Bremensgade, blev der opsat skærme med klatreplanter. Et stort, gammelt træ på pladsens vestlige side blev bevaret, og der blev plantet nye trægrupper til at definere og møblere pladsen. På pladsen blev der opstillet to siddegrupper af lange "granitbjælker" på korte sokler samt en linjeformet skulptur af rå, lodretstående

granitstykker. Belysningen er cigaretrørslignende lysstandere, som er fordelt rundt på pladsen. Kvarterets første juletræ blev ifølge Status 2002 opsat på pladsen julen 2002 på initiativ af det nydannede pladslaug.

Man ønskede høj kvalitet og valgte af den grund et velrenommeret firma til at forestå projekteringen. Valget faldt på Ginman, Harboe og Borup A/S. Især var man opmærksom på rådgiverens tekniske kompetencer på grund af kvalitetskravene fra Vej & Park, der officielt var bygherre. Til projektforslagets høring havde en enkelt borger mange indvendinger og forslag. Han blev inviteret til et møde i den tilknyttede projektgruppe, men måtte som følge af misstemning forlade det. Et eksempel på det fænomen, der er blevet påpeget i flere kvarterløft, at lokale arbejdsgrupper ofte bliver lukkede, hvorved nye, aktive personer har svært ved at komme ind. Kvarterløftsekretariatet var alligevel tilfreds med borgerdeltagelsen, idet 10-15 personer deltog med stor vedholdenhed gennem hele forløbet.

Gennemførelsen af dette første fysiske løft i kvarteret var ikke uproblematisk. For det første var der uenighed blandt grundejerne om de økonomiske vilkår for ændring af vejens status fra privat fællesvej til offentlig vej. Det illustrerer sårbarheden ved projekter, der afhænger af mange private accepter. For det andet medførte utilfredshed med Vej & Parks langsomme sagsbehandling, at den lokale styregruppe indsendte en klage til overborgmesteren. Endelig forsinkedes projektet af konstatering af forurenede jord under entreprenørarbejdet, beskadigelse af et større elkabel og uenighed med kommunen om belægningstype. Kommunen accepterede belægningstypen mod, at "Københavnertorget" blev bibeholdt. Københavnertorget har flere funktionelle fordele, som f.eks. at blinde let kan orientere sig på det.

Det oprindelige budget for projektet var på 1,5 mio. kr., men det blev af flere omgange hævet til i alt 3 mio. kr. (forsøgsmidler). Hertil kom 157.000 kr. som betaling for den ændrede vejstatus, således at pladsen i alt har beløbet sig til 3,157 mio. kr. Københavns Kommune har driftsansvaret, eftersom pladsen er blevet offentlig. Pladslauget fik bevilget 150.000 kr. til aktiviteter på pladsen i den første periode.

Projektets formål er nået med pladsdannelsen og den afledte reduction af den gennemkørende trafik. Pladsen vurderes som et virkningsfuldt løft af et meget nedslidt og trafikmæssigt uklart areal, og dens succes kan bl.a. aflæses af, at der efter færdiggørelsen er blevet afholdt adskillige arrangementer.

Granitbjælkerne er nok ikke specielt behagelige at sidde på. For den ældre aldersgruppe. De er lave og uden ryglæn. De henvender sig måske derfor mere til unge, ligesom de er oplagte til leg, og der er netop mangel på denne slags steder i kvarteret. De nyplantede træer vil med den rette pleje give et fint, grønt islæt på pladsen, selvom det vil vare mange år, før de når den størrelse og visuelle virkning, som det ene, eksisterende træ har. Træerne kan ses fra og vil derfor positivt påvirke også de tilstødende, træfattige gader – også resten af Bremensgade, hvor der ikke som planlagt blev plantet træer.

H 102 Kulturdiagonalen

Formålet var at skabe en stiforbindelse diagonalt gennem kvarteret fra Frankrigsgade til Jenasgade, hvor de bløde trafikanter blev tilgodeset. Strækningen skulle beplantes med træer, belægningen ændres, gadeforløbet strammes op og endelig skulle forskellige hegn og beplantningen langs forløbet saneres.

Det stod tidligt klart, at det ikke var økonomisk muligt at anlægge hele forbindelsen. Projektet kom derfor til at bestå af tre delprojekter: De to pladsprojekter, Eliasgade / Torv ved Jenasgade og Uforløst byrum ved Frankrigsgade samt andre arbejder på selve diagonalen.

a) Formålet med **Torv ved Jenasgade** (tidl. nr. H 106) var at skabe en lokal plads op mod Koføeds Skole, som ligger ud til den nordlige del af pladsen. Pladsen skulle markere den østlige ende af Kulturdiagonalen. Der var

imidlertid ikke midler til denne del af projektet. Da gaden er privat fællesvej, indvilgede Kofoeds Skole i at stå for drift og vedligeholdelse af det eksisterende græsareal med enkelte træer, som ligger midt i vejarealet. Der skete således ingen egentlige ændringer i det store, åbne byrum.

b) Idéen med Det uforløste byrum ved Frankrigsgade (tidl. nr. H 105) var, at pladsen visuelt skulle samle de omgivende bygninger, der varierer meget i størrelse og arkitektur. Rekreative muligheder ønskedes også indlagt. Succeskriteriet for pladsen var, at den kom til at fremstå som et visuelt markant fikspunkt. Initiativtagere var beboerne såvel som de omkringliggende institutioner og arbejdsgruppen for Kvartermiljø.

Det var udelukkende Frankrigsgade mellem svømmehallen og Frankrigsgadekollegiet, der blev omfattet af projektet. Frankrigsgade blev lukket med pullerter, og man forsøgte at skabe et regulært rum ved at definere gadens forløb med et hegn med klatreplanter ind mod kollegiet. Pladsen er belagt med en såkaldt "Marius Petersen-belægning", som er asfalt med en afgruset overflade. De eksisterende træer står i bede afgrænset af stålkant, og plantehullernes overflade er dækket med knust granit. Under træerne er der nedlagt belysning i belægningen.

Der blev ikke etableret en egentlig projektgruppe, men berørte ejere og naboer er blevet indkaldt til møder undervejs i skitseringsfasen. Kvarterløftsekretariatets vurdering var, at beboerne deltog positivt, og at Vej & Park trods begyndervanskeligheder blev aktive medspillere. Pladsen er offentlig, hvorfor Vej & Park står for den fremtidige drift og vedligeholdelse.

c) Selve Kulturdiagonalen kom kun til at omfatte et par mindre indsatser. Derfor blev succeskriterierne, der oprindeligt havde realiseret af en ensartet stiforbindelse som omdrejningspunkt, revideret til, at forbindelsen blot skulle give mulighed for færdsel på tværs af kvarteret – som man faktisk har kunnet hele tiden. Projektet kom til at omfatte bl.a. sikring af et par af diagonalens krydsninger af veje med fodgængerfelt samt sanering af et plankeværk langs gennemgang af rækkehusbebyggelsen i Badensgade og træplantning m.m. på strækningen mellem Polensgade og Hessensgade. På Eliasgade fra Bremensgade til Nürnberggade forestod Andelsforeningen Nürnberggade en omlægning af parkeringspladser og belægninger og plantning af træer samt rådhusvin op ad gavlene. Kvarterløftet bidrog med 50 % af udgifterne. Alle træplantninger på Kulturdiagonalen er iøvrigt etableret efter samme koncept: hævede plantebede afgrænset af en lav metalkant og belagt med knust granit.

Det reducerede projekt for Kulturdiagonalen var igennem mange vanskeligheder vedrørende eksempelvis belysningstype i forhold til kommunens drifts- og vedligeholdelsesudgifter og i forhold til den nødvendige enighed omkring delprojekterne, der hovedsagelig ligger på private fællesveje. Beboerne udviste angiveligt stor samarbejdsvilje, men kvarterløftsekretariatet oplevede også, at en af de bedst fungerende boligforeninger ville tiltage sig "ejerskabet" og derved øve egen indflydelse på projektindholdet i forhold til de øvrige aktører.

Kvarterløftsekretariatet var bygherre for det samlede projekt. Projektets bevilling var på 2.275.000 kr. fra Statens Kvarterløftsekretariat i forsøgsmidler, 200.000 kr. fra Vej & Park samt 832.000 kr. fra private grundejere, dvs. i alt 3,307 mio. kr.

Kulturdiagonalen blev således ikke realiseret som en samlet indsats, men som en sum af flere delprojekter og småinitiativer. De reviderede succeskriterier ses opfyldt, idet det er muligt at færdes diagonalt gennem kvarteret på en mere sikker måde end før. Funktionelt er projektet således lykkedes. Fornemmelsen af en "Kulturdiagonal" opfattes til gengæld ikke, fordi indsatsen blev så begrænset, og betegnelsen virker fortænkt. Det eneste gennemgående tema er måden, træerne er plantet på. Det opleves til gengæld som et kvalitetsløft i gaderummene.

b) Gadeomlægningerne med træplantninger i henholdsvis Frankrigsgade, Serbiensgade og Eliasgade gør denne strækning til noget særligt i kontrast til alle de tilstødende, træløse veje. Træplantningernes udvikling vurderes sikret med de givne vækstbetingelser. Metalkanterne omkring plantebedene yder en fin beskyttelse af træernes rodzone, men er dog ikke høje nok til at holde granitskærvene inden for rammen. Det medfører ekstra vedligeholdelse. Det eneste problem kan være, at træerne med deres placering relativt tæt på facaden ad åre vil blive hårdt beskåret af hensyn til solindfaldet i lejlighederne.

Det havde været oplagt at udnytte det eksisterende, diffuse byrum ved Jenasgade til visuelt at markere afslutningen af Kulturdiagonalen. Blot kantstensopretning og en supplerende træplantning ville have gjort en markant forskel og samtidig have givet et positivt imagetilskud til området ved Kofoeds Skole. Specielt træplantningen i det store græsareal havde givet en stor effekt for små midler.

H 103 Geislersgade

Projektet havde til formål at afhjælpe en usikker trafiksituation for bl.a. de børneinstitutioner, der benytter gaden som adgangsvej. Der blev aldrig afsat midler til projektet.

Geislergade trænger synligt til en gennemgribende opretning. Gaden står i slående kontrast til den nye plads ved Jemtelandsgade kun en gade derfra. Geislersgades fortsættelse i en stiforbindelse mellem Sønderbro Skolens sportplads og en af institutionernes legepladsser trænger også til en opretning, men værst står det dog til ved den lille pladسدannelse, hvor stien møder Frankrigshusene. Den lille plads var imidlertid planlagt renoveret i løbet af 2003 med midler fra puljen for oprydning og forskønnelse (H 137). Det kan undre, hvorfor projektet med sikring af adgangen til institutionerne ikke har været prioriteret højere af beboerne.

H 104 Plads ved Amagercenteret

Pladsen var et metroprojekt. Formålet med kvarterløftindsatsen var derfor i første omgang at skabe en dialog mellem bygherren og områdets beboere med henblik på at påvirke projektets indhold. Konkret var formålet at medvirke til at skabe et funktionelt, sammenhængende færdselsknudepunkt ved den nye Amagerbro Metrostation. Det var ønsket, at de tilstødende gader, Blekingegade og Tovværksgade, skulle omlægges til gågader, samt at Jacob Holmsgade blev ensrettet. Succeskriterierne var, at formålet skulle opfyldes, og at pladsen ville få et socialt liv.

Projektet stod færdigt i oktober 2002, og opretningen af de tilstødende gader er udført i 2003.

Amagerbro Torv fremstår i dag i samme minimalistiske arkitektur som byens øvrige metropladser – en bred trappenedgang, en elevatorskakt og nogle glaspyramider, der giver ovenlys til stationen. På torvets nordøstlige hjørne er der på borgernes opfordring plantet to træer. De vil ad åre kunne præge pladsen positivt.

For at sikre dialogen med metrobygherren blev der på kvarterløftsekretariatets initiativ løbende afholdt offentlige informationsmøder, hvor især beboere fra de omkringliggende ejendomme mødte op. Trods vanskeligheder var det sekretariatets opfattelse, at borgerne opnåede indflydelse med bl.a. træplantningen på pladsen og en belægning, der flot blev ført helt ud til de omkringliggende huses mure. Alt i alt har kvarterløftsekretariatet opfyldt målet om at være bindeled i en dialog mellem det store byggeri og kvarterets beboere.

Lige så godt det minimalistiske udtryk ved metrostationen passer ind i bybilledet på Kgs. Nytorv, ligeså påtaget virker det i et lidt anonymt boligkvarter på Amagerbro. Dette har kvarterløftet dog ikke haft mulighed for at påvirke. I forhold til pladsens minimalisme er cykelparkeringsforholdene et alvorligt

problem. Bygherren valgte af æstetiske årsager ikke at tage hensyn til behovet for cykelparkering med det resultat, at cykler i dag står parkeret umotiveret overalt. Pladsen lægger ikke op til ophold, som succeskriterierne foreskrev, men har den ønskede funktion som et færdselsknudepunkt for bløde trafikanter mellem Holmbladsgade og Amagercenteret og metrostationen.

H 107 Laplandsgade/Vermlandsgade

Formålet var at få brolagt vejhjørnet, hvor de to gader munder ud i Prags Boulevard, og få omdannet stedet til en stadeplads, hvor ansatte i området og forbipasserende kunne købe et mindre måltid. En pølsevogn har i flere år haft fast plads på vejhjørnet.

Projektet blev opgivet på grund af manglende ressourcer og tid i kvarterløftsekretariatet. Ifølge Årsrapport 2001 prioriterede arbejdsgruppen for Kvartermiljø at overflytte de afsatte forsøgsmidler til andre projekter.

Projektet vurderes i sig selv ikke som påtrængende i forhold til kvarterets andre byrumsprojekter, hvorfor prioriteringen bifaldes. Uden for kvarterløft har kommunen siden udført en rundkørsel på stedet.

Begrønning

H 120 Prags Boulevard

Boulevarden strækker sig fra Amagerbrogade til Strandlodsvej. Den har aldrig været den træbeplantede hovedfærdselsåre, som navnet antyder. Det ses bl.a. af, at der ikke er gennemgående veje til boulevarden fra Holmbladsgade. Den prosaiske årsag til dette grønne bæltets eksistens er, at der her ligger en hovedkloakledning.

Intentionen med og et succeskriterium for projektet var at skabe et sammenhængende grønt areal af boulevardkarakter som offentlig park med forskellige aktiviteter for det sociale liv. Da Prags Boulevard i forvejen er både sammenhængende og til dels har boulevardkarakter var den eneste udfordring i realiteten et øget socialt liv.

Der blev afholdt en international, etapedelt konkurrence til belysning af områdets muligheder. Konkurrencen var dog ikke en arkitektkonkurrence i traditionel forstand, idet man – som kvarterløftet beskrev det – ønskede, at alle skulle kunne deltage, herunder almindelige borgere. Vinderprojektet, udført af landskabsarkitekt Kristine Jensen, var særegent ved, at stedets funktioner ikke var fastlagt på forhånd og aktiviteterne dermed ikke defineret. De skulle udvikles i reserverede "udviklingsfelter" ved en efterfølgende borgerinddragelse. Forslagets hovedgreb var en diagonal poppelrække gennem arealet på et græstæppe, hvorpå udviklingsfelterne var placeret med 100 meters afstand. Af faste aktiviteter indeholdt forslaget boldspilfaciliteter og havelodder. Der blev valgt materialer med kort levetid: asfalt og popler. Neonfarvede lamper og "polkaprikker" på asfaltstien skulle give parken et specielt udtryk.

Borgerinddragelsen var indtænkt i projektet, således at borgerne i første omgang skulle deltage i registreringen af de bevaringsværdige træer og dernæst, som nævnt ovenfor, være med til at forme udviklingsfelternes indhold (Prags Boulevard, 2002 s. 4). Denne proces blev afsluttet i foråret 2003. Der vil bl.a. blive anlagt sportsbaner, skaterbane, legeplads til en børneinstitution og en have med vandbassin. Udførelsen forventedes færdig i 2005.

I forbindelse med konkurrencen ønskede kvarterløftsekretariatet at sikre så høj en grad af borgerinddragelse som muligt. Derfor afholdt man bl.a. inden konkurrencen et dialogmøde i en weekend i et telt på Prags Boulevard, hvor beboerne kunne fremlægge deres ønsker til boulevardens fremtidige udformning i ord eller tegning. Der blev nedsat en følgegruppe, som aktivt blev involveret i arkitektkonkurrencen og som fremover skulle forelægges alle væsentlige spørgsmål i projektet frem til anlægsfasen. Følgegruppen

bestod af lokale repræsentanter fra kvarterløftets arbejdsgrupper og fra institutioner, boligforeninger, private grundejere og erhvervsliv samt unge fra kvarteret. Følgegruppen blev sideløbende med konkurrencen fagligt opkvalificeret gennem inspirations- og debatmøder samt ekskursioner. Samtidig skulle følgegruppen fungere som bagland for kvarterets borgerrepræsentanter i dommerkomiteen. Dommerkomiteen ønskede imidlertid ikke, at gruppen skulle indgå i 2. etapes program. Følgegruppen fik dermed ikke den indflydelse på projektet, man havde forventet. Sekretariatet beskrev i Årsrapport 2001 med beklagelse, at "*der skal holdningsændringer til i DAL (Danske Arkitekters Landsforbund) for at gennemføre en større grad af borgerinddragelse i arkitektkonkurrencer.*" Borgerinddragelsen til udvikling af vinderforslaget er siden gennemført som fire møder med rådgiver, dvs. meget traditionelt og absolut ikke i tråd med kvarterløftkonceptet.

Vej & Park havde i første omgang påtaget sig opgaven som projektleder under forudsætning af at få 4,5 % af anlægssummen. Dette ville Lokale- og Anlægsskuffonden, der støttede projektet økonomisk, imidlertid ikke acceptere, hvorefter kommunens økonomiafdeling påtog sig opgaven uden beregning.

Projektet fik bevilget 9,25 mio. kr. i forsøgsmidler. Kommunen og Lokale- og Anlægsskuffonden har derudover bidraget med hver 7,5 mio. kr. Hertil kommer 1,25 mio. kr. til en planlagt pavillon (H 121). Selve arkitektkonkurrencen på 1 mio. kr. blev ligeledes betalt af Lokale- og Anlægsskuffonden. Den samlede udgift til projektet forventedes således at blive 26,5 mio. kr. Da Prags Boulevard er offentligt areal, vil den fremtidige driftsopgave påhvile Københavns Kommunes Vej & Park.

Projektets fokusering på de dårlige forbindelser til både til Kløvermarken og Holmbladsgade ses som et positivt træk. Lettere adgang fra Holmbladsgadekvarteret vil givetvis kunne medføre en øget brugsfrekvens. Projektets oprindelige intensjon om en styrket boulevardkarakter vurderes ikke understøttet af vinderforslaget, idet projektets hovedgreb er en diagonal træække og ikke en allé. Tilstopning af hovedkloakledningen under boulevardens grønne midterareal med rødder fra den planlagte poppelække er i øvrigt søgt undgået med en membran.

Det undrer, at Boulevardens mange store, sunde træer ikke indgår som et aktiv i forslaget, specielt fordi der er tale om et ellers træfattigt kvarter. I den forbindelse må der stilles spørgsmål til formålet med den omtalte borgerdeltagelse ved registreringen af bevaringsværdige træer. Menigmand kan næppe vurdere et træes sundhedsmæssige tilstand. Skulle deltagelsen blot legitimere fældning af de fleste træer, så den planlagte poppelække kan markere sig som et klart element uden konkurrence fra de eksisterende træer?

Der findes i dag allerede en lille beboerhave på Prags Boulevard. Kvarterets øldrikkere har fået opstillet en skurvogn i boulevardens østligste ende, så de ikke generer i gadebilledet (H 420; omtales ikke nærmere her). Omkring skurvognen har brugerne selv bygget en have med borde og bænke samt diverse blomsterbede. Brugere passer selv haven med et årligt tilskud på 35.000 kr. fra kvarterløftets boligsociale midler, og resultatet fremvises med stolthed. Dermed er projektet et fint eksempel på, hvordan man kan få beboergrupper til at passe på deres fysiske omgivelser ved at give dem et ansvar og en udfoldelsesmulighed. Lokalt betragtes skurvognsprojektet som en stor succes. Det er indarbejdet i projektet for Prags Boulevard, hvor det har fået tildelt et af udviklingsfeltene. De to små træhytter, der uden om kvarterløftet er opstillet bag skurvognen til hjemløse, vil derimod blive fjernet.

Som en form for parkrenovering vurderes Prags Boulevard som et velplaceret projekt, uanset at det ikke ligger centralt i kvarteret. Spørgsmålet er dog, om det blev beboernes projekt eller arkitektens, og om projektet vil kunne honorere et forbrug på halvdelen af de samlede midler til opgradering af kvarterets frirum.

H 121 Pavillon (Orangeri og Væksthus)

Som et aktivitetsindslag i den renoverede Prags Boulevard var det planen at bygge et væksthus. Det skulle kunne forsyne kvarteret med sommerblomster og samtidigt fungere som kvarterets vartegn – en attraktion for områdets beboere og for gæster udefra. Da det imidlertid ikke var muligt at finde en driftsmæssig forankring af et sådant væksthus, ændredes projektets indhold til en "arkitektonisk glasperle", dvs. en pavillon med funktion som café og spillested med mulighed for udendørsservering. Pavillonprojektet indgår nu i den samlede plan for Prags Boulevard (H 120). Der er reserveret 1,25 mio. kr. til pavillonen.

Set som et lokalt plantecenter gav det oprindelige væksthus en interessant mulighed for formidling af grøn viden og lokalt salg af planter til områdets beboere. Det synes beklageligt, at denne dimension er opgivet til fordel for en café.

H 122 Amagerbanens tracé

Formålet med projektet var oprindeligt at omdanne det gamle banetracé til et øst-vestgående stisystem med alléplantning og trægrupper, hvorfra der skulle udgå stiforbindelser til Amager Strandpark. Endvidere overvejedes lokaliserings af et planteværksted (H 123) på tracéen. Succeskriteriet var, at en fysisk barriere i kvarteret blev forvandlet til en funktionel stiforbindelse. Tracéen var ved kvarterløftets start en af kvarterets få trærige lokaliteter (Se kort s. 89).

Projektet blev opgivet tidligt i kvarterløftperioden, da kommunen solgte dele af strækningen til Ørestadsselskabet til opstilling af en skurvognsby i forbindelse med metrobyggeriet. Endvidere indgik projektet allerede i Vej & Parks planer for grønne strukturer på Amager.

Det er fortsat en oplagt mulighed at udnytte det gamle baneanlæg til rekreativt brug. Det kunne samtidigt give et imageløft til områdets virksomheder, at det forsømte "bagareal" blev aktiveret.

I forbindelse med projekt Forårsrensning (H 136) blev der i flere omgange ryddet op på tracéen, hvor bl.a. gamle bilvrag blev fjernet. Alene den indsats betød, at tracéen forekom mindre utryk og forladt.

H 123 Planteværksted

Projektet, som aldrig blev gennemført, blev formuleret med baggrund i et generelt ønske om at gøre kvarteret mere grønt samt i borgernes ønske om at kunne bidrage aktivt til dette. Tanken var oprindeligt, at der på Amagerbanens tracé skulle etableres et planteværksted med tilhørende planteskole og havelodder. Faciliteterne skulle benyttes af Planteklubben (H 341), daginstitutioner, skoler, boligforeninger og private borgere. Da arealet af kommunen blev solgt til Ørestadsselskabet, blev projektet omformuleret, så man i stedet ville prøve at få en midlertidig pavillon på Prags Boulevard. Efter en toårig forsøgsperiode var det tænkt, at projektet skulle indgå i projekt "Orangeri og væksthus" (H 121). Da dette projekt blev opgivet, blev Planteværkstedet ligeledes opgivet. Planteklubben fik i stedet lokaler i Værkstedshuset i Hannovergade 10 (H 381; omtales ikke nærmere her).

Det skal nævnes, at forslaget om den midlertidige pavillon måtte opgives på grund af økonomien. Skitsering på en privat tegnestue gjorde projektet for ambitiøst og dermed for dyrt, ligesom krav om tilgængelighed for kørestolsbrugere fordyrede projektet i en sådan grad, at det ville påvirke aktivitetsmulighederne negativt.

Det var sekretariatets vurdering, at der var stor lokal opbakning og interesse for projektet, ligesom midlerne hurtigt blev tildelt. Der var bevilget 350.000 kr. i forsøgsmidler fra Statens Kvarterløftsekretariat, hvoraf de 25.000 kr. blev brugt til skitseprojektet.

Projektet viser, at formelle krav kan være en barriere for et mindre projekt af græsrods lignende karakter. Projektet skulle måske have haft lov til at vok-

se i det små og succesivt være udbygget efter behov. Det er oplagt, at et af Prags Boulevards kommende "aktivitetsfelter" anvendes til et lignende projekt, eftersom konkurrenceforslaget indeholdt udstykning af havelodder (H 120).

H 124 Grøn Polensgade

Formålet var at etablere gadebeplantninger ved en fælles økonomisk og praktisk indsats fra beboere, grundejere og andre og at høste erfaringer herfra til brug for lignende projekter. Initiativtager var en gruppe beboere i Polensgade.

Der blev satset på et højt informationsniveau til borgerne. I starten blev der afholdt et offentligt informationsmøde, hvor samtlige 715 husstande i Polensgade var skriftligt inviteret. På mødet blev der nedsat en projektgruppe, som i samarbejde med arkitekt Niels Houlberg, Vej & Park og kvarterløftsekretariatet udarbejdede et projektforslag. Forslaget blev husstandsomdelt og i en mere grundig version sendt ud til samtlige ejere og bestyrelser til godkendelse. På baggrund af de gældende regler om etablering af et fælles vejlaug i privatvejsloven krævede projektet 70 % opbakning fra gadens foreninger og ejere. Desværre tilsluttede kun 62 % sig, og projektet måtte lukkes. Udvikling af projektet havde da kostet 151.000 kr.

Grøn Polensgade havde hovedsagelig forskønnelsesformål, hvilket var plausibelt i den brede, lidt triste gade. Generelt er gaderne i denne del af kvarteret brede nok til at rumme træplantninger. Herudover var den planlagte medfinansiering perspektivrig. At nej-sigerne efterfølgende viste sig interesserede antyder, at tid er en vigtig ressource for nogle projektyper, fordi det kræver omstilling blandt aktører, der måske ikke er vant til at træffe overordnede beslutninger, at se perspektiverne i en sådan fælles indsats.

H 125 Østrigsgade som grønt bånd

Formålet var at gøre gaden mere fredelig ved at ændre vejstatus fra fordelingsgade til bydelsgade, etablere cykelsti samt plante træer, hvor sideveje støder til.

Projektet udførtes ikke, men blev indarbejdet i den kommende Trafikplan for Amager. Der blev dog rent trafikmæssigt, som omtalt i forbindelse med Kulturdiagonalen (H 102), etableret et fodgængerfelt, ligesom der blev afstribet en cykelbane.

Mens man i kvarterløftregi drøftede Østrigsgades fremtid, blev der i Vej & Park udarbejdet planer for Østrigsgade. Dette blev til sekretariatets undren ikke koordineret med kvarterløftet. Som Grøn Polensgade var gadeomlægningen i Østrigsgade en oplagt mulighed og de påtænkte træplantninger ved gadeudmundingerne en fornuftig idé, idet der her generelt er plads til træer i både luftrummet og i jorden.

H 126 Naturlegeplads i Moselgade

Projektet sigtede på etablering af et legeområde i en del af Moselgade for børn fra de tilgrænsende, fire institutioner. Uden for institutionernes lukketid skulle legepladsen kunne benyttes af alle børn, idet der er mangel på legepladser i kvarteret. Initiativtager var en gruppe medarbejdere fra de fire institutioner. Legepladsen blev indviet i november 2001.

Som en del af projektet blev Moselgade lukket for kørende trafik mod Lergravsvej. Vejstykket blev indrettet som et trafiklegelandskab med bakker i forskellige farver asfalt i direkte tilknytning til institutionernes eksisterende udearealer. Der blev anvendt enkle og solide materialer, der sikrer legeområdets holdbarhed, og de plantede bøggehække vokser fint.

Projektet blev forsinket bl.a. på grund af manglende ressourcer til skitse- og projektering i Vej & Park samt fejlbudgettering, idet over 1 mio. kr., dvs. 33 % af budgettet manglede til bortanskaffelsen af forurenede jord. Vej & Park tilbød som kompensation at reducere honorarkravet med 200.000 kr.

De resterende midler blev indhentet ved en ekstraordinær bevilling, frivilligt arbejde og omprioritering af forsøgsmidler.

Der var stor lokal opbakning til projektet – især fra institutionerne – og der var ingen indsigelser trods uenighed i starten om ejerskab og beslutningsprocedure. Denne succes skyldtes efter sekretariatets vurdering, at beboerne fra de omkringliggende boligbebyggelser blev inddraget tidligt i processen. Vej & Park fremhævede projektet som samarbejds-mæssigt meget vel-fungerende.

Projektet kostede samlet 3,9 mio. kr., hvor Statens Kvarterløftsekretariat bevilgede 3.450.000 kr. i forsøgsmidler, FAF (Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen) 100.000 kr., U&U (Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen) 200.000 kr., kommunens økonomiforvaltning 100.000 kr. og Friluftsrådet 50.000 kr. Forvaltningerne for de pågældende institutioner enedes om den fælles drift af området. Vej & Park sørgede dog for at udarbejde en driftsplan med gartnerisk vejledning til gårdmændene inden indstillingen til de pågældende forvaltninger.

Det anvendte succeskriterium var ifølge startrappen, at naturlegepladsen ville komme til at fremtræde som ”– en forbilledlig løsning, der både pædagogisk, æstetisk og socialt imødekommer et markant behov blandt kvarterets børn.” Senere blev det tilføjet, at legepladsen skulle tilføre kvarterets sydlige del et nyt samlingssted. Det oprindelige succeskriterium synes at være opfyldt. Sekretariatet har fået meddelt, at legeområdet er populært. Men om det ligefrem er blevet et nyt samlingssted må betvivles, idet der kun er få opholdsmuligheder for voksne. I tilknytning til anlægget anses det for meget værdifuldt for det legepladsfattige kvarter, at de tilgrænsende institutioners legepladser i dag er åbne uden for institutionernes åbningstid som ”nærmiljøanlæg”. Det volder angiveligt ikke problemer.

Naturelementet er trods navnet naturlegeplads ikke særligt fremtrædende, men kan med lidt god vilje siges primært at ligge i materialevalget og i den nye beplantning, der med sin placering ud mod Moselgade og det store trafikale tomrum, hvor Moselgade møder Kastropvej, vil styrke legepladsens intimitet. (Natur)legepladsen i Moselgade er et velanbragt projekt, som vurderes at have forbedret de lokale legemuligheder. Det kan desuden ses som et modelprojekt for andre tætte bykvarterer med for få legemuligheder for de mindre børn. Projektet illustrerer desuden fordelene ved en fleksibel økonomi og en god, kommunal opbakning.

H 127 Lergravsvej

Formålet var at beplante vejen, hvor sidegaderne støder til, så der blev skabt et sammenhængende grønt træk. Træplantningerne skulle videreføres som allé fra Strandlodsvej til Amager Strandvej.

Projektet blev skinlagt, fordi Vej & Park tidligt meddelte, at området indgik i deres planer for grønne strukturer på Amager, herunder en grøn forbindelse fra metrostationen ved Lergravsparken til Amager Strandpark. Det var imidlertid uklart, hvornår Vej & Park ville prioritere projektet, hvorfor det som sekretariatet skrev i Årsrapport 2001, har ”levet en slags skyggetilværelse.” Med planerne for Strandparken forventede man dog på kvarterløftsekretariatet, at der ville blive genereret penge til formålet inden for de kommende år.

Forbindelsen til strandparken var et af kvarterløftets overordnede mål. Det kan undre, at kommunens planer ikke har kunnet samordnes med projektet inden for kvarterløftperiodens fem år.

Forskønnelse

H 130 Belysning på Holmbladsgade

Formålet med projektet var at give gaden sin egen belysningsidentitet og herigennem en øget tryghed for beboerne i området. Projektets succeskriterier gik på, at formålet blev opfyldt, og at der kunne opnås enighed i projektgruppen, så projektet ikke blev truet af interne stridigheder.

Belysningsplanen for Holmbladsgade omfattede udskiftning af det traditionelle belysningsarmatur "Københavnslampen" med andre, mere transparente lamper. Derudover var der planlagt opsætning af væglygter i alle sidegader til Holmbladsgade, parvis opsætning af seks meter høje lyssøjlestandere på Plads ved Bremensgade (H 101) og Nathanaels Kirke samt nedlægning ti steder i fortovet af blå lyschaussésten, der skulle illudere vand. Endelig skulle der opsættes lys i nicherne på de tre lange mure foran boligkomplekset Støberigården midt på Holmbladsgade. Udskiftning og opsætning af de nye armaturer var planlagt færdigt i sommeren 2003.

På kvarterløftsekretariatet var man stolte over projektet, idet der ikke før var blevet tilladt ændret på kommunens belysning, som er udviklet med henblik på minimering af driftsomkostningerne. Sekretariatet har dog i årsrapporterne beskrevet processen som både vanskelig og tidskrævende i forhold til at opnå enighed med kommunen omkring projektet. Projektgruppen fik støtte fra en ekstern belysningsrådgiver, arkitekt Bjarne Schläge, samt Københavns Energi og var desuden på inspirationsekskursioner. Andre borgere blev inddraget via offentlige møder og orienteret via lokale medier. Der blev udarbejdet en folder, der redegjorde for projektets forløb. Endvidere var der planer om at lave en mindre tryksag med henblik på at videregive de høstede erfaringer.

Projektet har bl.a. været relateret til Plads ved Jemtelandsgade (H 100) og Plads ved Bremensgade (H 101) samt træplantning på Holmbladsgade ved sidevejenes tilslutning i forbindelse med forskønnelse af kvarteret (H 137). Koordineringen med de andre projekter fremhævedes som et positivt træk i samarbejde mellem Vej & Park og kvarterløftet. Vej & Park står for den fremtidige drift af hele belysningsprojektet.

Projektet var budgetteret til 4,05 mio. kr. med 2,5 mio. kr. i forsøgsmidler fra Statens Kvarterløftsekretariat og 200.000 kr. fra regeringens Bypulje samt yderligere 1,35 mio. kr. i forsøgsmidler, som er overført fra den tidligere kunstplan (H 134).

Der er ingen tvivl om, at projektet markerer sig i Holmbladsgade efter mørkets frembrud, ligesom belysningen ved gadehjørner og i murnicherne sandsynligvis har øget trygheden ved at færdes på gaden om aftenen. Formålet – og dermed succeskriterierne – må således anses for opfyldt. Det vurderes dog begrænset, at arkitektoniske eller andre kvaliteter i Holmbladsgade fremhæves af belysningen, ligesom det er et spørgsmål, hvor meget man bemærker den anderledes, wirehængte lygte, som er placeret i otte meters højde. I dagslys ses det nye lysarmatur ikke meget i det sammensatte gadebillede.

Projektets realisering vurderes i høj grad at kunne tilskrives en enkelt kvarterløftsmedarbejders ihærdighed. Det var helt sikkert også borgernes ønsker, som sekretariatet har repræsenteret, men spørgsmålet er, hvem projektet var vigtigst for?

H 131 Belysningsplan for Prags Boulevard

Projektet havde som belysningsplanen for Holmbladsgade som mål at skabe en varieret belysning. Idéen blev integreret i det samlede projekt for boulevardområdet (H 120).

H 137 Radikal oprydning og forskønnelse

Formålet med projektet var en forskønnelse af kvarteret. Der var mange misligholdte og hærgede skilte, plankeværk, trådhegn m.m. Endvidere skulle kvarteret forbedres med mere beplantning. Arbejdsgruppen Kvartermiljø tog derfor initiativt til etablering af en økonomisk pulje til oprydning og forskønnelse, som beboerne kunne ansøge. Gennem pjecer og lokale medier orienteredes om ansøgningsproceduren. Succeskriteriet var – noget selvfølgelig – at målet skulle nås gennem et konstruktivt samarbejde med de berørte ejere. Et vurderingsudvalg bestående af borgere, repræsentanter fra kommunens Vej & Park og Plan & Arkitektur samt kvarterløftsekretariatet blev nedsat til at behandle ansøgningerne fra borgerne.

Puljen støttede flere friarelaterede delprojekter, f.eks. plantning af en række popler mellem bolig- og erhvervsbebyggelse på Poppelrækken (s. 89, H 137a), plantning af træer i Nürnberggade (H 137b), plantning af blomster på torvet ved Jenasgade samt initiativer på de fælles friarealer i boligbebyggelsen Støberigården. Desuden bør nævnes den særlige aftale, kvarterløftet indgik med Vej & Park, om muligheden for plantning af 18 gadetræer i kvarteret ved forskellige gadeudmundinger. Puljen bevilgede hertil 500.000 kr. til Vej & Park. Træerne blev hovedsagelig placeret ved gadeudmundinger mod Holmbladsgade (se H 130). En ansøgning fra Planteklubben (H 341) om tilladelse til opstilling af blomsterkrukker i Holmbladsgade, blev derimod ikke accepteret af Vej & Park.

Projektet var ikke ubetinget en succes, idet man havde forventet flere ansøgninger, end der reelt kom. Dog bør det bemærkes, at nogle af borgernes forslag efter sekretariatets opfattelse ikke var af tilstrækkelig høj kvalitet, og derfor ikke blev imødekommet, f.eks. bænke ved Støberigården og plantekummer ved forskellige indgange.

Samlet set vil især gadetræerne langs Holmbladsgade få en blivende effekt, selv om de først vil markere sig i gadebilledet efter en årrække. Generelt vurderes en pulje til små, synlige borgerinitiativer at være i tråd med kvarterløftkonceptet. Dog må det være en forudsætning, at anmodningerne får en behandling, der sikrer, at alle borgere har mulighed for at få støtte til de initiativer, de finder vigtige for deres bomiljø.

Trafik

H 156 Pulje til trafikprojekter / Trafikplan for Holmbladsgadekvarteret

Baggrunden for projektet var ønsket om en samlet plan for forbedring af de trafikale forhold i kvarteret, specielt for de bløde trafikanter. En trafikplan, "Forslag til handlingsplan for trafikken i Holmbladsgadekvarteret" (1999), blev udarbejdet af konsulentfirmaet Anders Nyvig A/S i samarbejde med bl.a. beboerne. Hensigten var, at planen skulle indgå i arbejdet med den kommunale trafikplan for hele Amager, hvilket ifølge sekretariatet skete.

På baggrund af trafikplanen blev det lokalt vedtaget at udføre tre gadeomlægninger for den 2,8 mio. kr. store pulje⁶, udvidelse af fortovsarealet ved Nathanaels Kirke på Holmbladsgade, gadeomlægning ved pladsen ved Bremensgade (se H 101) samt forgængerfelt i krydset Østrigsgade/Serbiensgade (se H 125).

Projektet nævnes her, fordi det vurderes at have forbedret tilgængeligheden internt i kvarteret, hvilket er af betydning for også udnyttelse af de rekreative muligheder.

⁶ Beløbet indgår ikke i opgørelsen over anvendte økonomiske midler til friarealindsatsen.

Andre projekter

H 280 Projekt grøn byfornyelse

Formålet var at få byøkologiske hensyn integreret i byfornyelsen, bl.a. gennem information, lokal debat, uddannelse af beboere og beboerrepræsentanter, udarbejdelse af fakta-ark med konkret viden og hjælp til beboerne til deres projekter. Endvidere var det projektets mål at forbedre friarealernes herlighedsværdi.

Rådgivning af beboerne angående byøkologiske muligheder er generelt et støtteværdigt initiativ. Projektet kom dog ikke til at påvirke kvarterets friarealer, idet der blev fokuseret på tekniske forhold som varmegenindvinding i lejlighederne, fælles fryserum, opsamling af regnvand til fællesvaskeri, etablering af solvarme og andre i øvrigt udemærkede tiltag. Rådgivning vedrørende friarealerne blev i et vist omfang tilgodeset gennem Planteklubben (H 341).

H 341 Planteklubben (Planteklubben de Grønne fingre)

Formålet med klubben var, at interesserede borgere aktivt kunne være med til at gøre kvarteret grønnere og få mere natur i byen. Tanken var desuden, at beboerne gennem arbejdet med planter ville få anskueliggjort naturkredsløbet og dermed opnå større forståelse for økologiske principper og miljørigtig adfærd. Man ønskede endvidere at stimulere til både fælles og individuelle haveprojekter.

Den grønne guide var projektets dynamo. Interesserede borgere blev indkaldt, og efter en fælles vandring rundt i kvarteret blev der udarbejdet en plan for mulige indsatsområder. Derudover afholdt foreningen mange forskellige aktiviteter: frøspredningsaktion, kurser i pileflet og blomsterbinding, plantning af sommerfuglebuske og diverse ekskursioner til haveudstillinger. Planteklubben blev bemærket i forbindelse med den internationale konference "Lad 1000 blomster blomstre", som blev afholdt på Københavns Rådhus i september 2001, idet den fik et billede på forsiden af konferencekataloget.

Et par delprojekter skal fremhæves: Planteklubben fik arrangeret treårige kontrakter med to forskellige virksomheder om brugsretten til et stykke af deres jord. Planteklubben forestod både jordbearbejdning, plantning og vedligeholdelse. Foran Amagerbanken blev der det første år plantet sommerblomster og dernæst lagt forårsløg. Op ad trådhegnet på den store parkeringsplads på "Sadolingrunden" ud mod Holmbladsgade blev der sat pralbønner.

Et tidligere omtalt projekt, blomsterkrukker i Holmbladsgade (se H 137), var et af planteklubbens store initiativer. Efter mange formelle ansøgninger og alternative forslag måtte projektet opgives til stor skuffelse for medlemmerne. Vej & Park finder det generelt ikke hensigtsmæssigt med havepræg på offentlige veje.

Der var stor lokal interesse for planteklubprojektet. Sekretariatet vurderede projektets succes som betinget af en velfunderet, lille kerne personer med stor lyst til fælles opgaver, selv om økonomien var begrænset. Foreningsdannelsen vurderedes af sekretariatet som hensigtsmæssig, idet den gav medlemmerne en større ejerskabsfølelse over for projektet. Trods interessen sygnede Planteklubben alligevel hen. Personaleskift til en ny grøn guide med andre interesser, manglende lokaler og en formand, der fik nye opgaver, var blandt årsagerne.

Foreningen havde omkring 20 medlemmer, hvoraf de 10-15 var meget aktive. Der var både folk med praktisk erfaring fra kolonihaver og folk uden nogen form for erfaring. De opstillede succeskriterier omfattede, at mindst 20 af kvarterets borgere inden for projektets første år indgik i klubbens arbejde, samt at der årligt blev arrangeret 3-5 ekskursioner. Begge dele blev nået.

Projektet fik bevilget 9.000 kr. fra en pulje i Statens Kvarterløftsekretariat, og den grønne guide bidrog med 20.000 kr.

Det vurderes at være i kvarterløftets ånd, at borgerne i det små kan være med til at præge det kvarter, de bor i, selv om det kan kollidere med overordnede kommunale retningslinier for de offentlige københavnske byrum. Projektet illustrerer, at man for få midler kan opnå synlige effekter, der kommer til at fylde i folks bevidsthed. Det sidstnævnte oplevede planteklubben bl.a., da de om efteråret tog de visne pralbønnerne ned af trådhegnet ved Sadolingrunden: forbi-passerende standsede op og skældte ud! Man havde således opfyldt et behov, der netop blev udtrykt i kvarterløftets start, hvor borgerne gav udtryk for, at der var for lidt grønt og for meget asfalt i kvarteret. En positiv opfattelse af projektet blev også udtrykt i kvarterløftsekretariatet, der dog havde erfaret, at byboere ofte undervurderer den nødvendige, vedholdende fysiske indsats. Endeligt vurderedes det af sekretariatet, at et projektet som dette, der hurtigt kan give synlige resultater, er centralt i et kvarterløft, der har mange store og langsigtede projekter.

H 434 Gårdmænd på tværs

Projektet har kun indirekte bidraget til et friarealmæssigt løft af kvarteret, men nævnes her, fordi det overordnede mål var at forbedre det fysiske og det sociale miljø i de almene boligafdelinger. Projektet sigtede oprindeligt på, at gårdmændene fik et netværk til erfaringsudveksling omkring arbejdets praktiske forhold. Senere blev redskaber til håndtering af den ofte konfliktfyldte hverdag integreret. Begge dele skulle gøre gårdmændene i stand til at forbedre informationen til beboerne om anvendelsen af fællesarealerne, affaldsortering m.m. Endvidere skulle projektet lede til, at beboerne passede bedre på både fællesarealer og lejlighed. Gårdmænd i andelsforeninger og i private udlejningsejendomme er siden kommet med i ordningen.

Den grønne guide, en affaldskonsulent, der var tilknyttet kvarterløft, og mange andre har været aktive i projektet. Konkret er emner som affaldssortering, bioaffald, grønne regnskaber, grafittibekæmpelse samt beplantning og forskønnelse af gårdene blev taget op. Gårdmændene var på gårdvandring hos hinanden, og der blev afholdt kurser i konfliktløsning og kulturforståelse samt ekskursioner til andre bebyggelser. I gennemsnit deltog 15 gårdmænd i arrangementerne. Som med Planteklubben (H 341) faldt aktivitetsniveauet, da den grønne guide forlod projektet.

Projektet fik bevilget 50.000 kr. i boligsociale midler.⁷ Projektet vurderedes at være en succes, og der var reserveret midler til en nærmere evaluering af projektet.

Projektets oprindelige idé om at opkvalificere gårdmændene fagligt omkring bl.a. pleje af plantninger vurderes at være en konstruktiv måde at forbedre de eksisterende friarealer på. Hvis der samtidig med gårdmændenes nye kompetencer inden for kulturel forståelse og konflikthåndtering kan skabes et bedre socialt miljø i de enkelte bebyggelser, vurderes det at kunne befordre en øget, positiv anvendelse af de bolignære friarealer.

Andre aktiviteter:

Der har været arbejdet med en del andre initiativer med relation til det fysiske miljø. Nogle blev opgivet, nogle blev indarbejdet i andre projekter og andre blev gennemført med succes. Et helt særligt initiativ var projekt Forårsrengøring (H 136), der sigtede på et renere kvarter, hvor beboerne samledes om ansvaret herfor. For at skabe opmærksomhed om emnet gennemførte man i starten af kvarterløftperioden et større arrangement, hvor man fejede Holmbladsgade med verdens største kost, lavet specielt til formålet. Kosten var så bred som selve gaden og med et skaft på tyve meter. Samtidig kørte man med en motorcykel, der skulle opsamle hundeefterladenskaber. Projektet vurderedes på sekretariatet at have haft stor efterfølgende effekt på

⁷ Indgår ikke i opgørelsen over de anvendte økonomiske midler til friarealindsatsen.

grund af bl.a. den meget medieomtale. Der blev desuden afholdt oprydningssdage koncentreret omkring Amagerbanens tracé, hvilket fik fjernet arealets lossepladskaraktter – i hvert tilfælde for en tid. Det lykkedes imidlertid ikke som ønsket at få de omkringliggende virksomheder engageret i dette arbejde, ligesom beboerne heller ikke udviste større interesse. Ved den seneste oprydning deltog kun medarbejderne fra sekretariatet.

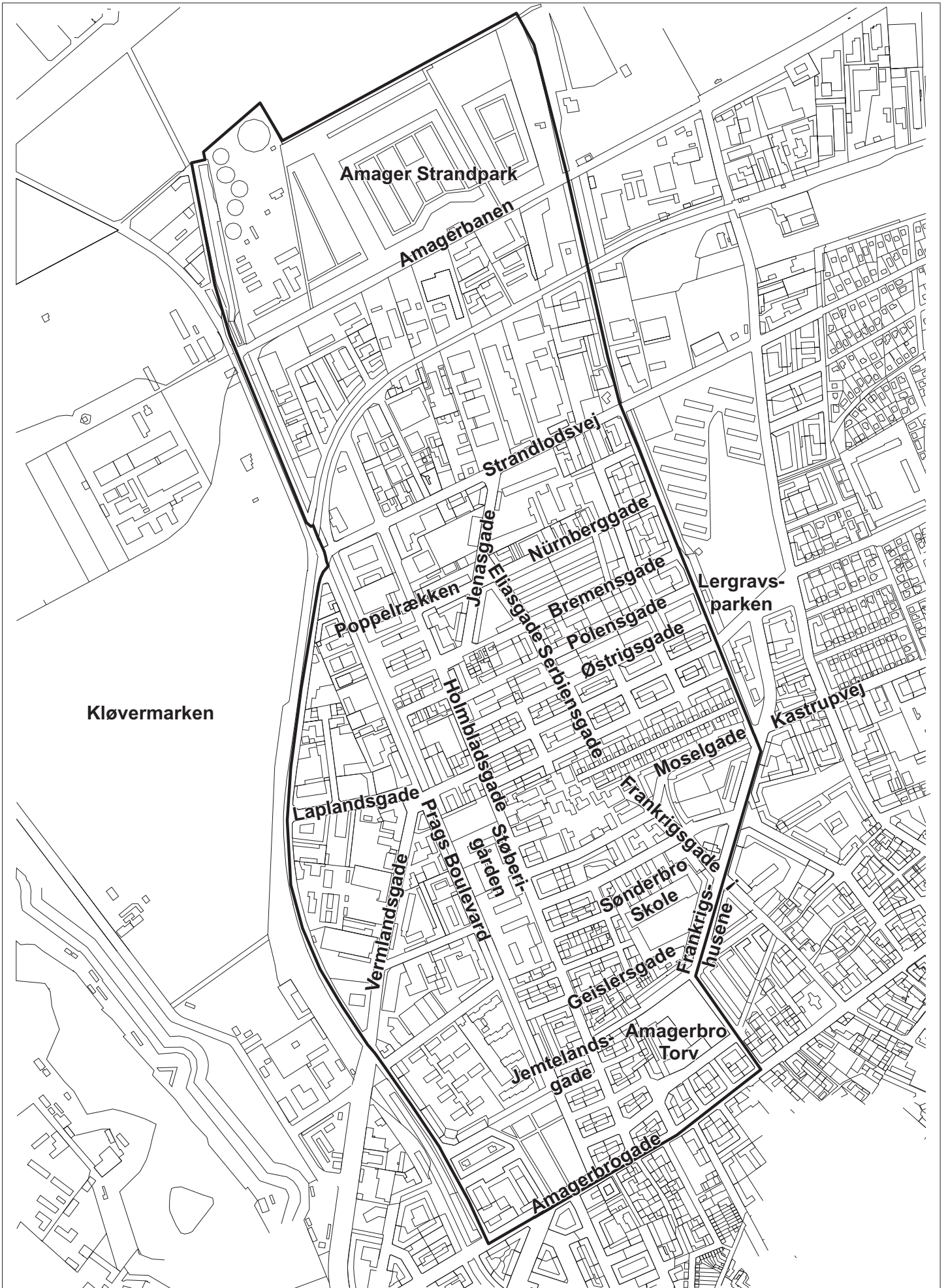
Endelig skal nævnes, at der i byfornyelsessammenhæng blev udført seks gårdrenoveringer i kvarterløft-regi. I kvarterløftets oprindeligt formulerede målsætning blev det omtalt, at 45 ejendomme ville få støtte til bolig- og gårdprojekter, men kun få søgte om friarealforbedringer – måske fordi bygningsrenovering var mest tiltrængt, men det blev også nævnt af den grønne guide, at ansøgningsperioden var alt for kort. Der blev anvendt 25,5 mio. kr. Ved kortlægning af friarealprojekterne i kvarterløftet i Kgs. Enghave i efteråret 1999 afspejledes den tydeligste, fysiske planlægningstankegang for de første syv kvarterløft. Der var udarbejdet en overordnet, grøn strukturplan, der professionelt opsamlede og strukturerede bydelens problemer i en overbevisende grøn plan, hvor forbindelsen til de omkringliggende, store, rekreative arealer samtidig styrkedes. Planens hovedelementer var:

- et nyt knudepunkt en central, stationsnær pladsdannelse
- ”Byens Grønne Nerve”, som var trafiklinjer for de bløde trafikanter
- en eksisterende, rekreativ grøn kile.

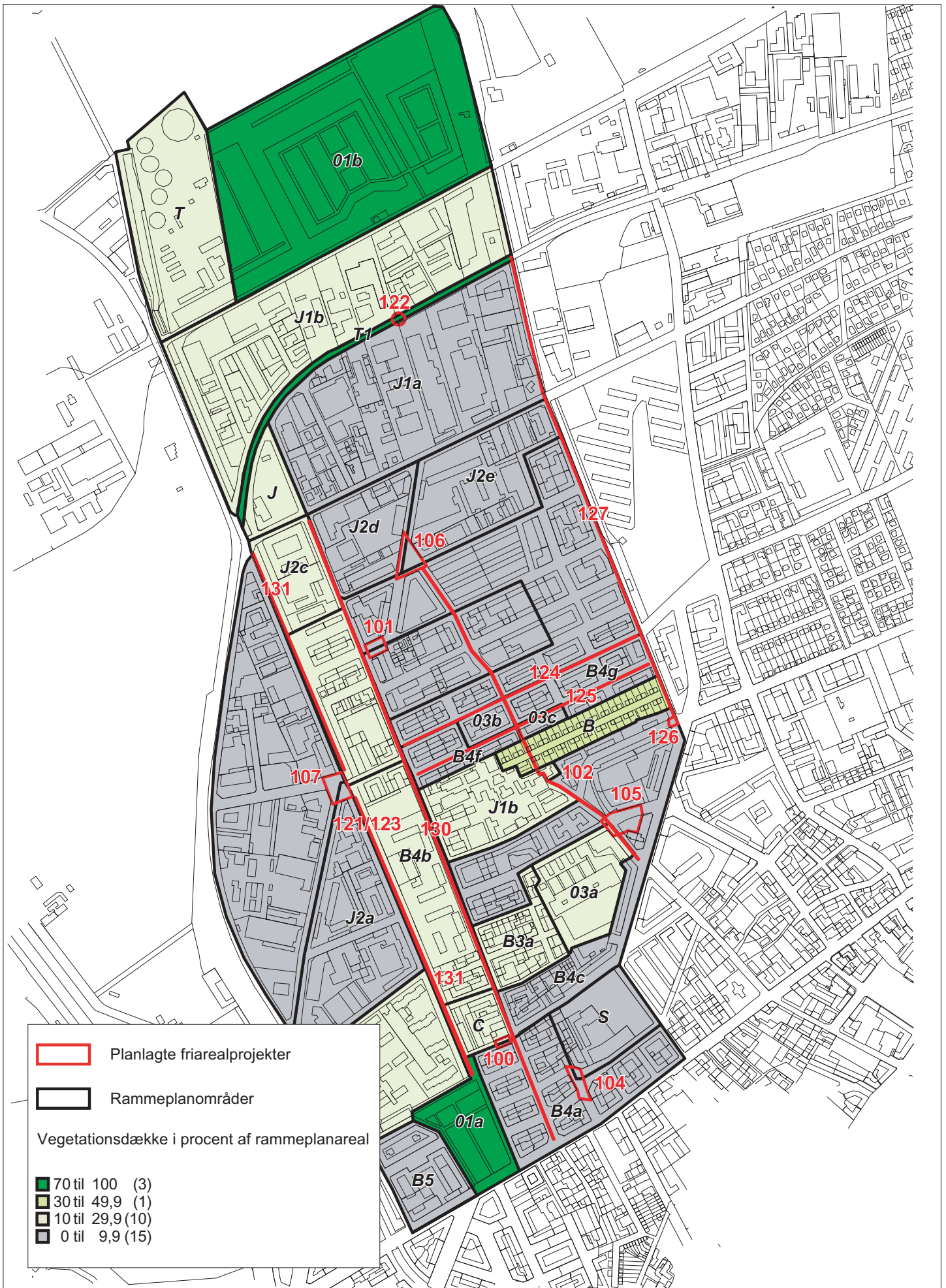
Der er sket væsentlige ændringer i denne plan gennem kvarterløftperioden, da flere af de større gadeforskønnende og sammenbindende projekter ikke blev gennemført.

Nedenstående gennemgang, der følger de oprindelige projektnumre i numerisk rækkefølge, omfatter såvel de projekter, der blev gennemført, som dem der blev opgivet. Hertil kommer projekter, der var blevet omarbejdet under et nyt projektnummer, eller tilføjet og udført siden den gennemgang af materialet, der blev foretaget i 1999 til brug for forundersøgelsen.

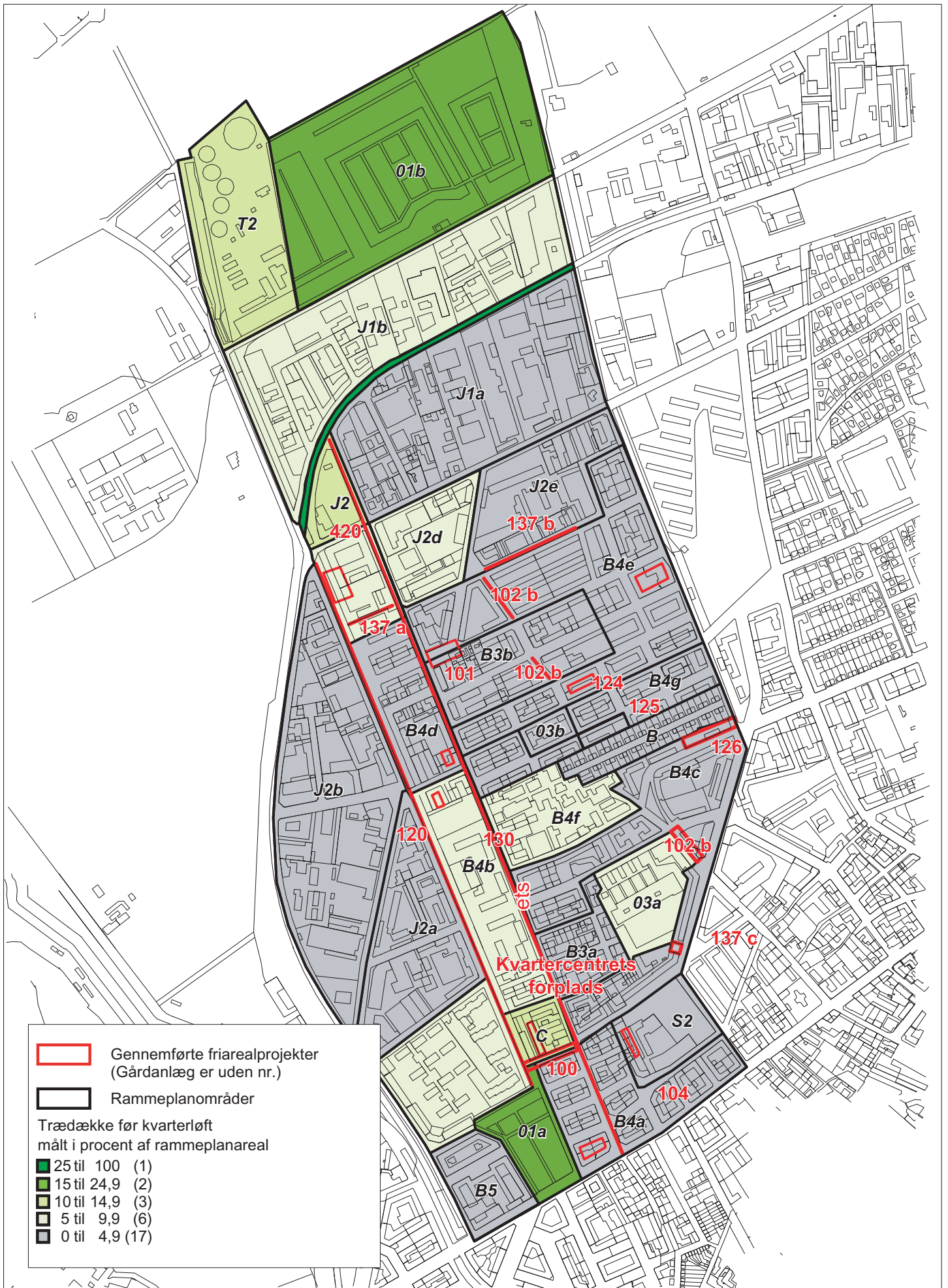
Holmbladsgadekvarteret. Oversigtskort

Holmbladsgadekvarteret. Planlagte friarealprojekter og vegetationsdække før kvarterløftet

Holbladsgadekvarteret. Gennemførte friarealprojekter og trædække før kvarterløftet

DAHLBERG LÅSE

22 12 12 ABC-LÅSE 32 51 00 04

THE ULTIMATE BATTLE
THE ULTIMATE BATTLE
GAMING TILBL
GAMING TILBL
GAMING TILBL

Friarealprojekter i Kongens Enghavekvarteret

E 101 Arkitektkonkurrence for Sydhavns Plads

Sydhavns Plads er et meget uklart byrum, hvor veje og S-bane mødes i spidse vinkler og flere niveauer. S-banen føres over vejen lige ved pladsen. Sydhavn Station er sammen med vejarealerne omkring Sydhavns Plads et vigtigt trafikalt knudepunkt, hvor det i kvarterløftsammenhæng blev tænkt muligt at give bydelen et samlende og identitetsgivende løft.

Visionen blev dog alene udmyntet i et projekt, hvis mål var afholdelse af en arkitektkonkurrence om pladsens udformning og forbindelse til havneområdet og til boligkvartererne Frederiksholm og Musikbyen. Af konkurrenceforslagene ønskede man bl.a. forbedring af forholdene for de svage trafikanter og sikring af sammenhængende og styret udformning vedrørende materialevalg, design, belysning m.m. for at markere området udadtil. Idéen var fra kvarterløftets side at få både kommunen og de øvrige aktører til at tage et medansvar for pladsens fremtid. Succeskriterierne var primært at engagere og inddrage de berørte parter og at etablere et partnerskab mellem de eksterne aktører. Initiativtager var arbejdsgrupperne under Det fysiske miljø.

Et bredt spektrum af aktører deltog i planlægningsarbejdet, herunder i dommerkomitéen. Vinderforslaget blev konkretiseret i et samarbejde mellem vinderen selv, arkitekt Søren Hell Hansen, kvarterløftsekretariatet og Vej & Park og indgår i Kgs Enghave Trafikplan (E 132). Det var ved kvarterløftets afslutning meget tvivlsomt, om projektet eller bare dele heraf nogen sinde ville blive realiseret. Projektet havde ikke nogen egentlig forankring, men håbet fra kvarterløftsekretariatets side var, at de gennemdrøftede tanker og idéer fra projektet ville blive medtaget, hvis en eventuel realisering skulle blive aktuel, f.eks. i forbindelse med et kommende boligbyggeri i Teglværks havnen.

Siden afholdt bl.a. et nyt hotelbyggeri og DSB's uafklarede holdning til en fremtidig arealanvendelse af deres arealer kommunen fra at udarbejde en lokalplan for projektområdet. I sensommeren 2002 slog DSB sig imidlertid ned med et kontor på stationen. Kvarterløftsekretariatet håbede, at dette kunne øge deres interesse for pladsen.

Der blev bevilget 1 mio. kr. i forsøgsmidler, hvoraf de 870.000 kr.⁸ blev brugt. De resterende 130.000 kr. blev overflyttet til Bavnehøj Allé (E 128).

En konkurrence med det formål at få belyst mulighederne for at skabe en funktionelt og visuelt velfungerende plads på dette centrale trafikknudepunkt vurderedes i forundersøgelsen umiddelbart at være en klog start på istandsættelsen af pladsen. Konkurrencen vurderes dog her at have været en – for – stor investering i et projekt, som man på forhånd var næsten klar over aldrig ville blive realiseret. Omvendt var man i kvarterløftsekretariatet af den opfattelse, at pengene ikke var spildt, idet projektet havde skabt en bevidsthed hos forskellige, relevante aktører omkring områdets fremtid.

E 102 Byens Grønne Nerve

For at styrke oplevelsen af kvarteret som en enhed, var det målet at opbygge en ny, indre trafikstruktur gennem hele kvarteret for de bløde trafikanter. Projektet var således både et trafiksanerings- og et gedeforskønnelsesprojekt. Derudover var det et socialt projekt, idet håbet var, at fysiske forbed-

⁸ Indgår ikke i opgørelsen over anvendte økonomiske midler til friarealindsatsen.

ringer ville føre til større social aktivitet. Initiativtagere var primært arbejdsgrupperne under Det fysiske miljø.

Oprindeligt var det planen at indsnævre kørebanerne i Tranehavevej, Borgbjergsvej, Mozartsvej, Stubmøllevej og Hammelstrupvej, så de frigjorte arealer kunne anvendes til beplantning og til et sammenhængende cykelstisystem. Endvidere skulle der etableres nye pladسدannelser med trafikdæmpende foranstaltninger ved Borgbjergsvej og i skæringen Mozartsvej/Stubmøllevej. Sydhavns Plads indgik også i Den Grønne Nerve. Dette interne cykelstisystem skulle videreføres således, at det kunne sammenbinde bydelen med de omgivende rekreative arealer, dvs. Valbyparken, Tippen og Vestre Kirkegård. Projektet blev senere indarbejdet i Kgs. Enghave Trafikplan (E 132), så idéerne blev forankret. Projektet skal således ses som en langsigtet strategi. Succeskriterierne omfattede såvel gennemførelse af projektet som et bredt samarbejde mellem berørte aktører.

Delprojekterne løb samlet op i over 50 mio. kr., hvor man kun havde fået bevilget 19,4 mio. kr. i forsøgsmidler til projektet.

De prioriterede delprojekter blev gennemført i første halvdel af 2003. Pladسدannelsen ved og beplantning på Borgbjergsvej blev udført som projektets første fase. Dernæst fulgte pladسدannelsen Mozartsvej/Stubmøllevej og istandsættelse og indsnævring af Mozartsvej. Projektets øvrige planer blev opgivet, bl.a. fordi ændringer på privat fællesvej kræver enighed fra alle grundejere, hvilket ikke kunne opnås.

a. Pladسدannelsen ved Borgbjergsvej opstod ved indsnævring af kørebanen samt ved inddragelse af sidegaden Gustav Bangsvej. Belægningen er i røde tegl, der er opsat plantestativer med klatreplanter, plantet små grupper af træer i beskyttende metalstativer og opsat rygløse bænke. På Borgbjergsvej er der endvidere på initiativ af borgerne opstillet de samme stativer til klatreplanter som på pladsdannelsen. Den røde teglbelægning er begrundet i lokalhistorien, idet der har ligget et teglværk i området.

b. Pladsdannelsen Mozartsvej/Stubmøllevej blev udført med samme belægning og samme inventar som på Borgbjergvej.

c. Ved istandsættelsen af Mozartsvej fik vejen bl.a. ny gadeprofil med parkering langs en lav kantsten. Under skitseringen påpegedes fra kommunal side det problem, at folk kører op på kantstenen og parkerer, så fodgængerpassagen indsnævres, men de blev ifølge en embedsmand fra Vej & Park beskyldt for at modarbejde projektet.

Den Grønne Nerve har som projekt generelt været omgærdet af organisatoriske, samarbejds-mæssige og faglige problemer. Vej & Park fik på et tidspunkt overdraget projektansvaret. Et byggeudvalg, hvor borgere også var repræsenteret, fulgte udviklingen af detailprojekteringen. Samarbejds-vanskeligheder medførte forsinkelser, hvilket ledte til frustration hos de engagerede borgere. Projektets tilknyttede rådgiver, landskabsarkitekt Henrik Fog-Møller, var på grund af sine evner til at inddrage og omsætte borgernes tanker til planforslag vellidt af borgerne, men blev afskediget af kommunen som følge af faglige uoverensstemmelser. Kvarterløftsekretariatet var af den overbevisning, at det var afgørende for projektet, at afskedigelsen først skete sidst i processen, idet rådgiveren fungerede som borgernes talerør. Et andet stort problem i projektet var den manglende enighed om inddragelse af private fællesveje.

Vurderingen fra kvarterløftsekretariatets side var, at projektet illustrerede kvarterløftånden, hvor de sociale og de fysiske elementer gik hånd i hånd. De opstillede succeskriterier omkring samarbejdet mellem de berørte aktører vurderedes derfor på trods af konflikterne undervejs som indfriet.

Umiddelbart giver udtrykket "Byens Grønne Nerve" et godt billede af planens formål og vækker positive associationer til et grønt bælte gennem byen. Arbejdsgruppen omfattede borgere med arkitektfaglig baggrund, hvilket kan forklare det planlægningsprægede idéoplæg. Står man imidlertid på ste-

det, f.eks. i Borgbjergvejs brede gaderum, må det erkendes, at det er et ganske anseeligt plantevolumen, der skal til for at give disse gaderum et grønt udtryk, og at det kun kan ske på langt sigt og med meget store etablerings- og driftsomkostninger. Det magtede projektet ikke. Projektet var således arkitektonisk rigtigt tænkt, men var urealistisk i forhold til tidsramme og økonomiske midler. Omprofileringen af den smallere Mozartsvej med de gennemførte træplantninger og opsatte slyngplantestativer har haft større effekt. Med den snævre plads til biler kan ændringen tænkes at begrænse unødigt biltrafik, hvilket er i tråd med formålet for den Grønne Linie. Træerne blev desværre for det umiddelbare indtryk plantet i en ret lille størrelse.

De to pladsdannelser giver karakter i de ellers anonyme gadeforløb. Især Borgbjergsvej har med pladsen og gadens øvrige istandsættelse fået et løft, men desværre synes træplantningerne ikke at være udført optimalt og de opsatte slyngplantestativer opleves dominerende i forhold til de små træer. Det er væsentligt for det rumlige indtryk, at både træer og slyngplanter kommer i vækst. Endelig gav store ukrudtsmængder i bedene og døde træer i sommeren 2003 det indtryk, at driftsindsatsen ikke er optimal. Det kan komme til at påvirke indsatsens effekt i negativ retning.

E 110 Området omkring Karens Minde

Karens Mindes hovedbygning er bydelens kulturelle – og tidligere politiske – centrum. Bygningen indeholder beboerhus, bibliotek og specialinstitutioner og blev desuden brugt af det tidligere bydelsråd. Kvarterløftsekretariatet var placeret i Karens Minde. I området findes desuden Strandparks skolen, en børnehave og Børnenes Dyremark, som er fælles staldfaciliteter for forskellige husdyr, bl.a. ponyer, samt den sidste rest af den oprindelige, kongelige enghave, der antageligt var et græsningsoverdrev for heste. Formålet med projektet var, at området skulle styrkes som del af en rekreativ rygrad i bydelen. I 1999 og 2001 fik Karens Minde tildelt Friluftsrådets "Byens grønne blad" for sin herlighedsværdi.

For Karens Mindes nærområde ønskedes det parklignende udtryk udviklet. For det øvrige område ønskedes det selvgroede præg bevaret og styrket, og stisystemerne, som udgår fra området til Valbyparken og naturområdet Tippen, skulle forbedres og udbygges. Succeskriteriernes fokus var inddragelse af borgerne i projektet.

Der blev indledningsvis udarbejdet en rapport om naturpleje, og i forlængelse heraf blev der bl.a. igangsat bekæmpelse af bjørneklo, opsætning af fuglekasser. I 2000 blev der dannet et Karens Minde Laug, som bl.a. har arbejdet med en tiltrængt renovering af Børnenes Dyremark. De planlagte stier gennem området med kontakt til naturområdet Tippen blev ikke etableret. For nærområdet ved Karens Minde, dvs. den gamle have, blev der i 2002 udarbejdet et renoveringsforslag af landskabsarkitekt Henrik Fog-Møller. Forslaget indeholdt bearbejdning af områdets afgrænsning, parkeringsforhold og opholdsmuligheder. Parkering var placeret langs Pumpehusvej og Wagnersvej. En mindre caféhave, en bibliotekshave samt en større plads foran bygningen med bl.a. ridefold til Børnenes Dyremark var indeholdt i forslaget. Renoveringsforslaget ville blive søgt gennemført efter kvarterløftperioden.

Der blev inden for kvarterløftperioden gennemført enkelte andre initiativer i området. Mest synlig er genopførelsen af en gammel dansepavillon fra Sct. Hans Hospital i Roskilde (E 319; ikke omtalt yderligere her). Den har fået sin endelige placering (for) tæt på Karens Mindes hovedbygning, der ligesom Sct. Hans Hospital har fungeret som hospital for psykisk syge. Pavillonen bruges til kulturelle arrangementer. Der var en del uro omkring projektet, men i dag opfattes pavillonen at være lokalt accepteret, også af de kritiske borgere. Kultur- og Fritidsforvaltningen står for den udvendige vedligeholdelse, og kulturhuset selv for den indre. Det skal også nævnes, at en skoleklasse var med til at plante på Karens Minde-området foran biblioteket. Det skete i forbindelse med projektet Miljø- og andre aktiviteter for bydelens børn

og unge, der havde til formål at styrke miljøbevidstheden hos denne aldersgruppe (E 140; omtales ikke yderligere her).

Til de nære arealer omkring Karens Mindes hovedbygning og dansepavillonen var bevilget 1,87 mio. kr. fra byudviklingspuljen, hvor hele projektet var anslået at løbe op i 3,3 mio. kr. Man var ved årsskiftet 2002/03 i gang med at finde den krævende medfinansiering på 25 % af de 1,87 mio. kr. Endelig var der tilsagn om en bevilling på 250.000 kr. i de såkaldte tilskudsdeklarationsmidler fra Bygge- og Teknikudvalget. De skulle bl.a. give mulighed for realisering af planerne for parkerings- og ankomstforhold. Der var planer om at søge andre midler, herunder tipsmidler, til realisering af de resterende delprojekter. Det vil sige, at der ikke som forventeligt indgik kvarterløftmidler i projektet.

Der var generelt en del uro omkring anvendelsen af Karens Mindeområdet. Blandt andet havde kommunen planer om placering af et plejehjem syd for kirken og et boligbyggeri syd for Strandparkskolen. Det betød, at videreudvikling af området måtte afvente en lokalplan. Kvarterløftmedarbejderne vurderede alligevel, at projektet var lykkedes, til trods for at en stor del af indsatsen manglede at blive udført. Begrundelsen var, at området var blevet styrket rekreativt. Det var desuden opfattelsen, at succeskriterierne var nået med den gennemførte borgerinddragelse.

Området syd for Karens Minde er i sin helhed en opløftende naturoplevelse. Det er et rekreativt aktiv, at bydelen indeholder et sådant naturområde. Netop den uplanlagte natur i kontrast til den planlagte by må betragtes som en uvurderlig kvalitet, som man bør værne om. Tilmed lader det til, at området, inklusive Dyremarken, fungerer med lokal selvjustits. Kun synd, at de selvtrådte, hullede stier ikke blev udbedret, og at der ikke tidligt i perioden blev satset på renovering af Karens Mindes umiddelbare nærområde, herunder haven. Det fremtrådte under hele kvarterløftperioden som meget nedslidt og forsømt i kontrast til både hovedbygningens og senere pavillonens nyrenoverede tilstand. Ud fra renoveringsprojektet vurderes fastholdelsen af haveanlægget som kontrast til enghavens overdrevskaraktér at betyde, at områdets historiske dimension kan bevares.

Set i kvarterløftssammenhæng var det en oplagt mulighed at have satset på istandsættelse af arealerne omkring Karens Minde i kvarterløftperiodens første del. Det havde medvirket til at gøre kvarterløftet synligt og vedkommende for de mange lokale brugere.

E 111 Sjælør Boulevard

Projektet sigtede på, at det grønne bælte skulle åbnes mod Ellebjergvej og den nordlige del af Sjælør Boulevard. Udsigt og forbindelse er i dag blokeret af et bunkersanlæg. Projektet blev tidligt indarbejdet i Området omkring Karens Minde (E 110) og Stisystemer (E 111).

Projektets hovedindhold som var fjernelse af bunkeren, blev opgivet, og det træbevoksede grønne bælte forblev uændret. Dog er en legeplads blevet renoveret.

Åbningen af Sjælør Boulevards grønne del mod byen var indlysende rigtig set i et byarkitektonisk perspektiv, men set i et lokalt, rekreativt perspektiv er bunkeren positivt med til at afgrænse det flotte, grønne parkareal ud mod de meget befærdede gader Ellebjergvej og P. Knudsensgade og med til at begrænse støjpåvirkningen derfra.

E 113 Pumpehusvej

Pumpehusvej er en central vej på kanten af de rekreative områder. Projektet skulle sikre vejens istandsættelse og vedligeholdelse.

Projektet blev imidlertid aldrig prioriteret. I kommunen var der ikke enighed om, hvor ansvaret for vejen er placeret, idet vejen har status som et internt færdselsareal. Spørgsmålet ventedes dog at blive afklaret i forbindelse

med en eventuel lovliggørelse af de haveforeninger, der benytter vejen som adgangsvej.

Pumpehusvej trænger stærkt til en opretning, ikke mindst hvis man ønsker at ændre signalværdien af området omkring Karens Minde og indbyde Københavns øvrige borgere til gåture på Tippen. En istandsættelse vurderes desuden at ville nedtone det noget forsømte indtryk, som mange af haveforeningens huse og i særdeleshed det tilgrænsende autoophugningsområde giver.

E 117 Langsigtede tiltag for overordnede veje

Selv om det lå uden for kvarterløftets kommissorium at behandle det overordnede trafiksystem, vurderede flere arbejdsgrupper, at den gennemkørende trafik i bydelen var så stort et problem, at der måtte tages initiativer til, at kørebanerne i P. Knudsensgade og Ellebjergvej blev indsnævret og beplantet og hastigheden nedsat, ligesom det blev foreslået at anlægge rundkørsler med henblik på at begrænse gennemfartstrafikken i bydelen. Succeskriterierne omhandlede de konkrete fysiske forbedringer samt overholdelse af konkrete luftforurenings- og støjgrænseværdier.

Projektet var at betragte som et idéoplæg, da det aldrig fik del i bevillingerne. Arbejdsgruppen var dog særdeles aktiv og selvstændigt arbejdende. Den tog blandt andet initiativ til at afholde en trafikdemonstration, hvor omkring 200 beboere deltog, og til en trafikhøring, hvor der kom ca. 100. Projektgruppen nedlagde i 2001 sig selv i erkendelsen af vanskelighederne ved mødet med den etablerede, offentlige arbejdsgang i kommunen.

Det betragtedes som en sejr i kvarterløftet, at kommunen efterfølgende plantede de ønskede træer på P. Knudsensgade, og at hastigheden forsøgsvis blev nedsat til 50 km/t. Den reelle effekt på forureningen vil dog først kunne måles, når træerne er vokset til. Trods skuffelse og frustration over den kommunale forvaltnings manglende lydhørhed var opfattelsen i kvarterløftsekretariatet alligevel, at projektet var vigtigt. Lokale initiativer er nødvendige, hvis man ønsker lokale ændringer. Projektet var ifølge sekretariatet desuden medvirkende til at igangsætte et forskningsprojekt på Roskilde Universitetscenter omkring trafik og levevilkår i Kgs. Enghave. På samme vis mente sekretariatet, at indsatsen havde været medvirkende til Trafikplanens påbegyndelse (se E 132).

E 125 Borgmester Christiansens Gade

Projektet sigtede på at få indsnævret kørebanen og plantet træer langs vejen for at skabe en grøn overgang til boligkvartererne Musikbyen og Frederiksholm. Projektet var som idé forankret i Trafikplanen (E 132), ligesom principperne blev medtaget i en lokalplan, der omfatter den nordlige del af Borgmester Christiansens Gade.

Gaden opleves som meget bred i forhold til det lave og tætte boligkvarter, og projektets idé var derfor meget forståelig. Projektet nåede dog aldrig længere end til idéfasen, måske på grund af de urealistisk store anlægsomkostninger, et sådan projekt ville medføre.

E 126 Mozarts Plads

Projektet sigtede på trafiksikring og forskønnelse af boligkvartererne Musikbyen og Frederiksholm. Projektet fik aldrig tildelt midler, men blev indarbejdet i Den Grønne Nerve (E 102). Idéen behandledes ligeledes i Trafikplan for Kgs. Enghave (E 132).

Mozarts Plads er i sin nuværende udformning angiveligt ikke lige vellidt af alle borgere. Man arbejdede med forbedring af pladsen som en del af Den Grønne Nerve. Kommunen udviste dog ikke interesse, idet pladsen var blevet renoveret få år før kvarterløftet.

Mozarts Plads vurderes som rimeligt velfungerende, om end meget trafikbelastet. Den foreslåede afgrænsning af det meget åbne rum og en trafiksik-

ring af pladsen antages at kunne have påvirket pladsens funktion positivt og dermed også kvarterets image. Set i sammenhæng med også relativt ny-istandsatte projekter, der indgik i kvarterløftet i Femkanten, forekommer kommunens afvisning desuden lidt mærkelig.

E 128 Bavnehøj Allé

Formålet var en genplantning af alléen – et af Bavnehøjkvarterets vigtigste kendetegn – samt en istandsættelse af alléens midterareal og fortove. Den gamle allé var gået ud på grund af elmesyge. Endvidere ønskedes afslutningen af alléen ved Bavnehøj Kirke forbedret. Der var ikke opstillet succeskriterier for projektet.

Midterarealet blev forsynet med en ny træplantning, kantsten blev rettet op, der blev etableret et nyt græsbelte og en sti op gennem hele midterarealet samt opsat bænke. Ønskerne om gennemgående fortove og parkbelysning var der ikke midler til at imødekomme.

I planlægningsarbejdet var der intern uenighed i arbejdsgruppen samt utilfredshed med både kvarterløftsekretariatets og kommunens rolle i forløbet, og en del borgere valgte at forlade arbejdsgruppen. Projektet blev først forsinket af den såkaldte "honorarsag" (Engberg, 2000; Attwell & Sonne Olsen, 2005) og senere af, at Vej & Park på grund af underjordiske ledninger midt i græsrabatten måtte etablere allébeplantningen, som den oprindeligt var placeret, og ikke som arbejdsgruppen ønskede.

Projektet fik bevilget 500.000 kr. i forsøgsmidler og 262.000 kr. fra Kgs. Enghave Bydel til beplantningen. For at få afsluttet projektet fik man desuden overført et restbeløb på 130.000 kr. fra Sydhavns Plads (E 101), det vil sige, at projektet i alt kostede 892.000 kr. Vej & Park forestår vedligeholdelsen.

Lindetræerne står allerede med en pænt kronevolumen. Det vurderes, at alléen med de tydeligt gode vækstforhold og minimale, afledte skyggeproblemer vil blive et beplantningselement, der mange årtier frem vil være med til at løfte Bavnehøjkvarterets image.

E 129 Grøn bydel

Formålet var at give bydelen en grøn profil ved at præge kvarteret med grønne plantninger, der skulle sikre varierede, lokale naturoplevelser. Det grønne præg skulle integreres i alle ændringer af det fysiske miljø og lå således i tråd med kvarterløftets overordnede målsætning om en grøn bydel.

Der var ikke afsat midler til projektet, og det blev afsluttet i forbindelse med tiltrædelse af en ny grøn guide i september 2000. En del af formålet blev videreført i projekterne Tværgående byøkologi (E 131), Stisystemer (E 130) og Området omkring Karens Minde (E 110).

E 130 Stisystemer

Projektet skulle sikre et venligt, oplevelsesrigt og sikkert stinet internt i bydelen med tilknytning til det regionale stisystem. Projektet skulle ses i sammenhæng med de stisystemer, der blev arbejdet med i Karens Mindeområdet (E 110) og Byens Grønne Nerve (E 102). Herudover var sikring af skolestier samt stiforbindelser over naturområdet Tippen til havnefronten prioriteret højt. Succeskriterierne var at engagere borgere, kommune, virksomheder, klubber og foreninger samt at synliggøre Tippen og havnefronten som udflugtsmål for hele København.

Af projektets mange mål blev der kun etableret stier på Tippen og skabt en grøn forbindelse over Tippen til Sydløbsvej og derfra via en ny bro og en dæmning videre til Valbyparken. Stien blev mærket op ude i området på en fælles gåtur. Kvarterløftmedarbejderne håbede, at de kunne skaffe midler til stien mellem Karens Mindes hovedbygning og stisystemet på Tippen samt en tværgående sti over enghaveområdet inden kvarterløftperiodens udløb. Stier andre steder i kvarteret blev videreført i trafikplanen (E 132). Det var

svært at få inddraget både borgere og andre aktører i arbejdet. Samarbejdet med kommunen, der etablerede stierne, var ifølge kvarterløftet noget problematisk, blandt andet fordi området er fredet.

En embedsmand fra Vej & Park medgik (interview januar 2003), at kommunen selv burde have været opmærksom på afklaringen af ansvarsfordelingen omkring fredningstilladelser.

Der var afsat 1,4 mio. kr. i forsøgsmidler til projektet. Heraf blev der ca. 300.000 kr. i overskud. De blev overført til Den Grønne Nerve (E 102). Vej & Park har i dag driftsansvaret for stierne på Tippen.

Stierne på Tippen er et stort gode for både kvarterets beboere og de øvrige brugere. Selv om der ikke er foretaget målinger, er det kvarterløftsekretariatets klare opfattelse, at området i dag bruges af mange flere end tidligere. Men stierne på Tippen forbedrer ikke trafiksituationen for de bløde trafikanter, hvilket var baggrunden for projektet. Til trods for det udmærkede resultat har projektet således ikke løftet det problem, som kvarteret selv udpegede som det væsentligste. Tippen ligger ydermere uden for det egentlige kvarterløftområde. Processen illustrerer desuden, hvordan uklarheder kan gøre samarbejdet omkring et givet projekt unødigt problematisk.

E 131 Tværgående byøkologi i Kgs. Enghave

Formålet med projektet var at integrere det miljømæssige aspekt i kvarterløftet. Projektet har derfor kun indirekte haft indflydelse på de fysiske projekter.

Projektet har indeholdt ansættelsen af en grøn guide fra foråret 1999 til udgangen af år 2003. Denne har blandt andet varetaget udviklingen af området omkring Karens Minde (E110) og Stisystemer (E 130), herunder færdiggørelsen af stierne på Tippen. Beboerne har været inddraget via de relaterede projekters arbejdsgrupper.

Den grønne guide kostede i perioden ca. 1,8 mio. kr.,⁹ finansieret med 36 % fra Den Grønne Fond, 36 % fra Københavns Kommune og 5 % fra kvarterløft samt 8 % fra bydelsadministrationen og fra hver af boligselskaberne AKB og 3B. Boligselskaberne havde givet tilsagn om også at ville støtte den grønne guide i 2004, men om kommunen ville støtte afhang af deres Agenda 21-strategi. Den grønne guide havde indflydelse på friarealprojekterne, men så vidt det kan bedømmes, har muligheden for at give projekterne et byøkologisk tilsnit ikke været udnyttet. Byøkologien var dog heller aldrig højt prioriteret i kvarterløftindsatsen i Kgs. Enghave.

E 132 Trafikplan Kgs. Enghave

Et højt prioriteret mål var at få skabt ændringer i kvarterets trafikale forhold. Som tidligere påpeget, betragtedes trafikken som meget problematisk i forhold til, at kvarteret hovedsagelig er et boligområde. Ud over støj og forurening var visuelle og sikkerhedsmæssige aspekter omfattet.

Projektet var en paraply, hvorunder de fleste af kvarterets vejprojekter var samlet. Efter et krav fra kommunen indgik kun de lokale veje i trafikplanen. De overordnede veje berørtes dog i forhold til de visuelle problemer.

Kommunen indvilgede i projektet på grund af dels en ihærdig indsats fra beboerne, dels den daværende bydelsadministrations tilsagn om medfinansiering. De havde selv brug for en trafikplan som planlægningsredskab. Endelig støttede det Centrale Kvarterløftsekretariat projektet. Kvarterløftets ønske var, at den kommunale forvaltning fik et mere direkte og nuanceret kendskab til lokalområdets trafikale problemstillinger samt et medejerskab til planens løsningsforslag.

I projektperioden blev der afholdt møder og weekendseminarer, og der blev informeret via lokalavisen. 15 engagerede borgere deltog i hele processen. En proceskonsulent deltog i weekendseminarerne for at sikre, at alle blev hørt. Trods forsinkelser og andre problemer undervejs var der en gene-

⁹ Beløbet er ikke medregnet i opgørelsen over anvendte økonomiske midler til friarealindsatsen.

rel tilfredshed med resultatet. Der blev nedsat en følgegruppe, der hvert halve år mødes med Vej & Park for at drøfte kvarterets trafikale forhold.

Efterfølgende blev det i tråd med trafikplanen politisk vedtaget i kommunen, at Tranehavevej og Borgmester Christiansens Gade skulle sikres som bedre skoleveje, at der skulle plantes træer på P. Knudsensvej, at krydset Ellebjergvej/P. Knudsensvej, hvor Agendaforeningen ønskede etableret en rundkørsel, blev sikret, samt at der skulle indføres nye hastighedsbegrænsninger i kvarteret.

Selv om projektet ikke direkte bidrog til friarealforbedring, nævnes det her, fordi det vurderes at have bidraget til løsning af kvarterets trafikproblemer og dermed til tilgængeligheden af også de rekreative tilbud i bred forstand. Det etablerede samarbejde med kommunen om kvarterets trafikale forhold giver projektet et videre perspektiv. Set i et kvarterløftperspektiv, er der dog brugt mange kræfter på et relativt begrænset resultat.

E 213 Friarealforbedringer

Af den samlede bygningsfornyelsesramme på 129 mio. kr. blev 15 mio. kr. bevilget til bolignære friarealforbedringer. Ønsket var, at midlerne kom de ringeste friarealer til gode og de friarealer, der var synlige fra vej og derfor kunne påvirke kvarterets image.

I boligkvartererne Frederiksholm og Musikbyen blev der udført seks friarealprojekter. Projekterne blev gennemført som ordinære byfornyelsesprojekter, hvor beslutningsprocedurer og andre administrative krav er veldefinerede. Det betød, at det også kun var arealer, der havde status som boligfriarealer, der kunne indgå i planen. Der blev ifølge sekretariatet ikke taget specielle byøkologiske hensyn, da der ikke var midler til at involvere den grønne guide. Der var ingen konkrete succeskriterier ud over kvalitetsforbedring og tildeling af midler efter gennemskuelige kriterier. Det sidstnævnte opnåede man ved at lade en arbejdsgruppe komme med forslag til prioritering af midlerne.

Under projekt Byfornyelsesplaner for Bavnehøj, Musikbyen og Frederiksholm, (E 203; ikke beskrevet videre her) blev der renoveret indgangspartier omkring seks ejendomme og etableret grønne forarealer med træplantninger på Händelsvej. Endvidere blev det forsømte parkeringsareal bag banelegemet på Hørdumsgade renoveret, og bebyggelsens friarealer blev sat i stand og fik nyt hegn på murede piller ud mod P. Knudsensgade. Et projekt, der tegner sig flot, set fra gaden samtidig med, at det har forbedret arealernes brugsværdi. De tre kvarterer fik hver en ramme på 5 mio. kr. ud af den samlede bygningsfornyelsespulje til formålet. Ekstraordinært fik man dispensation fra den normale bagatelgrænse på 1000 kr. pr. m², hvilket gav mulighed for realisering af mindre indsatser som f.eks. forarealerne på Händelsvej.

Forbedring af de bolignære arealer vurderes at være en vigtig brik i kvarterløftindsatsen, idet den vides at have stor indflydelse på beboernes tilfredshed med deres bosituation (Attwell, 2003). Selv om der er mange vel fungerende grønne gårdanlæg i kvarteret, forekommer indsatsen her at være lille i forhold til det potentielle behov for forbedring af bolignære friarealer, der må antages at være i kvarteret.

E 503 Grønt projekt på Ellebjerg Skole

Projektet sigtede på at skabe grønne udfoldelsesmuligheder for skolebørnene på Ellebjerg Skole og samtidig skabe et rekreativt nærområde for de omkringboende. Endvidere var det ønsket at sikre skolevejen, idet adgangen i dag ligger ud til den stærkt befærdede P. Knudsens Gade.

En aktiv skole og skolebestyrelse fik skabt en økologisk base på skolen. De gamle skolehaver blev på elevernes initiativ taget i anvendelse igen. Lærere og elever fik sammen skabt et vandhul, som illustrerer vandkredsløbet med en vandtrappe og en pumpe, der drives af strøm fra solceller, samt en

lille vindmølle. Skolen havde i 2002 bier, høns og grise, og for 2003 var der også planlagt et fårehold. Håbet var, at der kunne skaffes midler til en renovering af skolens boldbaner og til etablering af nye adgangsforhold fra den mindre befærdede Louis Pios Gade. Endvidere blev indskolingens legeplads omdannet til en naturlegeplads.

Kvarterløftsekretariatet indgik i arbejdet, selv om projektet ikke blev udført under kvarterløft, men for bydelsmidler. Når projektet nævnes her, er det fordi, det viser, hvordan kvarterløftindsatsen kan anspore til andre initiativer. Projektet har givet udearealerne en funktion i undervisningen, som ligger i tråd med Folkeskoleloven fra 1993, hvor det grønne islæt understreges. Det er desuden et aktiv for kvarteret, at udearealerne kan bruges efter skoletid som nærmiljøanlæg. Det vurderes desuden, at projektet med sin flersidige udnyttelse af udearealerne har værdi som eksempel for andre skoler.

E 504 Ombygning af Bavnehøj Skole

Ombygningen havde til formål at skabe bedre fysiske rammer for undervisningen, herunder skulle udearealerne sikres til brug for både skole og lokalområde. Projektet for udearealerne blev ikke gennemført.

Renovering af skolegården blev som projekt integreret i Den Grønne Nerve (E 102), men udgik på grund af manglende midler. Skolegården for de mindste børn blev imidlertid på en utraditionel måde udvidet til at omfatte en del af det brede fortov ud mod Tranehavevej. Det ses at være et interessant bud på forbedrede muligheder for udeophold for skoler i tætte bydele.

Andre projekter

Et par andre projekter med mindre betydning for friarealerne skal omtales:

Det var et lokalt ønske at få kunst i det offentlige rum (E 305 Udsmykning af bydelen; omtales ikke nærmere her). Projektet betegnedes som et ad hoc projekt, der skulle iværksættes, når muligheden var der. Konkret blev en skulptur af Erik Clausen opstillet på Sydhavns Plads. Der blev hertil bevilget 15.000 kr. fra Statens Kvarterløft og 90.000 kr. fra Københavns Kommune.¹⁰ Projektet blev forankret i det kulturhus, som ligger ud til pladsen. I forbindelse med projektet beklagedes det fra sekretariatets side, at manglende afklaring af vedligeholdelsesansvaret er en hyppig barriere for gennemførelse af lignende projekter.

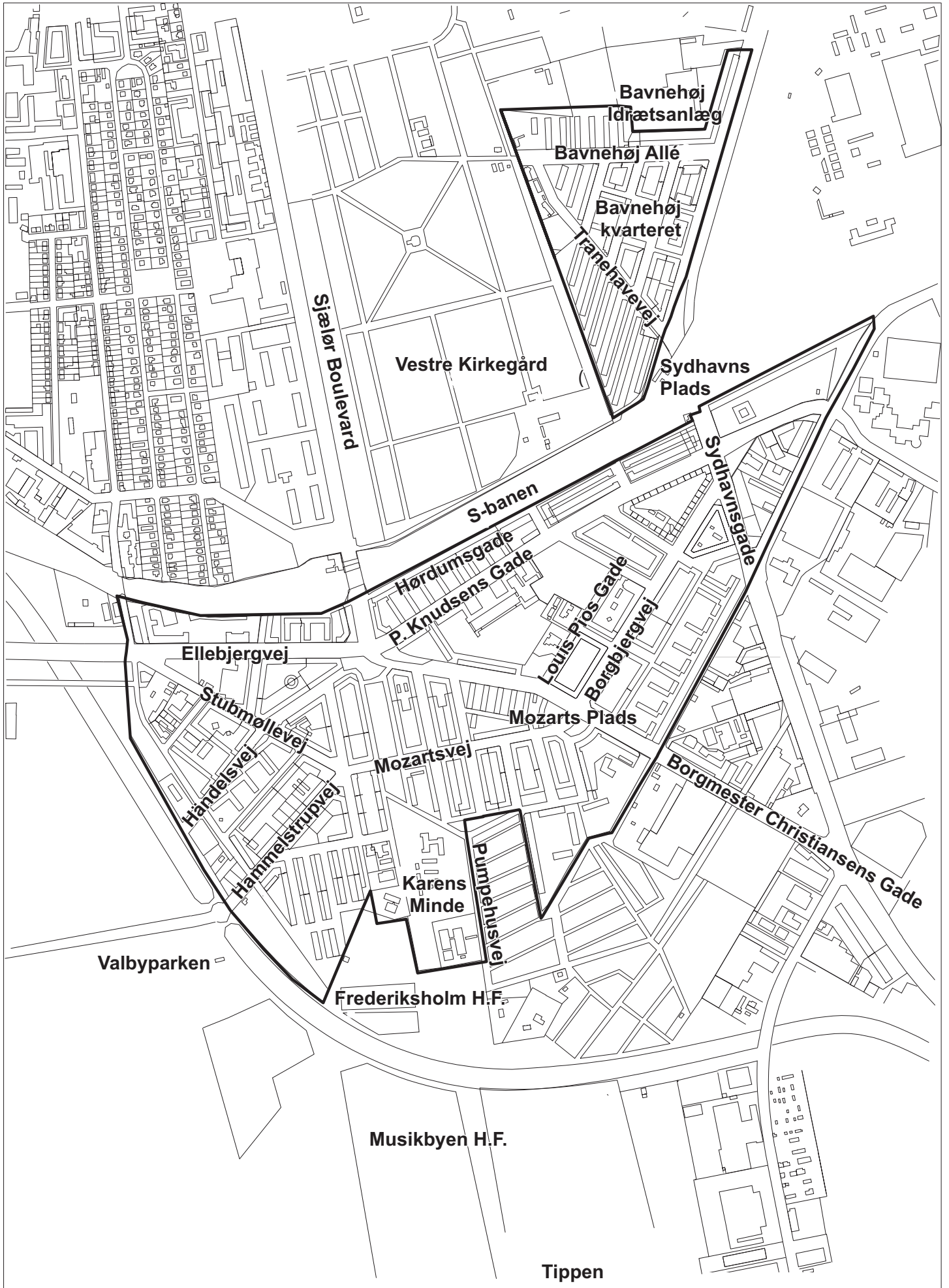
Om sommeren opsættes blomsterstandere forskellige steder i kvarteret. Kommunen har tilladt dette, da initiativtagerne, Det Grønne Jobhus (E 401; omtales ikke nærmere her), selv sørger for driften. Ved juletid pyntes udvalgte træbeplantninger med lyskæder. Både blomsterstandere og lyskæder er efter sekretariatets opfattelse meget populære og fylder i beboernes bevidsthed.

På hjørnet af Borgmester Christiansens Gade og Louis Piosgade er plantet en labyrint af bøggehække. Labyrinten er placeret på en plæne med store veludviklede bøgetræer og fremstår som en fin lille detalje ud til den ellers anonyme Borgmester Christiansens Gade. Labyrinten er udviklet og etableret i et samarbejde mellem bydelens børn og forældre samt Vej & Park. Projektet blev finansieret med boligsociale midler. Kvarterløft støttede initiativet med midler til indvielsen via en ikke-kvarterløffond, men har ellers ikke været involveret.

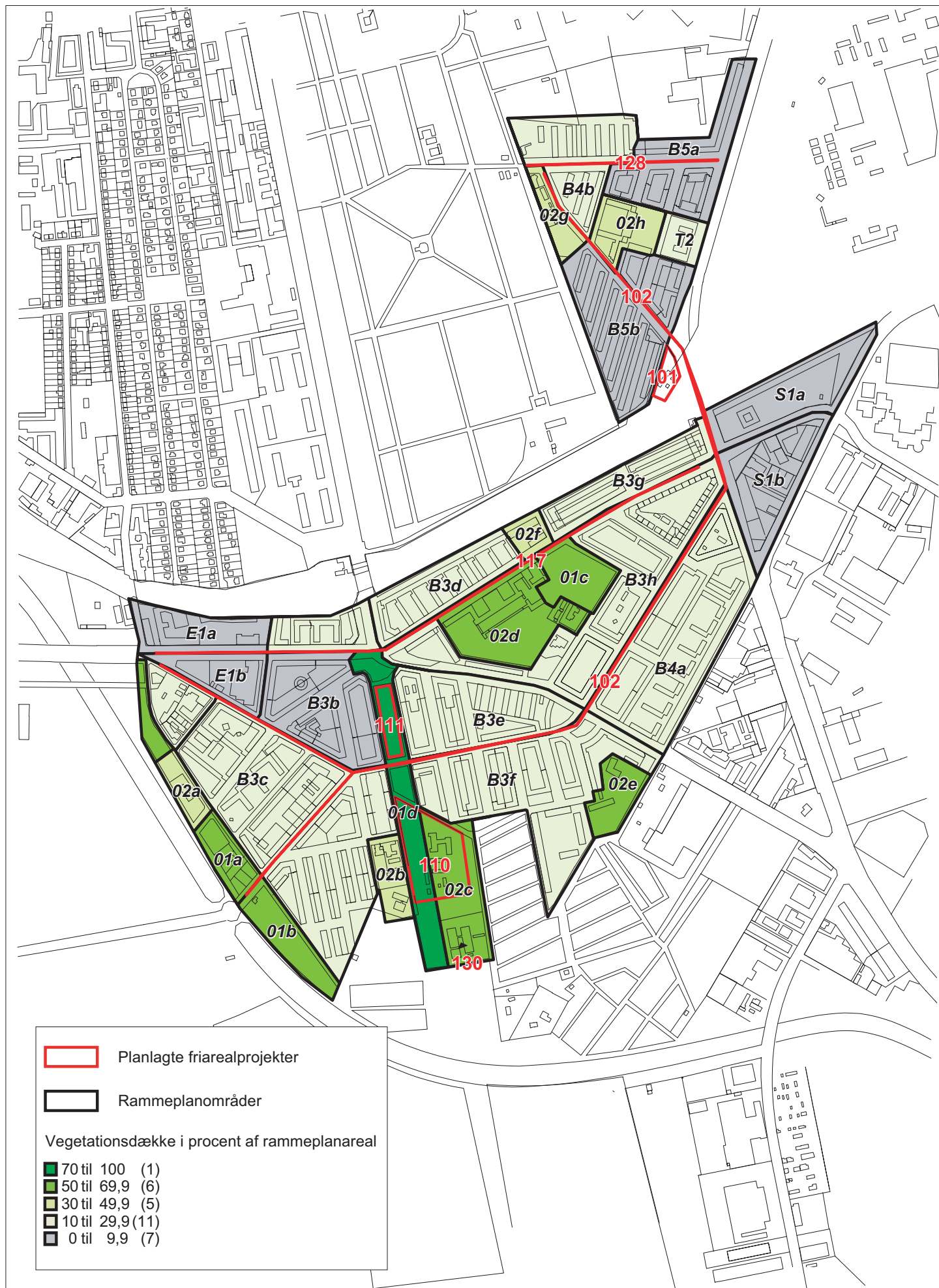
Endelig skal nævnes udarbejdelsen af en pjece, der fortæller om stierne på Tippen og om adgangsforbindelser til kvarteret fra det øvrige København samt om kvarterets øvrige, rekreative tilbud, herunder Karens Mindeområdet (E 313 Pjece om sti/vandre/cykelsystemet). Et fint bud på informationsmateriale om gennemførte projekter og de muligheder, de giver.

¹⁰ Beløbene indgår ikke i opgørelsen over anvendte økonomiske midler til friarealindsatsen.

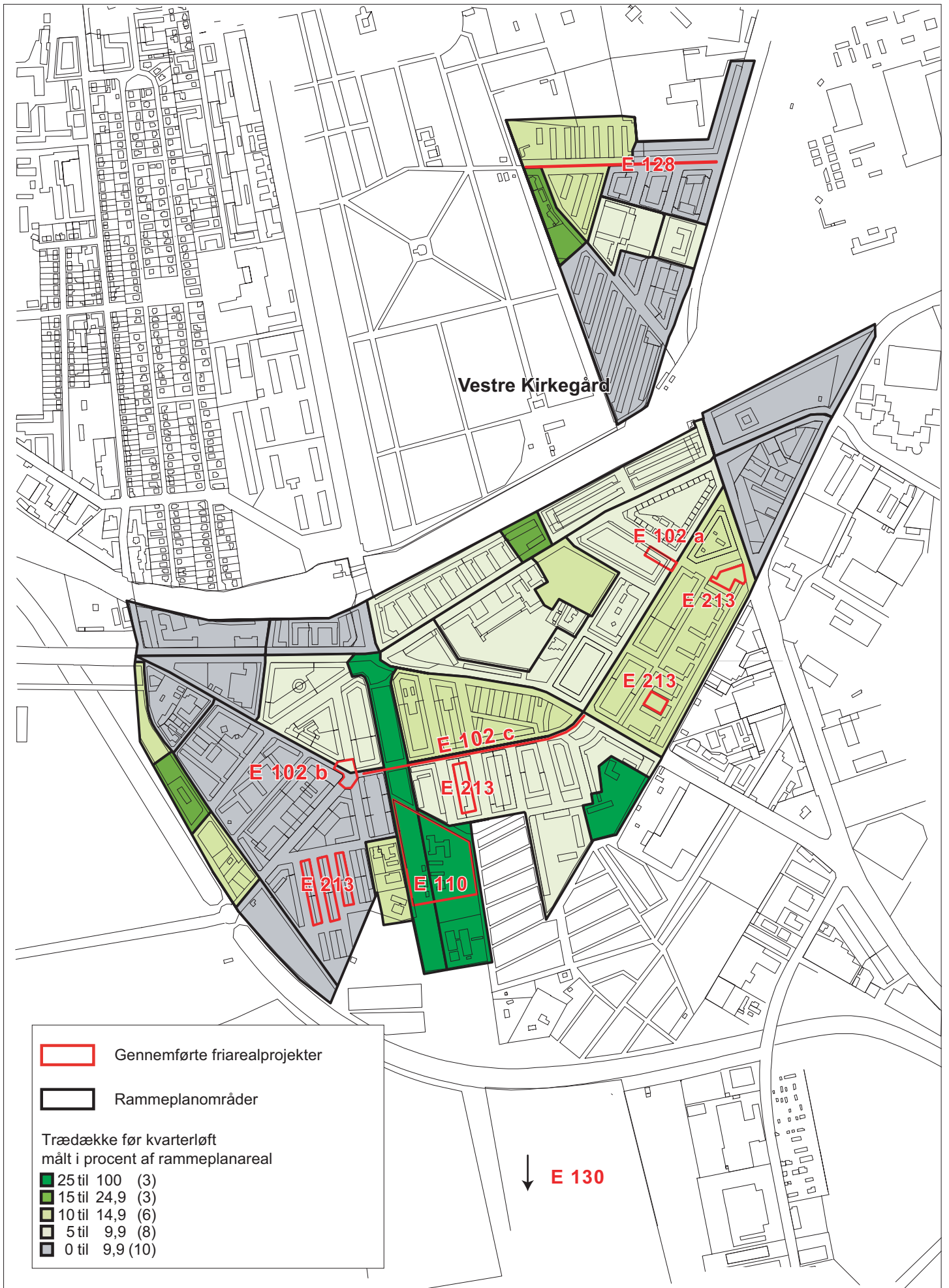
Kgs. Enghavekvarteret. Oversigtskort

Kgs. Enghavekvarteret. Planlagte friarealprojekter og vegetationsdække før kvarterløftet

Kgs. Enghavekvarteret. Gennemførte friarealprojekter og trædække før kvarterløftet

Anvendte økonomiske midler til friarealindsatsen

Friarealprojekter	Alle midler	Forsøgsmidler	Andre midler	Bevillingskilde
<i>Avedøre</i>				
A 101 Div. Byfornyelsespr.				
a Stationsforpladsen	2.400.000 kr.	2.000.000 kr.	400.000 kr.	-
b Centerstriben	5.472.000 kr.	1.800.000 kr.	3.672.000 kr. ¹¹	AKB
c Trafikforhold	2.700.000 kr.	2.700.000 kr.		
d Byparken	1.000.000 kr.	750.000 kr.	250.000 kr.	AKB
e Kanalen	8.851.000 kr.	2.551.000 kr.	6.300.000 kr.	Kommunen
f Købmandspladsen	4.370.000 kr.	4.115.000 kr.	80.000 kr.	Private fonde
			50.000 kr.	AKB
			125.000 kr.	AKB + kommunen
A 107 Kunsten stiger	378.000 kr.	278.000 kr.	100.000 kr.	AKB
A 205 Naturlegeplads	775.000 kr.	455.000 kr.	245.000 kr.	Kommunen
			75.000 kr.	Friluftsrådet
A 406 Et Multianvendeligt anlæg	760.000 kr.	520.000 kr.	240.000 kr.	Lokale- og anlægsskuffonden
<i>I alt</i>	26.706.000 kr.	15.169.000 kr.	6.545.000 kr.	Kommunen
			4.992.000 kr.	Andre midler
<hr/>				
Friarealprojekter	Alle midler	Forsøgsmidler	Andre midler	Bevillingskilde
<i>Kolding</i>				
K 103 Legeomr. v. KFUM	400.000 kr.	400.000 kr.		
K 104 Den Grønne Linie	3.175.000 kr.	2.800.000 kr.	25.000 kr.	Friluftsrådet
			350.000 kr.	Ompriorerede midler
K 105 Stejlberganlægget	1.453.000 kr.	1.453.000 kr.		
K 106 Sct. Michaels Gade	1.650.000 kr.	1.650.000 kr.		
K 108 Legepladser	885.000 kr.	885.000 kr.		
K 116 Stejlbergområdet	7.000.000 kr.		7.000.000 kr.	Bygningsfornyelsesmidler
K 118 Knud Hansens Vej	11.000.000 kr.		10.900.000 kr.	Bygningsfornyelsesmidler
			100.000 kr.	-
<i>I alt</i>	25.563.000 kr.	7.188.000 kr.	475.000 kr.	Andre midler
			17.900.000 kr.	Bygningsfornyelsesmidler

Friarealprojekter	Alle midler	Forsøgsmidler	Andre midler	Bevillingskilde
<i>Randers</i>				
R 103 Tøjhushaven	4.100.000 kr.	1.000.000 kr.	3.100.000 kr.	Kommunen
R 104 Gaderum				
a	410.000 kr.	410.000 kr.		
b	510.000 kr.	340.000 kr.	170.000 kr.	Kommunen
R 105 Torve o. pladser m.m.	3.700.000 kr.	1.850.000 kr.	1.850.000 kr.	Kommunen
R 105d Lommeparken	320.000 kr.		248.000 kr. 72.000 kr.	Bygningsfornyelsesmidler Procesmidler
R 112 Torvet	1.200.000 kr.	400.000 kr.	400.000 kr. 400.000 kr.	Kommunen Lokale- og anlægsfonden
R 118 Byfornyelse ¹²	3.411.704 kr.		3.411.703 kr.	Bygningsfornyelsesmidler
<i>I alt</i>	13.651.703 kr.	4.000.000 kr.	72.000 kr. 5.520.000 kr. 400.000 kr. 3.659.703 kr.	Procesmidler Kommunen Andre midler Bygningsfornyelsesmidler

Friarealprojekter	Alle midler	Forsøgsmidler	Andre midler	Bevillingskilde
<i>Aalborg Øst</i>				
L 104 Friarealforbedring	1.461.000 kr.	1.051.000 kr.	410.000 kr. ¹³	Kommunen
L 107 Hesteskoen	1.350.000 kr.	813.000 kr.	537.000 kr.	Kommunen
L 108 Naturlegepladser	380.000 kr.	275.000 kr.	105.000 kr.	Kommunen
L 109 Grønt Kanalkvarter	634.000 kr.	412.000 kr.	222.000 kr.	Kommunen
L 117 Forbedring af stisys.	940.000 kr.	-	940.000 kr.	Kommunen
L 127 Skallop-Pladsen	177.000 kr.	115.000 kr.	62.000 kr.	Kommunen
L 128 Hundemarken	970.000 kr.	598.000 kr.	372.000 kr.	Kommunen
L 129 Astrupstien	650.000 kr.	433.333 kr.	216.667 kr.	Kommunen
L 130 Bundgårdsparken	1.500.000 kr.	975.000 kr.	525.000 kr.	Kommunen
L 131 Rulleskøjteløjpen	1.042.000 kr.	-	284.000 kr. 758.000 kr.	Kommunen Lokale- og anlægsfonden
L 134 Hundrede- m- skoven	89.500 kr.	45.000 kr.	25.000 kr. 19.500 kr.	Kommunen Friluftsrådet
L 137 Bænke	208.000 kr.	-	150.000 kr. 50.000 kr. 8.000 kr.	Procesmidler Kommunen -
<i>I alt</i>	9.401.500 kr.	4.717.333 kr.	150.000 kr. 3.748.667 kr. 785.500 kr.	Procesmidler Kommunen Andre midler

¹² Eks. Lommeparken og karré 300.

¹³ Inkl. besparelse på 156.000kr.

Friarealprojekter	Alle midler	Forsøgsmidler	Andre midler	Bevillingskilde
<i>Femkanten</i>				
N 115 Degnestavnen	6.515.000 kr.	6.000.000 kr.	500.000 kr. 15.000 kr.	kommunen Internt i kvarterløft (kultur og fritid)
N 200 Utterslev Torv	10.400.000 kr.	10.000.000 kr.	400.000 kr.	Utterslev Kirke
N 202 + N 203 Sme. + Møn.	7.000.000 kr.	4.000.000 kr.	3.000.000 kr.	Trafikministeriet
N 204a træplantning på Dortheavej ¹⁴	300.000 kr.		300.000 kr.	Omprioriteret fra Igangsattepuljen ¹⁵
Gårdforbedringer	20.000.000 kr.		20.000.000	Bygningsfornyelsesmidler
<i>I alt</i>	44.215.000 kr.	20.000.000 kr.	500.000 kr. 3.715.000 kr. 20.300.000 kr.	Fra kommunen Andre midler Bygningsfornyelsesmidler

Friarealprojekter	Alle midler	Forsøgsmidler	Andre midler	Bevillingskilde
<i>Holmbladsgade</i>				
H 100 Jemtelandsgade	3.126.000 kr.	3.000.000 kr.	126.000 kr.	Kommunen (via grundejerne)
H 101 Bremensgade	3.157.000 kr.	3.000.000 kr.	157.000 kr.	Kommunen (via grundejerne)
H 102 Kulturdiagonalen	3.307.000 kr.	2.275.000 kr.	832.000 kr. 200.000 kr.	private grundejere Kommunen
H 120 Prags Boulevard	25.250.000 kr.	9.250.000 kr.	7.500.000 kr. 8.500.000 kr.	Kommunen Lokale- og Anlægsfonden
H 121 Pavillon ¹⁶	1.250.000 kr.	1.250.000 kr.		
H 123 Planteværkstedet	25.000 kr.	25.000 kr.		
H 124 Grøn Polensgade	151.000 kr.	151.000 kr.		
H 126 Naturlegeplads	3.900.000 kr.	3.450.000 kr.	400.000 kr. 50.000 kr.	Kommunen Friluftsrådet
H 130 Belysning på Holmbladsgade	4.050.000 kr.	2.500.000 kr. 1.350.000 kr.	200.000	Regeringens bypulje Omprioritering fra 134
H 137 Radikal oprydning og forskønnelse ¹⁷	500.000 kr.	500.000 kr.		
H 341 Planteklubben	29.000 kr.		9.000 kr. 20.000 kr.	Statens kvarterløft sek. Grøn Guide
Gårdforbedringer	25.500.000 kr.		25.500.000 kr.	Bygningsfornyelsesmidler
<i>I alt</i>	70.245.000 kr.	26.751.000 kr.	8.383.000 kr. 9.611.000 kr. 25.500.000 kr.	Fra kommunen Andre midler Bygningsfornyelsesmidler

¹⁴ Projektet udføres under N 204 Trafikhandlingsplan.

¹⁵ Igangsattepuljen er en del af den samlede bygningsfornyelsesramme på 48,4 mio. kr.

¹⁶ Projektet udføres i forbindelse med Prags Boulevard.

¹⁷ Midlerne er anvendt til træplantninger på Holmbladsgade.

Friarealprojekter	Alle midler	Forsøgsmidler	Andre midler	Bevillingskilde
<i>Kgs. Enghave</i>				
E 102 Den Grønne Nerve	19.400.000 kr.	19.400.000 kr.		
E 110 Karens Minde nærområde ¹⁸	3.300.000 kr.	-	1.087.000 kr. 250.000 kr. 1.963.000 kr.	Byudviklingspuljen Tilskudsdeklarationsmidler Skal findes eksternt
E 128 Bavnehøj Allé	892.000 kr.	500.000 kr. 130.000 kr.	262.000 kr.	Kgs. Enghave Bydel Overflyttet fra E 101
E 130 Stisystemer	1.100.000 kr.	1.100.000 kr.		
Gårdforbedringer	15.000.000 kr.		15.000.000 kr.	Bygningsfornyelsesmidler
<i>I alt</i>	39.692.000 kr.	21.130.000 kr.	3.562.000 kr. 15.000.000 kr.	Andre midler Bygningsfornyelsesmidler
<i>Samlet for alle kvarterløft</i>	229.474.200 kr.	98.955.333 kr.	222.000 kr. 24.696.667 kr. 23.540.500 kr. 82.059.703 kr.	Procesmidler Kommunale midler Andre midler Bygningsfornyelsesmidler

¹⁸ Midlerne er endnu ikke sikret, men forventes at blive det.

Litteratur

- Agger, A., Skifter Andersen, H., Engberg, L., & Norvig Larsen, J. (2000). *Borgerdeltagelse og -inddragelse i byomdannelsen* (SBI-meddelelse 126). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Andersson, S. I., Bramsnæs, A., & Olsen, I. A. (1984). *Parkpolitik – boligområderne, byerne og det åbne land* (Dansk Byplanlaboratoriums Skriftserie nr. 29). København: Dansk Byplanlaboratorium.
- Attwell, K. (2000). Urban land resources and urban planting – case studies from Denmark. *Landscape and Urban Planning*, 52, 145-163.
- Attwell K. (2003). *The housing environment in a green-scape perspective - a review of Danish studies*. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut. [Upubliceret konferencepapir].
- Attwell, K., & Sonne Olesen, E. (2003). Kvarterløftenes friarealer under lup. *Byplan*, 55(5), 188-197.
- Attwell, K., & Sonne Olesen, E.: (2005). Byen frirum – et fælles anliggende. Friarealindsatsen i syv kvarterløft. (SBI 2005:07). Hørsholm. Statens Byggeforskningsinstitut.
- Attwell, K., Schjerup Hansen, J., Sonne Olesen, E., & Olsen, S. (2001). *Friarealer i kvarterløft: Forundersøgelse* (By og Byg Dokumentation 010). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Attwell, K., & Jensen, O. M. (2002). *The Aarhus study: Parts A-C. Greenscom work package 8*. Luxembourg: EU. GREENSCOM, Communicating Urban Growth and Green.
- Attwell, K., Schjerup Hansen, J., Sonne Olesen, E., & Thuesen K. (1998). *15 friarealer: Friarealreovering i etageboligområder*. København: Bolig- og Byministeriet.
- Berglund, U., & Jergeby, U. (1998). *Stadsrum – människorum – att planera för livet mellem husen*. Stockholm: Byggeforskningsrådet.
- By- og Boligministeriet. (1999). *Fremtidens by: Bypolitisk perspektiv- og handlingsplan*. København.
- Christiansen, U., et. al. (1993). *Bedre bebyggelser – bedre liv* (SBI-byplanlægning 65). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Dam, E. B. (2003). Upperslev Torv. *Landskab*, 84(2), 36-41, 48.
- Elgstrøm, K., & Svendsen, S. P. (2000). *Grønne stæder: En debatbog*. København: Arkitektur Forum.
- Engberg, L., Bayer, S., & Tarnø, C. S. (2000). *Konsensusstyring i kvarterløft: Kommunernes erfaring med organiseringen af kvarterløft* (By og Byg Resultater 002). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.

Glud, V. (2002). Ansigtssløftning til Danmarks ældste offentlige bypark. *Stads- og havneingeniøren*, 93(10), 20, 22.

Holmgren, S., Hansen, J. K., & Svensson, O. (1999). *Byarkitektur i byfornyelse: I dialog mellem fagfolk og beboere*. Statens Byggeforskningsinstitut og By- og Boligministeriet. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.

Holscher, V. (2001). Folkets Plads i Avedøre. *Landskab*, 82(7), 160-161.

<http://www.enghavetraфик.dk/artikel.htm>. Lokaliseret 27.02.03.

<http://www.kvarterloeft.dk/nyt/nyheder/oevrige/succeskriterier.htm>. Lokaliseret 27.02.03.

Jørgensen, H. (2002). Jemteland's Plads, Lundsgade og Lundehaven. *Landskab*, 84(6), 124-128, 144.

Munk A. (1998). *Kvarterløft – perspektiver og praksis*. *Byplan*, 50(1), 2-8.

Norvig Larsen, J., Skifter Andersen, H., & Kielgast, L. (2003). *Kvarterløft i Danmark: Evaluering af integreret byfornyelse i syv danske bydele 1997-2002*. (By og Byg Dokumentation 040). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.

Pedersen, R., & Christensen T.D. (1997). *Kvarterløft i Femkanten*. Speciale i forvaltning og geografi. Roskilde: Roskilde Universitetscenter.

Prags Boulevard. (2002). Prags Boulevard: Samlet dommerbetænkning for 1. og 2. etape. *Arkitekten*, 104(4), 6-21.

Schönherr, T. (2002). Bundgårdsparken Aalborg Øst – et kvarterløftprojekt. *Landskab*, 83(2), 30-31.

Skifter Andersen, H., & Kielgast, L. (2003). *De syv første kvarterløft: Sammenfattende evaluering af udviklingen 1997-2002* (By og Byg Resultater 028). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.

Thuesen, K., Attwell, K., & Schjerup Hansen, J. (1996). *14 byhaver: Gårdanlæg i byfornyelsen*. København: Boligministeriet, Bygge- og Boligstyrelsen.

Andet anvendt dokumentationsmateriale:

Samarbejdsaftaler mellem By- og Boligministeriets byudvalg og de respektive kommuner

Kvarterplaner, handlingsplaner m.m. for de syv områder

Statusnotater, -beretninger og -rapporter for de syv områder

Kommune- og lokalplaner for de syv områder

Temaanalyser og -planer

Kvarterløftsekretariaternes indberetninger til SBI-evalueringen af kvarterløft i Danmark: Startrapport og årsrapporter

Luffotos over områderne

Diverse pjecer

Lokalhistorisk materiale

Kvarterløftområdernes hjemmesider.

De første syv kvarterløft, der blev gennemført i perioden 1997-2003, omfattede en bemærkelsesværdig stor del projekter, der direkte eller indirekte beskæftigede sig med byens grønne og urbane frirum. Denne rapport indeholder en detaljeret beskrivelse og vurdering af hvert enkelt projekt - både dem, der blev gennemført, og dem, der blev opgivet undervejs. Der tegnes således et lærerigt billede af både resultatet og af de fysiske og organisatoriske muligheder og begrænsninger, der har ligget bag projekterne. Denne dokumentation af den grønne indsats i de enkelte kvarterløft har dannet grundlag for rapporten *Byens friareal - et fælles anliggende*. Rapporten henvender sig til kommuner, rådgivere og andre, der beskæftiger sig med byfornyelse i sammenhæng med byens grønne og urbane frirum.

1. udgave, 2005
ISBN 87-563-1229-6